

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПАМ'ЯТІ ДОКТОРА ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА Д. І. КВЕСЕЛЕВИЧА (1935-2003)

22 травня 2020 р.

Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
кафедра англійської філології та перекладу
Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка
кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
кафедра англійської мови
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
кафедра германської філології та методики викладання іноземних мов

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПАМ'ЯТІ ДОКТОРА ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА Д. І. КВЕСЕЛЕВИЧА (1935-2003)**

22 травня 2020 р.

Житомир – 2020

**Сучасний стан і перспективи лінгвістичних
досліджень та проблеми перекладу**

УДК: 811.11+821.111+81'25+81'44

ББК: 81.43

С 91

*Рекомендовано до друку
Вченою радою
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
(Протокол № 8 від 26 червня 2020 р.)*

Рецензенти:

кандидат філологічних наук, доцент **Могельницька Л. Ф.** (завідувач кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики державного університету “Житомирська політехніка”)

кандидат філологічних наук, доцент **Хант Г. О.** (завідувач кафедри іноземних мов Поліського національного університету)

кандидат філологічних наук, доцент **Жуковська В.В.** (доцент кафедри міжкультурної комунікації та прикладної лінгвістики Житомирського державного університету імені Івана Франка)

**Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та
проблеми перекладу : Збірник наукових праць / За заг. ред.
М. В. Полховської, Н. Д. Борисенко, С.К. Топачевського. Житомир, 2020. –
133 с.**

Збірник наукових праць містить результати досліджень науковців з актуальних проблем сучасної лінгвістики та перекладознавства.

Видання розраховане на науковців, аспірантів та студентів старших курсів факультетів та інститутів іноземних мов.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

УДК: 11.11+821.111+81'25+81'44
ББК: 81.43

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

СПВГОЛОВИ ОРГКОМІТЕТУ:

Боцян Т. В. – кандидат економічних наук, доцент, проректор з наукової та міжнародної роботи Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Полховська М. В. – директор Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка, кандидат філологічних наук, доцент.

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:

1. Славова Л. Л. – доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

2. Галайбіда О. В. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

3. Талавіра Н.М. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології та методики викладання іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

4. Борисенко Н. Д. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка.

5. Топачевський С.К. – секретар оргкомітету, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка.

6. Ляшик О.І. – лаборант кафедри англійської філології та перекладу

ЗМІСТ

Баюн К. Й. Національно-культурний компонент у німецькомовних текстах інтернет-реклами	7
Биюмена А. А. Инвективные номинации в прессе советского периода	9
Vlasiuk I. V. Socio-Cultural Competence Formation through the Use of Cross-Cultural Misunderstandings	12
Halaibida O. Reproduction of Realia Words in Ukrainian Language Translation of Children's Literature	15
Гринько А. В. Специфіка вживання лексичних інновацій в газетному дискурсі англійської мови	17
Демінська А. І. Гра слів та особливості її відтворення у дитячому романі-казці Л. Керрола "Аліса в країні чудес"	19
Льєнкова В. В. Вербалізація щастя в українському фразеологічному корпусі	22
Казимір І. С. Актуалізація контекстуальних синонімів на матеріалі новели Catherine Mansfield "A Cup of Tea"	24
Коваль Д. В. Особливості поняття перекладацьких стратегій та їх використання при перекладі англійського концепту «ТЕРОРИЗМ»	26
Ковальова Т. П. Еволюція зображення предметного середовища в англійській художній прозі XVIII століття	29
Котнюк Л. Г., Гулько Л. В. Стилiстичний аналіз графіко-фонетичних прийомів, використаних у кінофільмі «Королева» (2006), та їх відтворення українською мовою	33
Кравченко В. О. ЛСГ 'clothes' в сучасній англійській мові: структурно-семантичний аспект	37
Кришталюк Г. А. Концептуальна інтеграція у процесі перекладу	40
Кузнєцова Г. В. Адресат політичного дискурсу як об'єкт лінгвістичного дослідження (Східно-Європейський вимір)	42
Кулак В. І. Прагматичні особливості англійської реклами їжі	45
Мосієнко О. В. До проблеми відтворення англійських економічних термінів	48
Nabok A. Considering the Words of the Year 2019: Cognitive Aspect	50
Нідзельська Ю. М. Особливості дослідження орієнтаційних метафор у сучасній лінгвістичній науці	53
Очковська А. П. Особливості функціонування середньоанглійської рейзингової конструкції з суб'єктом	56

Кодубовська О. О., Прилуцька К. М. Семний склад конститuentів лексико-семантичної групи <i>житло</i> людей	59
Рибчинська Н. М. Волевиявлення в комунікативних типах англійських речень	62
Рудик І. М. Тестові завдання множинного вибору: погляд філолога	66
Savchuk I. I. Intentional Aspect of Evaluation Category in the Discourse of Modern English Glossy Journals	69
Савчук А. М., Зорницький А. В. Лінгвостилістичні особливості детективного жанру та їх відтворення при перекладі (на матеріалі роману М. Шейбона “The Yiddish Policemen’s Union”)	72
Славова Л. Л., Борисенко Н. Д. Відтворення історичних реалій у перекладі художньої літератури	77
Соловійова Л. Ф. Обов’язковість / факультативність аксіологічних атрибутів сучасної англійської мови	80
Строчик С. В. Своєрідність написання С. Беккетом монодрам «Не я» та «Частина монологу»	82
Талавіра Н. М. Репрезентація новорічного виступу королеви Єлизавети II у новинних текстах: риторично-конструкційний аспект	86
Тищенко А. М. Особливості стилістичних засобів у перекладах дитячої англійської літератури	88
Тюхай А. І. Реалізація вербальної складової іміджу в медіа-дискурсі	91
Чижевська О. А. Особливості перекладу англійських рекламних слоганів	94
Чумак Л. М. Системна організація англійських лексичних інновацій (структурний і лінгвопрагматичний аспекти)	97
Шеремета Л. П. Основні проблеми розвитку медичної термінології	100
Свірідова Ю. О. Концептуальна площина пейзажного образу (на матеріалі австралійської поезії ХХ століття)	103
Добрінська Л. О. Способи оказіонального словотворення в англійському художньому тексті	105
Титаренко В. М. Слова угорського походження в північноукраїнських пам’ятках XVI–XVII ст.	107
Ящук Л. В. Структурно-семантичні особливості складного речення в поетичному мовленні Олега Ольжича	111
Дмитрієва І. В. Постмодерністські пошуки Семюеля Беккета	114
Вискушенко С. А. Корелятивність понять «концепт», «поняття» та «значення»	116

Горбачова Н. І. Вербалізація підлеглим тактики відмови у ході діалогічної взаємодії з керівником	120
Романюк О. М. Особливості перекладу стилістичних одиниць синтаксичного рівня українською	125
Лисецька Ю. В. Історична динаміка розвитку середньоанглійських дискурсивних маркерів	129
Дончев Ф. А. Поняття ідіостилю в межах сучасної лінгвістики	131

К. Й. Баюн

Житомирський державний університет імені Івана Франка

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ У НІМЕЦЬКОМОВНИХ ТЕКСТАХ ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМИ

Питанню співвідношення й взаємовпливу мови та культури у сучасній лінгвістиці приділяється підвищена увага. Такий інтерес обумовлений змінами, які відбулися у світовому культурному просторі в умовах інформаційного суспільства. Глобалізація світового інформаційного середовища, зростання міжнародних контактів, взаємопроникнення культур – все це сприяло активному вивченню культурологічного аспекту функціонування мови.

Розвиток мережі Інтернет призвів до прискорення процесів взаємодії між різними лінгвокультурними спільнотами і, як наслідок, до збільшеного науково-практичного інтересу цих процесів. Безумовно, мова сучасних засобів масової інформації та комунікації найбільш швидко реагує на усі зміни в суспільній свідомості та відображає її стан, впливаючи на формування цієї свідомості. Саме лінгвокультурологія досліджує національну мову, її матеріальну культуру й менталітет, які проявляються у мовних процесах співіснування мови з культурою етносу.

В умовах глобалізації особлива роль відводиться саме культурному знанню, культурним цінностям і мовам – найнадійнішим зберігачам культури.

Вивчення проявів культури певного народу, відображених у рекламному тексті у мережі Інтернет, набуває не тільки теоретичну, а й високу практичну цінність. Це обумовлено тим, що використання соціокультурно маркованих елементів у рекламній комунікації направлено в першу чергу на досягнення її перлокутивного ефекту.

Самооцінка та оцінка представників іншої культури відбуваються як свідомо, так і у результаті отриманої інформації з вербальних та невербальних джерел: поезія, проза, драма, науковий або публіцистичний текст, листи, щоденники і т.д.

У рекламному тексті суб'єктом мовного впливу виступає не індивідуальна, а колективна свідомість. Відповідно, основним завданням рекламодавця стає виявлення параметрів свідомості цільової аудиторії рекламованого продукту, визначення її інтересів, цінностей, стереотипів, ідеалів і, що особливо важливо, особливостей її самоідентифікації та самовиявлення.

В Інтернет-рекламі часто апелюють до тематики „Individualität“, де підкреслюють особливе значення цієї цінності: „*Hier gilt jeder Mensch als absolut und unverständlich einzigartig, d.h. völlig anders als alle anderen Menschen und daher besonders wertvoll und wunderbar.*“ (Тут кожна людина вважається абсолютно й незбагнено унікальною, тобто абсолютно відмінною від усіх інших людей і тому особливо цінною та чудовою). Відсилання до цієї теми спрямоване на максимальне звуження цільової аудиторії й на створення особливого ефекту безпосереднього звернення до конкретного користувача. Вказівки на особливості

внутрішнього світу й поведінки адресата найчастіше допомагають рекламодавцю пояснити актуальність рекламованого продукту саме для нього.

Звернення до теми „Individualität“ вирізняється високою частотністю й характеризується особливою значущістю. До прикладу, в рекламі автомобіля Infiniti рекламодавець акцентує увагу на особливих якостях, які повинен мати майбутній покупець: „*Wenn Sie nicht generisch und gewöhnlich und homogen sind, fallen Sie auf, egal wie ähnlich Ihre Umgebung ist. Die neuen Effekte. Sie können ausgeführt werden, aber sie können sich nicht verstecken. Infiniti*” [1]. Знання національнокультурних особливостей і цінностей німецького суспільства дозволяє припустити, що майбутній покупець не віднесе себе до ряду невидатних, звичайних і неспроможних, а захоче підкреслити свою індивідуальність („*Sie fallen auf, egal wie ähnlich Ihre Umgebung ist*“). Це допоможе йому згодом зробити висновок про те, що йому як особливій людині підходить саме автомобіль Infiniti FX.

У більшості випадків використання особового займенника "du" й присвійного займенника "dein" у текстах Інтернет-реклами спрямоване на формування образу рекламованого продукту, який створено індивідуально для конкретного користувача, що взаємодіє в цей момент з рекламним повідомленням: „*Verständnisvolle Männer in Deiner Umgebung geben Dir Schokolade und hören Dir zu*“ (Розуміючі чоловіки навколо тебе, подають шоколад і слухають тебе) [2].

Образ продукту, який розроблений індивідуально для конкретного споживача, також підвищує ефективність реклами: „*Clarins. Nur für dich. Erhalten Sie dieses kostenlose extra straffende Reiseset + kostenlosen Standardversand bei Ihrer Bestellung über 75 E. Entdecken Sie Clarins*“ . Конструкція „*Nur für dich*“ підвищує експресивність розглянутого тексту й створює прихильність покупців до рекламованого бренду [3].

Завдання показати не лише унікальність рекламованого продукту, але й індивідуальність адресата також стає основною у рекламі косметичних засобів від Maybelline New York: „*Verurteile mich nicht. Verstecke mich nicht. Verändere mich nicht. Makellos, das lässt dich wirklich durchkommen*“.

Незважаючи на розповсюдження концептів конкретної національно-культурної спільноти, особливого значення в текстах Інтернет-реклами набувають також теми, загальні для різних соціокультурних спільнот й актуальні в процесі самоідентифікації адресата. Такими темами можна вважати «дім», «сім'я», до прикладу: „*Nehmen Sie den Comcast. Sommeraufenthalt. Klicken Sie dreimal mit der Maus und sagen Sie: Es gibt keinen Ort wie zu Hause! Comcast Highspeed-Internet mit PowerBoost für 19,95 E. pro Monat für 6 Monate*“ . (Візьміть Comcast. Літній відпочинок. Тричі клацніть мишкою та скажіть: Немає місця кращого, аніж дома! Comcast високошвидкісний Інтернет з PowerBoost за 19,95 Євро на місяць протягом 6 місяців).

Отже, розгляд особливостей національно-культурної своєрідності в Інтернет-рекламі дозволяє зробити висновки про те, що звернення до знань й

переконань цільової аудиторії допомагає рекламодавцю сформувати у свідомості адресата яскравий образ рекламованого продукту, створеного спеціально для нього, щоб підкреслити саме його особливості та риси характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://auto-deutschland.tv/autogefuehl/infiniti-qx70-ultimate-fahrbericht>
2. <https://www.watson.ch/blogs/hipsterlitheater/508316391-effektive-werbung-fuenf-beispiele-die-ihre-zielgruppe-erreicht-haben>
3. https://www.google.com/search?q=clarins+lipstick&tbm=isch&ved=2ahUKFwjRnr7QILPpAhVKzyoKHW20DxEQ2-CegQIABAA&oq=clarins+lipst&gs_lcp=CgNpbW

А. А. Биюмена

Минский государственный лингвистический университет, Беларусь

ИНВЕКТИВНЫЕ НОМИНАЦИИ В ПРЕССЕ СОВЕТСКОГО ПЕРИОДА

Инвектива представляет собой одну из форм речевой агрессии и обычно используется как особый словесный инструмент нанесения вреда адресату – с ее помощью можно унижить, подавить, обидеть, запугать [1: 133]. Некоторые авторы подчеркивают, что обязательной характеристикой инвективной коммуникации является использования табуированной, обценной лексики. Например, С.Н. Засыпкин определяет инвективу как «коммуникативный феномен, проявляющийся в агрессии по отношению к участникам и нормам общения через употребление табуированных лексических единиц и узуально-неприемлемых грамматических форм» [2: 352]. Однако Б.Я. Шарифуллин считает, что инвектива как речевое явление – это «словесная атака, нападки, далеко не всегда выраженные в форме собственно брани» [3: 116]. В.И. Жельвис разграничивает узкую и широкую трактовку обсуждаемого феномена. Инвектива в широком смысле, по мнению ученого, объединяет все виды словесной агрессии. В узком смысле инвективой он называет «способ существования словесной агрессии, воспринимаемый в данной социальной (под)группе как резкий или табуированный» [4], т.е. ненормативную, некодифицированную, нецензурную лексику.

Как пишет А.В. Завражина, инвективные единицы должны соответствовать следующим параметрам: особая семантика составляющих единиц (интеллектуальная негативная оценочность, экспрессивность и эмоциональная оценочность, стилистическая маркированность); особая ситуация реализации (обязательное наличие инвектума, инвективной интенции и результата воздействия); особые функции (нацеленность инвективы на понижение социального статуса инвектума и нанесение ему психологического вреда, утверждение доминирующего положения говорящего, демонстрацию силы) [5:

7]. Важним в понимании инвективы является и то, что основу ее эмоционального контекста составляют так называемые эмоции враждебности, в которые входит широкий спектр эмоций от презрения, отвращения до гнева, злости, ненависти, раздражения, обиды [6: 259].

Инвективная лексика представляет собой распространенный языковой ресурс, использующийся в медиадискурсе, поскольку она позволяет журналистам однозначно эксплицировать свою оценку события и формировать таким образом «правильное» понимание ситуации адресатом.

В советской прессе послевоенного периода речевая агрессия была сконцентрирована преимущественно в статьях на международную тематику, а в роли основного объекта агрессии выступали различные страны, преимущественно капиталистические. В материалах газет в это время используются разнообразные инвективные номинации, характеризующиеся открытой негативной оценкой. Материал исследования составили публикации центральной белорусской газеты «Советская Белоруссия» в 1950–1980-е гг.

Большим разнообразием отличается группа инвективных названий, связанных с обозначением преступников (*бандит, убийца, преступник, головорез, гангстер, разбойник, молодчик, каратель, главарь, грабитель, террорист, экстремист, заговорщик, шпион, путчист, сепаратист, контрабандист*): *Организация Германской коммунистической партии ... выступила с решительным требованием наказания **террористов** из охраны порядка, созданной **главарями** неонацистской национал-демократической партии («Наказать преступников-неонацистов», 16.01.71); ... до сих пор судебные власти выдали ордер на арест всего лишь шести **путчистов**... («Раскрыт еще один план реакционного путча в Италии», 17.03.71); ... **преступники** действовали по заданию расистских спецслужб («Зимбабве: смертный приговор», 21.11.88); *Прибывший на подмогу отряд **карателей** учинил в деревне расправу («Обстановка в Ливане», 26.09.85); **Оружия у экстремистов** стало не только больше, оно стало более совершенным («Караваны с оружием», 18.10.88); *Как сообщает газета «Фуцзянь жибао», у чанкайшистских **шпионов** при аресте изъято оружие («Чанкайшистские шпионы арестованы», 15.10.59).***

Различные союзы и объединения представителей «чужой» группы номинируются при помощи имен существительных *клика, банда, хунта, группировка, синдикат*: *Четыре месяца со дня военного переворота в Греции **хунта** полковника решила отметить по-своему («Юбилейное судилище», 24.08.67); *Специальные подразделения тайландской полиции, ведущие борьбу с международными преступными **синдикатами**, провели успешную операцию по захвату очередной контрабандной партии оружия («Таиланд: захвачена контрабанда», 01.12.88); *Народные вооруженные силы освобождения Анголы провели серию операций по ликвидации **банд террористической группировки УНИТА**, находящейся на содержании спецслужб США и расистской ЮАР («Ангола: удары по бандитам», 16.07.85).***

В значеннях даних номінацій в фокус уваги виділяються семантичні компоненти, указуючі на преступний, порочний характер діяльності і корыстную мотивацію [7]: *клика* – ‘група, суспільство людей, що прагнуть до досягнення яких-небудь корыстных, неблаговидних цілей’; *банда* – ‘разбойная, преступная група; шайка’.

Ще одна група інвектив стосується до тих осіб, організацій або країн, які допомагають суб'єктам, позначеним як «преступники». Данна група складається з таких одиниць як *пособник, наймит, приспешник, наемник, сателіт, марионетка, подручний, сообщник*: *В заявленні вказується, що це преступление совершено **приспешниками** імперіалістів і являється частиною їх заговору, направленного на подрыв мира, независимости и нейтралитета Камбоджи* («Заявление Народной партии Камбоджи», 15.10.59); *Не может быть сомнения в том, что и этот новый сговор імперіалістів США с их сеульскими **марионетками**, направленный против народов Кореи, Вьетнама, народов всей Азии, потерпит провал* («Заявление ТАСС», 24.08.67); *В резолюции ... содержится призыв ко всем государствам – членам ООН не допускать, чтобы их территорию и граждан использовали для вербовки, обучения и переброски **наемников** в целях свержения правительств стран – членов ООН* («Осуждение імперіалістической агрессии», 16.04.77); *Соединенные Штаты, объявившие Сальвадор «последним рубежом борьбы с международным коммунизмом», снабжают своих **подручных** новейшими средствами уничтожения* («Преступления імперіалізма», 30.08.81); *Агрессор и его **наймиты** понесли серьезные потери в живой силе и технике* («Репрессии оккупантов», 12.09.85).

В словарных дефинициях большинства этих лексических единиц также акцентируется неблаговидный характер выполняемой деятельности и корыстная мотивация ее исполнителей, например, слово *пособник* объясняется в лексикографическом источнике как ‘помощник в плохих, преступных действиях’ [8].

Журналисты подчеркивают отсутствие согласия в преступных группах и немногочисленность их состава, в то время как группа «своих» в проанализированных публикациях очень часто предстает в виде неопределенного фантома с местоимением все/весь/вся (*все миролюбивые люди, весь советский народ, вся прогрессивная общественность*: *И напротив – Советский Союз, а вместе с ним **все миролюбивые люди** на протяжении 14 лет борются за предотвращение угрозы войны и обеспечение прочного мира* («Митинг протеста в Праге», 23.06.59).

Таким образом, в прессе советской периода інвективные номінации были весьма востребованным ресурсом, который использовался для выражения эксплицитной негативной оценки того или иного государства, маркируя его как «чужое» и позволяя журналистам создавать образ «врага». В медиадискурсе інвективы являлись эффективным средством формирования общественного мнения и манипулирования сознанием.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ И ЛИТЕРАТУРЫ

1. Щербинина, Ю.В. Речевая агрессия / Ю.В. Щербинина. Территория вражды. – М.: Форум, 2012. – 397 с.
2. Засыпкин, С. Инвектива / С. Засыпкин // Дискурс-Пи: науч.-практ. альманах. – 2010. – №1–2 (9–10). – С. 352–353.
3. Шарифуллин, Б.Я. Речевая инвектива на randеву лингвистики и юриспруденции: Pro et contra / Б.Я. Шарифуллин // Юрислингвистика – 2005. – №6. – С. 111–119.
4. Жельвис, В.И. Слово и дело: юридический аспект сквернословия / В.И. Жельвис // Юрислингвистика-2. Русский язык в его естественном и юридическом бытии. – Барнаул, 2000. – С. 194–206.
5. Завражина, А.В. Речевая агрессия и средства ее выражения в массмедийном политическом дискурсе Украины (на материале русскоязычной газетной коммуникации): автореф. дис. ... канд. филол. наук / А.В. Завражина. – Киев, 2008. – 20 с.
6. Саржина, О.В. Оскорбление словом (инвектива) как агрессивный дискурс / О.В. Саржина // Юрислингвистика. – 2007. – №8. – С. 257–267.
7. Словарь русского языка: в 4-х т. / Под ред. С.Г Бархударова (и др.). – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1957 – 1961.
8. Ожегов, С.И. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://slovarozhegova.ru>. – Дата доступа: 19.04.2020.

I. V. Vlasiuk

Житомирський державний університет імені Івана Франка

SOCIO-CULTURAL COMPETENCE FORMATION THROUGH THE USE OF CROSS-CULTURAL MISUNDERSTANDINGS

The socio-cultural competence (S-CC) formation of those who study a foreign language (FL) as the ability to navigate in another culture, to act adequately in situations of intercultural communication and to act as an intermediary in intercultural communication is traditionally in the field of view of specialists in the methodology of teaching FL.

One of the methods that allows you to effectively form the S-CC is the method of socio-cultural sensitization (S-CS). The student should be aware of the culture influence on the human perception of the world, language and communication, and the development of their sensitivity to the forms of manifestation of socio-cultural phenomena in language and communication.

V.V. Safonova (2001) believes that "didactic description of the objectives of socio-cultural education by means of a foreign language is to be done in terms of socio-cultural competence" [1]. The development of S-CS and the formation of S-CC are

impossible without students' understanding of the mechanism of intercultural communication and the development of sensitivity to socio-cultural factors that may cause misunderstandings in it. The mechanism of cross-cultural communication and the causes of misunderstandings should be the subject of discussions in practical classes. Consequently, the article discusses the possibility of S-CC formation by analyzing situations of cross-cultural misunderstanding in the classroom.

The object of this research is the process of training intercultural communication by future teachers or translators of the FL. The subject is the formation of students' S-CC in the classroom through their understanding of the mechanism of intercultural communication and the development of socio-cultural factors` sensitivity that can cause misunderstandings in communication.

The process of intercultural communication, i.e. the interaction of representatives of different cultural groups, each of which has certain socio-cultural knowledge and standards of behavior, can be considered as an interaction of cultures. When speakers belong to different cultures, they may not have the same meaning of the concepts they use, so there may be an inadequate interpretation of the partner's actions, due to the use of behavioral patterns adopted in the native culture. This leads to the fact that the results of the interpretation do not meet the expectations of the communicants. The reasons for such incomprehensible behavior can lead to misunderstandings, and to the lack of objectivity and the emergence of stereotypes or even avoiding direct contact with representatives of other cultures. To prevent misinterpretation of the partner's behavior and the occurrence of cross-cultural misunderstandings, participants in cross-cultural communication need to understand the specifics of cross-cultural communication. To do this, we need to understand the mechanism of possible misunderstandings in cross-cultural communication.

The best way to do this is to analyze situations of cross-cultural misunderstandings. According to some scientists [2, 54-56], the role of misunderstandings is often misinterpreted: behaviors are seen as those that need to be studied or should not be used in communication with representatives of certain cultures. However, the study and imitation of cross-cultural situations is not yet the key to success in cross-cultural communication, because in foreign language classes we are able to cover only certain aspects of the cultural reality of the complex and boundless phenomenon of national life. Therefore, when students consider situations of cross-cultural misunderstandings, they should focus not on studying the rules of behavior of Germans or Englishmen, but on understanding the cultural determinism of the behavior of participants in a communication act and analyzing certain types of socio-cultural misunderstandings that may occur during communication [2, 54].

The whole complex of linguo-cultural, sociolinguistic, and socio-psychological factors that make up the content of the S-CC should become the object of students' analysis of situations of intercultural misunderstanding:

- socio-cultural deterministic values of lexical units;
- socio-cultural features of the implementation of certain communicative intentions in speech;

- socio-cultural features of the organization of various types of communication;
- socio-cultural choice of topics for communication;
- socio-cultural features of communication types;
- paraverbal factors (strength of voice, intonation, pauses, rhythm of speech);
- nonverbal factors (facial expressions, gestures, communication distance, appearance);
- cultural-specific customs and norms
- cultural-specific actions and behaviors that are considered typical for a particular country from the point of view of foreigners [2, 49-51].

Muller-Jacquer suggests introducing students to a list of these socio-cultural factors in order to use them for analyzing the situations of cross-cultural misunderstandings, because when students analyze a specific situation, they may also consider the possible influence of each factor on the occurrence of misunderstandings [2, 56]. This approach allows students to analyze cross-cultural communication from different perspectives, determining which components to what extent and in what combinations were manifested in each particular case. This analysis leads to the development of S-CS, which contributes to the formation of S-CC.

These socio-cultural factors formed the basis of exercises for analyzing situations of intercultural communication. The stage of reflection is very important, because it is aimed at analyzing students' actions when considering situations of misunderstandings. Reflection helps students understand the peculiarities of a person's perception of a foreign culture, in particular, behavior patterns of another culture, and the interaction of cultures and languages during intercultural communication. This phase takes place mainly in the form of a heuristic conversation between the teacher and students during the task or the teacher can ask some specifically oriented questions that encourage students to perform analytical operations. During the reflection students develop socio-cultural awareness and sensitivity. These exercises contribute to the formation of students' behavior strategies in situations of intercultural communication. Students' awareness and application of these strategies during the analysis of situations of cross-cultural misunderstandings simulated by the teacher in the classroom will contribute to the formation of their strategic competence in real situations of cross-cultural communication.

Therefore, during the analysis of situations of intercultural misunderstandings, the students should realize that there is no absolutely correct rules of conduct in a foreign culture, because it is important not to try to memorize the rules of behavior in certain "typical" situations of misunderstanding but to realize the sociolinguistic factors that cause these misunderstandings, and, using those factors, to find the causes of confusion in each situation.

REFERENCES

1. Safonova V.V. Cultural studies in the modern language education. Foreign Languages in School, 2001.

2. Müller-Jacquer B. Interkulturelle Kommunikation und Fremdsprachendidaktik: Studienbrief Kulturwissenschaft. Koblenz-Landau: Universität Koblenz-Landau, 1999.

Oksana Halaibida
Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University

REPRODUCTION OF REALIA WORDS IN UKRAINIAN LANGUAGE TRANSLATION OF CHILDREN'S LITERATURE

Paul William Gallico (1897-1976) was a successful American novelist and short story writer. He is perhaps best known for the story *The Snow Goose* (1941). Very often the characters of his stories are animals. In 1957 he wrote another fantasy novel. It was about a cat named Thomasina. The book has a long title "Thomasina, the cat who thought she was a God". This story was translated into Ukrainian by N. Diomova and V. Chernyshenko in 2010. The events set in Scotland so there are a lot of Scottish realia words and expressions for culture specific local things, institutions, rituals. The aim of our research is to study dominant ways of rendering these words in Ukrainian translation of the story by P. Gallico.

Realia words come under various names: cultural words, culture specific, culture bound, nationally biased words. They were studied by S. Vlahov, S. Florin, R. Zorivchak, I. Korunets, P. Newmark, G. Toury. Realia refer to different aspects of life, such as geography, ethnography, art, culture, socio-political life. It is not an easy task for translators to reproduce them in the target language as they have to pay attention to both adequacy (closeness to the original) and acceptability of translation (making the word consistent in the target culture) (terms of G. Toury). It requires special knowledge of the source and target language culture and etymology.

In the tale by P. Gallico there are some specific names of articles of clothes, e.g., *glengarry*: *He had a fine head of thick wavy brown hair and his glengarry was cocked bravely upon it at the angle proper to his father's late regiment* [4: 124].

Oxford dictionary defines *glengarry* as a traditional Scottish cap, a brimless boat-shaped hat with a cleft down the centre, typically having two ribbons hanging at the back, worn as part of Highland dress. The word originates from *Glengarry*, the name of a valley in the Highlands of Scotland. Ukrainian translators used the method of transliteration for rendering the name of this item of clothing as it is very specific and does not have a correspondent article in Ukrainian: *Джеймі мав пречудове густе волосся, а гленгаррі на його каштанових кучерях був по-модному заламаний набакир, просто як у тата-сержанта* [2: 73]. In the footnote there is an explanation of this realia: *вовняна шапка-пиріжок шотландського горця зі стрічками*. Thus the translator familiarizes a target reader with Scottish culture, brings him closer to it, and uses the strategy of foreignization (the term of L. Venuti). But taking into consideration the fact that this is a story for children, it could have been possible to use descriptive

translation (e.g., шотландська кепка) so that not to overburden the text with difficult unknown words.

The translators obviously adhere to the strategy of foreignization as in another example they use transcribing for rendering the name of the hills (geographic realia): *Usually in twenty-four hours it blew itself out, funneling into the sky to form the altocumulus clouds which later would discharge themselves in the form of the rare, but severe Highland thunderstorm* [4: 141] – *Зазвичай минає двадцять чотири години, і вітер виснажується, зринаючи високо в небі, утворюючи висококупчасті хмари. Пізніше вони виливаються разом із рідкісними, але бурхливими Гайлендськими грозами* [2: 133]. In our opinion it was also possible to use calque translation for the realia *Highland*, e.g., *Високогір'я*, which is closer to children's perception.

In another example for rendering the names of the protagonists of the story the translators use transcribing: *MacDhui – Макдуї, Mary Ruadh – Мери Руд*, thus preserving natural sounding of the proper names. Besides, the word *Ruadh* in Scottish Gaelic means *red*, especially if we speak about colour of hair, in Ukrainian *руде* волосся, so for the girl having red hair *Руд* is like a talking name. Thus translators preserve pronunciation and meaning of the surname: *I was originally christened Thomas when I came to live at the home of MacDhuis in Glasgo to be the pet of Mary Ruadh* [4: 112] – *Томасом мене охрестили одразу, як я почала жити у домі Макдуїв, у Глазго, домашньою улюбленицею Мери Руд* [2: 102].

So translators of “Thomasina, the cat who thought she was a God” by P. Gallico into Ukrainian use the strategy of foreignization, preserve the sounding of the original realia through the usage of transliteration and transcription for their translation, thus rendering the spirit of the fantasy story, making it sound mysterious in the Ukrainian language and getting little readers acquainted with the Scottish realia and culture.

REFERENCES

1. Влахов С., Флорін С. Непереводимое в переводе. М.: Высш. школа, 1986. 416 с.
2. Гелліко П.В. Томасіна / Пер. з англ. Н.Дьомової, В.Чернишенка. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2010. 224 с.
3. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладаїв англomовної прози). Львів. Вид-во при Львів. ун-ті. 1989. 216 с.
4. Gallico P.W. Thomasina, the cat who thought she was a God. The New-York review children's collection. 1957. 269 p.
5. Newmark P. Textbook of translation. New York and London: Prentice Hall. 1988. 292 p.
6. Toury G. The nature and role of norms in translation. [In] *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam and Philadelphia: Benjamins, 1995. P. 53-69.

А. В. Гринько

Житомирський державний університет імені Івана Франка

СПЕЦИФІКА ВЖИВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Газетний дискурс – це своєрідне вербальне утворення, яке є різновидом медійного дискурсу, що реалізується в мові газетних текстів в певну культурну та історичну епоху. Газетному дискурсу властиві ті універсальні якості, які дають йому можливість активно втручатися в процеси нормалізації та обробки літературної мови. Це зумовлено, перш за все його масовістю, регулярністю, територіальною необмеженістю, інформативністю і різноманітністю тематики, що дозволяє апелювати до найширшої аудиторії, а також відсутністю соціальних обмежень і зацікавленістю у впорядкованості мови. Саме в мові газетного дискурсу легко побачити нові тенденції у підходах до вивчення мови, які простежуються в сучасній лінгвістиці, а також виникає потреба у найменуванні, що супроводжується створенням нових слів, які поповнюють словниковий склад мов.

Проблеми неології вивчають такі науковці, як Г. Б. Антрушина, В.Г. Гак, С.М. Єнікеєва, В.І. Заботкіна, Ю.А. Зацний, Є.С. Кубрякова, Т.О. Пахомова, О.М. Позднякова, А.В. Янков та інші.

Необхідність вивчення і дослідження неологізмів як засобу передачі мовних змін, які відбуваються в сучасній англійській пресі під впливом ряду факторів: глобалізації, комп'ютеризації, інформатизації та інших значною мірою зумовлює **актуальність розвідки**. Метою даної роботи є дослідження аспектів вивчення лексичних інновацій в сучасній лінгвістиці та аналіз семантичних характеристик лексичних інновацій в газетному дискурсі.

Причини виникнення нових слів пов'язані з новими відкриттями, а також поглибленням уявлення про раніше відомі факти та явища дійсності. Кількість інновацій на лексичному рівні не піддається точним підрахункам, оскільки неологізми виникають не в мові як у знаковій системі загалом, а її реалізації у мовленні конкретних носіїв. Далеко не всі з них закріплюються в мові – лише ті, що позначають поняття, які відображають важливі проблеми сучасності.

Всі визначення терміну "інновація" в загальному плані спираються на положення, що це процес створення, освоєння і поширення чогось нового. За основу тлумачення терміну "лексична інновація" ми беремо визначення, що подає Ю. А. Зацний. Лексичні інновації – це слова чи словосполучення або нові значення чи відтінки значень слів, що з'являються в мові [2: 253]. За основу класифікації ми беремо класифікацію В. І. Заботкіної, яка виділяє три групи лексичних інновацій: власне інновації (новизна форми поєднується з новизною змісту), трансномінації, які поєднують новизну форми слова зі значенням, яке вже передавали раніше іншою формою та семантичні інновації або переосмислення (нове значення позначається формою, яка вже наявна в мові). [1: 7]. Творюються лексичні інновації двома шляхами: через словникове розширення

(до якого входять афіксація, конверсія, основоскладання, лексикалізація, скорочення, запозичення) та семантичне розширення (це поява нових значень у вже існуючих слів певної мови).

Серед опрацьованих англійських та американських газетних видань до власне інновацій можемо віднести наступні слова *water poverty* та *granny-chic*. Наприклад, *water poverty* є лексичною інновацією, тому що вона не зафіксована в жодному із тлумачних словників. Дана інновація утворена шляхом поєднання двох лексем *water* та *poverty*. Разом ці лексеми не дають точного тлумачення інновації в даному контексті: *Water poverty will become the new fuel poverty for an increasing number of households as scarcity of supply pushes up bills* [3]. Тому, виходячи з контексту, ми пропонуємо свій варіант тлумачення – неспроможність оплатити рахунок за воду.

До трансномінацій відносимо таке словосполучення як *lawnmower parent*, яке утворене шляхом поєднання двох лексем *lawnmower* та *parent*. Значення компонентів в складній лексемі не дають точного визначення цього слова в даному контексті: *Mother of three Sofia Basile understands how parents could fall into the lawnmower parent trap* [4]. Тому ми пропонуємо свій варіант для даного контексту – батько або мати, які занадто хвилюються за свою дитину і намагаються злагодити її життєвий шлях, самотійно вирішуючи її проблеми.

До семантичних інновацій відносимо такі слова як *cage* та *fratricide*. Наприклад, лексична інновація *cage* утворена шляхом набуття одним закріпленим в словнику словом нового значення: *We all deserve precious metals, and they don't get any more precious than Prada's swirly flats or Nine West's cages* [5]. Ми пропонуємо значення – "вид босоніжок, що мають дуже багато тонких ремінців".

Таким чином, газетний дискурс займає особливе місце серед інших стилів в силу того, що тексти газет є відображенням сучасного стану мови. Даний стиль оперативно реєструє виникнення лексичних інновацій, як можна розділити на три групи: власне інновації, трансномінації та семантичні інновації. Всі лексичні інновації творяться двома шляхами: через словникове розширення та семантичне розширення. Так як процес творення нових слів відбувається постійно, а медіа часто стають осередками таких новацій, дослідження такого типу мають подальшу перспективу вивчення та опрацювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Заботкина, В.И. Новая лексика современного английского языка [Текст] / В.И. Заботкина. – М.: Высшая школа, 1989– 128 с.
2. Зацний Ю. А., Янков А. В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття: англо-український словник. Словник – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 360 с.
3. The Observer, February 6, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.guardian.co.uk/environment/2011/feb/06/seabirds-british-overseas-territories-extinction>

4. TheDailyMail, April 14, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2117497/Guildford-flat-explosion-Woman-killed-man-left-fighting-life-blast.html>

5. Daily Mirror, August 5, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mirror.co.uk/lifestyle/travel/britishbreaks/free-activities-to-keep-the-kids-occupied-143671>

А. І. Демінська
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ГРА СЛІВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ У ДИТЯЧОМУ РОМАНІ-КАЗЦІ Л. КЕРРОЛА "АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС"

Льюїс Керрол (справжнє ім'я Чарльз Доджсон) – одна з найбільш відомих і водночас загадкових особистостей Вікторіанської Англії. Л. Керрол писав усе своє життя: він є автором праць із логіки та математики, кількох художніх творів для дорослих, а також майже 100 тисяч листів. Адаптація його казок різними мовами стала справжнім випробуванням для перекладачів: настільки серйозним, що про те, як перекладати *Алісу*, написані навіть окремі книги.

Свої культові твори – "Аліса в Країні Чудес" та "Аліса в Задзеркаллі" – Л. Керрол написав у 1865 та 1871 роках відповідно. Його манера написання книг не була схожа на жоден з наявних у той час стилів. Як надзвичайно творча людина з багатою уявою та внутрішнім світом він створив особливий жанр "парадоксальної літератури".

Його персонажі та ситуації, в які вони потрапляють, зовсім не покликані вразити читача безглуздістю та абсурдом. Насправді всі вони слідуєть певній логіці, доведеній до абсурду. У незвичній, часом анекдотичній формі, Л. Керрол витончено торкається низки філософських питань, розмірковує про життя, світ і місце людини у ньому. Як результат, книги цього письменника здатні зацікавити не лише дітей, а й дорослих.

У сучасній лінгвістиці низка вчених ототожнюють терміни "гра слів" та "каламбур", визначаючи їх як спеціальне використання звукової, лексичної або граматичної форми слів, а також частин слів, фразеологізмів, синтаксичних конструкцій для створення певних фонетико- та семантико-стилістичних явищ, що ґрунтується на зіставленні й переосмисленні, обігранні близько звучних або однозвучних мовних одиниць із різними значеннями [4: 37].

Мовна гра в ігровому тексті покликана залучити читача до її творчого вивчення. Вона передбачає граничну чутливість читача до різного роду мовних трюків, його здатність вловлювати побудовані на грі слів аспекти тексту, з яким він фактично вступає в діалогічні відношення. Від читача очікується, що він зуміє виявити, вичленувати, розгадати максимальну кількість лінгвістичних (і смислових) таємниць, що містяться у тексті [3: 26–28].

Гра слів у творах Л. Керрола стає однією з найважливіших складових у так званому поєдинку, турнірі двох ерудитів – письменника та читача. Письменник-ерудит, конструюючи найскладніші лінгвістичні ребуси та загадки, намагається максимально ускладнити своєму антагоністу та водночас спільнику – читачу проникнення в їхню суть [3].

Оскільки головним завданням перекладача є не бездумне копіювання елементів і структур першотвору, а відтворення їхніх функцій засобами рідної мови, то адекватність відтворення гри слів у перекладі обумовлена успішністю реалізації її функцій у друготворі. Дослідники гри слів виокремлюють наступні її функції у художньому творі: функція інтелектуальної гри з читачем, іронічна, асоціативна, алюзійна, функція генерування атмосфери абсурду, характеристики персонажа, маркування прихованої присутності автора та ритміко-звукового інструментування тексту [3]. Всі вони тісно переплітаються, зустрічаючись у різних комбінаціях, що відповідає природі ігрових текстів письменника.

Прийнято розрізняти три типи гри слів: фонетичну, лексичну та фразеологічну. Фонетична гра слів будується на схожості звучання слів (*antipathies* – *антинатії* замість *antipodes* – *антиноди*). Лексична гра слів зазвичай будується на полісемії слів (*cross-examine* – *сердитий погляд* замість *проводити перехресний допит*). Фразеологічна гра слів створюється за допомогою руйнування форми або змісту фразеологічної одиниці. Причому читач сприймає як вихідний фразеологізм, так і пряме значення слів (*to beat time* – *бити час* замість *відбивати такт*).

Для вдалого відтворення гри слів потрібно мати досить високий рівень володіння як іноземною, так і рідною мовами. Тому далеко не кожному перекладачу під силу впоратися з грою слів, зберігши при цьому початковий задум автора. Для перекладу гри слів слід насамперед розпізнати її у тексті та інтерпретувати, зрозумівши її глибинну сутність, а потім вже переходити до пошуку найбільш влучних мовних засобів, наявних у цільовій мові. Для цього перекладачу слід виокремити в оригіналі головний елемент гри слів, значення якого необхідно обов'язково зберегти, проте вибір його відповідника є не довільним, а зумовленим конкретною ситуацією. На відтворення гри слів впливають об'єктивні чинники, що стосуються структурних особливостей мови, та суб'єктивні, тобто майстерність та винахідливість перекладача, а також норми перекладу, що займають проміжну позицію [2: 202].

Розглянемо приклад використання гри слів Л. Керролом та відтворення її в українському перекладі:

(1) *"I couldn't afford to learn it." said the Mock Turtle with a sigh. "I only took the regular course."*

"What was that?" inquired Alice.

"Reeling and Writhing, of course, to begin with," the Mock Turtle replied; "and then the different branches of Arithmetic – Ambition, Distraction, Uglification, and Derision" [5].

(2) – *Мої статки не дозволяли мені його вивчати, – зітхнув Казна-Що-Не-Черепаха. – Я опанував тільки звичайний курс.*

– *І яких же предметів вас навчали? – поцікавилася Аліса.*

– *Спершу, як і належить, вчили **чесати і пицати**, – відповів Казна-Що-Не-Черепаха. – Далі йшли чотири дії мати-мачухи: **добивання, відбивання, вноження і обділення** [1].*

Навіть маленький читач зможе розпізнати замасковані автором назви шкільних предметів: вони мають схоже графічне та фонетичне вираження, однак абсолютно різні значення. Побудована на основі малапропізмів (заміна слова іншим, наближеним за звучанням, однак відмінним за змістом) гра слів перетворює описану ситуацію у суцільний нонсенс.

У перекладі ми спостерігаємо збереження гри слів, що свідчить про високий рівень професіоналізму перекладача та його прагнення до відтворення в перекладі гри слів як невід'ємного стилістичного прийому твору. Звернувшись до прийому компенсації, перекладач зумів досягти необхідного функціонально-стилістичного ефекту, мінімально деформувавши оригінал.

Таким чином, переклад гри слів не може бути буквальним, дослівним. Гра слів містить задум автора, а тому зобов'язує перекладача зберегти її, вдаючись до будь-яких прийомів і способів, включаючи створення власної гри слів, яка б вписалася у контекст твору. Перекладач повинен вирішити, що важливіше у конкретному випадку – відтворити зміст, відмовившись від гри слів, або зберегти гру слів, пожертвувавши точним значенням вихідного тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Керрол Л. Аліса в Країні Чудес [Електронний ресурс] // пер. з англ. В. Корнієнка / Л. Керрол. – Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2001. – Режим доступу : http://www.ae-lib.org.ua/texts/carroll_alices_adventures_in_wonderland_ua.htm.
2. Миколишена Т. В. Мовностилістичні особливості відтворення картини чарівного світу Р. Дала в англо-українському перекладі : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.16 "Перекладознавство" / Т. В. Миколишена. – Харків, 2018. – 259 с.
3. Рахимкулова Г. Ф. Языковая игра в прозе Владимира Набокова : к проблеме игрового стиля : автореф. дис. ... докт. філол. наук : спец. 10.02.01 "Русский язык" / Г. Ф. Рахимкулова. – Ростов-на-Дону, 2004. – 46 с.
4. Тараненко О. О. Гра слів // Культура слова / О. О. Тараненко. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 1997. – Вип. 50. – С. 37–41.
5. Carroll L. Alice's adventures in wonderland. [Electronic resource] / L. Carroll. – Access Mode : <http://www.literatureproject.com/alice/>.

В. В. Ільєнкова

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЩАСТЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ФРАЗЕОЛОГІЧНОМУ КОРПУСІ

В історії будь-якої національної культури питання, що стосуються людських взаємин, таких як любов і щастя, завжди мали і досі мають першорядне значення. Люди намагаються з'ясувати, у чому полягає сенс щастя, яку людину можна назвати щасливою, і чому щастя так необхідно людині. Однак це вічні питання, що не мають однозначного тлумачення й викликають безліч суперечок. Проте людство не залишає наполегливих спроб осмислити феномен самого щастя; самосвідомість, життєвідчуття і світорозуміння людства багато в чому визначається ставленням до щастя.

Народ у слові «щастя» закріпив своє розуміння цього безмірного надбання [1: 260]. В «Українсько-російському і російсько-українському фразеологічному словнику» І.С. Олійника, М.М. Сидоренка [3] знаходимо 21 фразеологічну одиницю з компонентом *щастя*: *вінець щастя*; *вірити в свою (щасливу) зірку*; *колесо фортуни (щастя)*; *коли б (якби) не нещастя, не було б і щастя*; *лихо не без добра / нема лиха без добра (без щастя)*; *людина свого щастя коваль / усяк свого щастя коваль*; *маєш (маєте) щастя*; *марево щастя / примара щастя*; *народитися (уродитися) під щасливою зіркою (зорею)*; *не родись вродливий (вродливим, красивий, красивим), а родись щасливий (щасливим), не родись красна, а родись щасна, не родись у платтячку, а родись у щастячку, питати долі / шукати щастя (долі, щастя-долі)*; *покладати надію на щастя / сподіватися на щастя*; *пробувати щастя / спробувати щастя*; *усміхнеться щастя (доля)*; *химерне щастя*; *хто давнє пом'яне, той лиха не мине, хто старе поминає, той щастя не моє*; *хто недовго спить, тому щастить*; *щаслива доля*; *щасливі на час не зважають*; *щасливої дороги*; *щастя усміхається (посміхається)*.

Проаналізувавши ряд фразеологізмів з компонентом «*щастя*» виявилось, що вони формують кілька синонімічних рядів.

* на позначення доброзичливої форми прощання з побажаннями щастя, успіхів вживають такі фразеологізми: *бувай(те) щасливий, щаслива (щасливі), щасливо залишатися, щасту (тобі, вам) доле (боже)*. (Наприклад, застаріла усталена форма прощання: – *Бувайте здорові!* – *Щасту боже!*). Також вживають фразеологізм, бажаючи вдалої поїздки тому, хто від'їжджає кудись (частіше – на прощання): – *Щасливої дороги*.

* щоб побажати людині успіхів, удачі, везіння у житті, праці кажуть *щастя всміхнеться, хай (нехай) тобі (вам) щастить (Бог, Господь), на щастя, щасту тобі (вам) доле, боже*.

* коли кому-небудь поталанило або застала несподівана радість, непередбачуваний успіх у чому-небудь використовують такі фразеологізми: *випадає щастя, щастя твоє (ваше, наше), щастячко ще десь завалалося, але*

остання фразеологічна сполука у «Великому універсальному словнику української мови» О.Я. Загоруйка має протилежне значення, яке означає «*ще не таланить*» [2: 335].

* відважитись, ризикнути, спробувати зробити що-небудь нове, розраховуючи на успіх – *попитати долі (щастя) / щастя-долі, спробувати (пробувати) щастя*.

Поодинокі вживаються фразеологізми зі значеннями:

* на позначення досягнення чогось особливого, незвичайного, вимріяного, досконалості в чомусь, опанувати що-небудь (знання з якоїсь науки, професії тощо) вживається лише – *вхопити щастя за бороду*;

* якщо кому-небудь таланить, щастить, фортунить бути гідним здійснити або виконати щось почесне, то використовують фразеологізм *випадає щастя*;

* про щасливу, везучу, успішну й удачливу людина кажуть, що вона *народилася (родилася) під щасливою зіркою (зорею)*;

* для вираження гордості за щось, задоволення від чогось, а також будучи удостоєним чого-небудь, із задоволення здійснювати щось позначають фразеологізмом *мати честь (щастя)*;

* якщо життя приносить повне задоволення і радість, говорять *щастя й (та) доля*;

* при огляданні кого-, чого-небудь, дивлячись при цьому на когось чи щось, виявляючи почуття симпатії, любові, ніжності, кажуть *обіймати щасливим оком*;

* бути щасливим від можливості щось зробити, взяти у чомусь участь – *бажати (мати) за щастя*.

Отже, тема щастя вічна, актуальна та завжди потребує нових досліджень. Одним з аспектів вивчення багатства української культури та мови є фразеологізми, особливо з компонентом *щастя*. Раніше не був досліджений цей аспект, тож ми спробували заповнити цю прогалину. У перспективним є більш детальне вивчення паремій з лексемою *щастя*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вихованець І.Р. Таїна слова / І.Р. Вихованець. – К.: Радянська школа, 1990. – 284 с.
2. Загоруйко О.Я. Великий універсальний словник української мови / О.Я. Загоруйко. – Харків: Торсінг плюс, 2010. – 768 с.
3. Олійник І.С. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник / І.С. Олійник, М.М. Сидоренко. – К.: Радянська школа, 1971. – 352 с.

І. С. Казимір

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

АКТУАЛІЗАЦІЯ КОНТЕКСТУАЛЬНИХ СИНОНІМІВ НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛИ CATHERINE MANSFIELD "A CUP OF TEA"

Такі мовні характеристики як динамічність та еволюційність, здебільшого, призводять до збільшення словникового складу мови новими лексичними одиницями. Показовим у цьому аспекті, вважаємо, синонімічні відношення, які ще здавна викликають чималий інтерес у дослідників мовознавчого напрямку. Ще від античності не втрачає свої позиції теорія близьких за значенням слова, створюючи при цьому низку дискусій й актуалізуючи водночас питання сутності теорії синонімії, диференціації, походження та функціонування у тому чи тому дискурсі. Давньогрецькі граматисти зазначали, що синоніми є багатством мови і розглядалися з позицій актуалізатора психолінгвальних та мовленнєво-комунікативних засобів (*syn – такий самий + opus – ім'я*) [5].

Об'єктом нашого дослідження послуговували контекстуальні синоніми, а **предметом** – номінативні потенції ситуативних мовних феноменів (контекстуальних синонімів) на матеріалі новели Кетрін Менсфілд "A Cup of Tea". **Мета** запропонованої тези покликана для того, щоби схарактеризувати номінативні потенції контекстуальних синонімів шляхом вибірки із запропонованого художнього твору.

Розмежування лексичного значення і виокремлення синонімів у мовній системі реалізується на основі денотативного значення [2: 79]. У ході дослідження контекстуальної синонімії, слід зазначити, що оказіональні мовні феномени містять суб'єктивний характер. Семантика КС не фіксується лексикографічними джерелами, а визначається під час аналізу того чи того тексту. Отже, перейдемо до базисних умов існування контекстуальних синонімів на матеріалі художнього твору Кетрін Менсфілд.

Слід зазначити те, що у світлі такого світового літературного процесу як імпресіонізм, досить яскравою постаттю є англійська письменниця-новелістка Кетрін Менсфілд. Тому, її твори написані здебільшого у рамках імпресіоналістичних традицій. Зазначимо, що *імпресіонізм* (від франц. *impression*) – художній напрям, заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень, співпереживань. Основний стильовий прийом імпресіонізму – зображення не самого предмету, а *враження* від нього. Імпресіоністи орієнтувалися на почуття, а не на розум. Стильовими характеристиками імпресіонізму є певна стилістика, яка відзначається недомовленістю, уривчастістю оповіді [1: 396-397]. Наглядним прикладом імпресіонізму є новела "A Cup of Tea", у якій неодноразово прослідковуються контекстуальні синоніми (далі КС). Наведемо приклади контекстуальної синонімії:

- *On the lid a minute creature stood under a flowery tree, and a more minute creature still had her arms round his neck.*

- *She saw a little **battered creature** with enormous eyes, someone quite young, no older than herself, who clutched at her coat-collar with reddened hands, and shivered as though she had just come out of the water.*
- *“M-madam, stammered **the voice**. “A cup of tea?” There was something simple, sincere in that **voice**; it wasn't in the least the voice of **a beggar**. “Then have you no money at all?” asked Rosemary.*
- *“Why are you afraid?” And gently she half pushed **the thin figure** into its deep cradle. “Don't cry, **poor little thing**,” she said.*
- *She plied **the poor little creature** with everything, all the sandwiches, all the bread and butter, and every time her cup was empty she filled it with tea, cream and sugar.*
- *When the tea-table was carried away a new being, a light, **frail creature** with tangled hair, dark lips, deep, lighted eyes, lay back in the big chair in a kind of sweet languor, looking at the blaze.*
- *“Smith, madam,” said **the languid figure**, who was strangely still and unafraid.*
- *“It's a beastly afternoon,” he said curiously, still looking at that **listless figure**, looking at its hands and boots, and then at Rosemary again.*
- *“**You absurd creature!**” said Rosemary, and she went out of the library, but not back to her bedroom.*
- *“She insisted on going,” said she, “so I gave the **poor little thing** a present of money. I couldn't keep her against her will, could I?” she added softly.*

Авторка вдало знайомить нас із дівчиною у творі шляхом субституції з допомогою контекстуальних синонімів. Кетрін Менсфільд використовує ряд КС, актуалізуючи лексему *girl*: *creature, battered creature, the voice, a beggar, the thin figure, poor little creature, frail creature, the languid figure, that listless figure, absurd creature, poor little thing*.

Шляхом вторинної номінації, імплементуючи КС, авторка, таким чином, знайомить нас із героїнею новели, наділяючи її палітрою додаткових значень (денотативне значення). Можемо стверджувати про актуалізацію текстоутворювальної функції. Присутність вторинної номінації слугує увиразненню інформації та додає образної тональності у тексті. Через систему оказіонального поєднання слів авторка викликає відповідну реакцію у читача.

Отже, контекстуальні синоніми сприяють процесам сполучності, інформативності, цілісності та модальності у тому чи тому тексті. Проаналізовані випадки існування оказіональної синонімії вказують на те, що КС утворюють певну текстову динамічність. Досліджуваний об'єкт є засобом декодування авторської прагматики, таким чином, щоби утворювався потрібний фокус і реалізувалися на передній план елементи, що маркують прагматику [Суддя 2014, с. 3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Галич. О. Теорія літератури: Підручник. Київ: Либідь, 2001. 488 с.

2. Нечитайло О.І. Синоніми в лексикографії. Київ, 1987. 132 с.
3. Суддя А.М. Функціонування контекстуальних синонімів-прикметників у німецькомовному художньому дискурсі: когнітивний та прагматистичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2014. 20 с.
4. Catherine Mansfield. A Cup of Tea. Режим доступу: URL: <https://lengish.com/texts/text-51.html>
5. Quintilianus M. Institutio oratoria, ed E. Bonnel, Lipsial, 1866. 149 p.

Д. В. Коваль

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТТЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТРАТЕГІЙ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ «ТЕРОРИЗМ»

Перш за все, варто зазначити, що, що серед науковців існує думка, що виникненню перекладознавства як наукової дисципліни передувало поняття перекладацької стратегії. Отже основні принципи перекладацьких стратегій були досліджені у працях таких лінгвістів: І.С. Алексєєвої, І. Гете, В.С. Виноградова, В.Н. Комісарова. Водночас, варто зазначити науковців, які робили спроби представити наукове визначення поняттю «стратегія перекладу», йдеться, в першу чергу, про І.С. Алексєєву, Х. Крінгса, Н.К. Гарбовського. Розуміння стратегій та тактик як складових частин діяльності перекладача вимагає визначення їх місця серед інших складових всього процесу перекладу. Таким чином, **актуальність** нашого дослідження зумовлена глибокою зацікавленістю такими поняттями, варіативністю їх інтерпретації, особливостями перекладу англомовних концептів. **Мета** нашої роботи – дослідити загальні особливості функціонування стратегій перекладу під час репрезентації концепту «ТЕРОРИЗМ». Особливості аналізу інформації в медійному дискурсі вказують на важливість певних сфер суспільного життя. Таким чином, вплив на громадську думку є одним з найвагоміших пріоритетів для засобів масової інформації. Мова сучасних ЗМІ, які висвітлюють актуальні події, містить стилістичні засоби, які використовуються задля надання впливу та формування певної думки.

Співвідношення принципів та стратегій перекладу є важливим, адже перекладачі повинні усвідомити правильний підхід до своєї діяльності: своєрідне перекладацьке мислення, що є основою дій спеціаліста, створює його загальну стратегію [2]. Знання принципів перекладу є постійним компонентом компетенції перекладача. Суть глобальної стратегії перекладу полягає у загальному когнітивному спрямуванні на транспонування текстового концепту оригіналу на когнітивні структури мовної картини світу цільової мови. Разом із тим, стратегія перекладу – виокремлюється характером професійної поведінки перекладача в

рамках певної двомовної комунікативної ситуації, розуміння їх сенсу, форми, змісту [3, с. 172].

Очевидно, стратегії та тактики перекладу слід розрізняти за характером об'єктів, на які вони спрямовані, або за рівнями процесів, які вони контролюють. Стратегії направлені на відтворення загального концептуального сенсу або функції фрагмента тексту, на яку спрямована діяльність перекладача. Щодо тактик, вони визначають які саме смислові або формальні характеристики мовних одиниць оригіналу (денотативного, конотативного змісту; прагматичних або формальних характеристик) підлягають відтворенню в перекладі для досягнення зазначеної стратегії.

Варто виокремити такі етапи стратегії перекладу, що їх характеризує І.С. Алексєєва:

1. Доперекладацький аналіз тексту (зібрання зовнішніх даних про текст; визначення джерела і реципієнта; склад інформації, насиченість: когнітивна, оперативна, емотивна, естетична інформація; комунікативне завдання, жанр мовлення).

2. Аналітичний варіативний пошук (створення тексту перекладу).

3. Аналіз результатів перекладу [1, с. 322-334].

Також зазначена вчена розрізняє перекладацькі дії та перекладацькі стратегії так: уся сукупність можливих дій зі здійсненням перекладу – це перекладацькі дії; алгоритм цих дій, що усвідомлений перекладачем при перекладі певного тексту – перекладацька стратегія.

Більше того, категорія концепту, як одна з форм пізнання, виходить на перший план у семантичних теоріях перекладу, що формує систему смислів мовного творення. Концепт містить у собі максимальну кількість ознак об'єктів, на відміну від поняття, що є результатом раціонального відображення дійсності, містить сутнісні ознаки розкритих об'єктів.

Під поняттям медійний дискурс у нашому дослідженні варто розуміти сукупність процесів мовленнєвої діяльності у сфері засобів масової інформації у їх взаємодії, у яких наявний адресат, адресант повідомлення, канал (посередник), зворотній зв'язок та контекст. Перейдемо до розгляду репрезентації концепту «ТЕРОРИЗМ» у сучасному американському медійному дискурсі.

Сьогодні існують різні терористичні організації, у нашій роботі ми хочемо виокремити декілька з них. Наприклад, найбільш відомими є терористичні організації al-Qaeda, ISIL, Hezbollah, Jihad. У зв'язку з цим, угруповання Аль-Каїда досягло надзвичайної популярності, стало прикладом для наслідування поміж малих організацій терористів, що ведуть свої дії від їх імені. Досить часто, зустрічається також можливий скорочений варіант назви даної організації – Qaeda. Розглянемо приклади: Al Qaeda Branch in Somalia Threatens Americans in East Africa — and Even the U.S. [4], Угруповання Аль-Каїди в Сомалі погрожує американцям у Східній Африці – і навіть США. У перекладі використано словосполучення з збереженням фори, тобто трапскрипцію. В іншому прикладі Several ominous signs indicate that the Qaeda affiliate, the Shabab, is seeking to expand

its lethal mayhem well beyond its home base, and attack Americans wherever it can [4]. – Декілька загрозливих знаків вказують на те, що прихильник Аль-Каїди – Шабаб, прагне розширити свій смертельний хаос за межами своєї домівки та напасти на американців, де тільки зможе. У даному випадку для позначення людей-прихильників, використовується така одиниця: *the Qaeda affiliate*. У результаті асиміляції номінативної одиниці al-Qaeda до англійської мови – втрачається арабський елемент al-, при перекладі на українську мову, зазначаємо її повну назву, тому що скорочений варіант. У роботі ми розглянемо відому у світі терористичну організацію *Ісламська держава*, яка є невизнаною мусульманською терористичною державою, міжнародною терористичною, мілітаристською групою напрямку салафітський джихадизм. Наприклад: A Pentagon spokesman, Peter Cook, described Mr. Turkmani as an “administrative emir” of the Islamic State, also known as ISIS or ISIL, and a close associate of the group’s leaders[4]. – Прес-секретар Пентагону Пітер Кук описав пана Туркмані як «адміністративного еміра» Ісламської держави, також відомого як ІД або ІДІЛ, і близького партнера лідерів групи. У наведеному прикладі, ми спостерігаємо аббревіатуру представленого угруповання. Проаналізувавши джерела, зокрема The New York Times, зрозуміло, що вони є відомими у всьому світі, можна зустріти навіть їх порівняння. Як правило, концепт «ТЕРОРИЗМ» представлений іменниками, найчастіше уживані такі: *terrorism, terror, terrorist, jihad, extremism, war, attack, weapon, missiles, victims, threat, insecurity, fighters* [5]. *Наприклад, Shabab fighters are seeking to acquire Chinese-made, shoulder-fired anti-aircraft missiles, which could pose a deadly new risk to U.S. helicopters and other aircraft in Somalia*[4], отже іменники теж представлені у тексті перекладу.

Отже, як свідчать результати аналізу, перекладацька стратегія здійснюється як процес досягнення перекладацьких цілей, які поставлені перед фахівцем. У діяльності перекладача виокремлюються певні етапи та способи, на їх основі вирішуються поставлені завдання перекладу, тобто створення адекватного перекладу, збереження максимальної точності у вихідному варіанті тексту. Варто зосередити увагу на поставленому комунікативному впливі на реципієнта, за найменших можливих втрат у оригіналі тексту. Стратегії та тактики постають як певні алгоритми дій, що направлені на подолання передбачених проблем при перекладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева, Ирина. Введение в Переводоведение : Учеб. Пособие Для Студ. Филол. и Лингв. Фак. Вышш. Учеб. Заведений. 2004.
2. Комиссаров, Вилен. Современное Переводоведение. 2004.
3. Сдобников, Вадим. Стратегия Перевода: Общее Определение . №1, 2011.
4. Dahir, Abdi Latif, and Eric Schmitt. “Al Qaeda Branch in Somalia Threatens Americans in East Africa — and Even the U.S.” The New York Times, www.nytimes.com/2020/03/21/world/africa/al-qaeda-somalia-shabab.html.

5. "Terrorism." <https://www.britannica.com/Topic/Terrorism>.

Т. П. Ковальова
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЕВОЛЮЦІЯ ЗОБРАЖЕННЯ ПРЕДМЕТНОГО СЕРЕДОВИЩА В АНГЛІЙСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ XVIII СТОЛІТТЯ

Мета дослідження – розглянути розвиток семантичних способів зображення предметного середовища в прозових творах англійської літератури XVIII століття.

Розвиток романного жанру в літературі XVIII століття супроводжувався посиленою увагою письменників до відтворення предметно-побутових сторін життя, зокрема до зображення матеріальних артефактів, що складають фон літературної дії.

У просвітницьких романах „Robinson Crusoe“ Д. Дефо та „Gulliver’s Travels“ Дж. Свіфта скрупульозне зображення світу речей (далі – СР) слугує створенню ілюзії реалістичності зображених подій і будується на максимальній відповідності між художнім предметом та його реальним аналогом.

Об’єктивований характер описів формується завдяки зображенню статичних ознак предметів, таких як локалізація у просторі, форма, розмір та особливості побудови: "my habitation, which was a tent under the side of a rock, surrounded with a strong pale of posts and cables" [1: 84]; "... fortification made of double piles, lined within with cables, and without with turf" [1: 88]. У багатьох випадках зазначені ознаки передаються числівниками та іменниками кількісної семантики: "this wall, tho' it was no more than about twenty four yards in length" [1: 92]; "fourteen or fifteen great baskets, which would hold five or six bushels each" [1: 160].

Вжиті епітети та предметно-логічні порівняння передають типові ознаки і створюють узагальнений образ предмета, наприклад: "a strong stake", "a thick/strong fence", "a round pot", "a square box", "some pieces of boards like a dresser"; "... little stateroom ... like that of a barge"; "... enclosure strong like a wall" [1: 160]. У романі "Gulliver's Travels" такого роду порівняння конкретизують не тільки візуальні, а й акустичні й тактильні якості речей: "a noise like that of a water mill"; "coarser than sackcloth"; "as thick and stiff as a pasteboard" [2].

В описовій техніці знаходить відображення пануючий в мистецтві XVIII століття естетичний постулат, згідно якого пропорційно-симетричне вважалось прекрасним та істинним [3: 105]. Велику кількість слововживань мають прикметники, що позначають правильні форми, наприклад: "The Flying or Floating Island is exactly circular" [2: 18]; "The city is an exact square" [2: 54]; "The travelling closet was an exact square" [2: 112]; "the room having the right form" [2: 156]. Ідея симетрії використовується Дж. Свіфтом як спосіб непрямої позитивної характеристики героя через опис його предметного оточення: "everything about

him was magnificent, regular and polite" [2: 166]; "The fountains, gardens, walls, avenues and groves all disposed with exact judgment" [2: 167]. Симетрія побудови середовище інтерпретується як свідчення розуму, розсудливості й високої моралі героя – стереотипних якостей, заданих просвітницькою концепцією особистості.

Унаочненню зображення СР слугує зіставлення якостей речей з фізичними параметрами людини, оскільки паралель «людина – річ» встановлює безпосередній зв'язок між тим, про що говорять, і тим, що можна побачити [4: 196]: "as high as I could reach"; "as big as I might put my arm at"; "more than three fingers thick" [1]; "of the length of five men"; "capable of holding four of the inhabitants"; "through which I could easily creep" [2].

З цією ж метою використовуються порівняння, в яких еталоном ознаки виступають добре відомі читачу реалії, що викликає в його уяві вже «готовий» образ. Так, у романі "Robinson Crusoe" зображувані предмети зіставляються з побутовими реаліями: "the handle exactly shaped like ours in England" [1: 90]; "thing ... like what we call in England a shoulder of mutton sail" [1: 228]; "a little short sprit at the top, such as usually our ships' long-boats sail with" [1: 228]. Дж. Свіфт в якості образів для порівняння використовує архітектурні реалії національної культури: "the temple ... not at all equal in proportion to Salisbury steeple" [2: 112]; "The great oven is not so wide by ten places as the cupola as St. Paul's" [2: 113]; "the town ... is half the bigness of London" [2: 165]; "The town is about as large as Portsmouth" [4: 180].

У текстах раннього Просвітництва емоційне відображення дійсності не набуває вагомого значення. Описи СР зберігають спокійно-відсторонений тон, що викликає відчуття об'єктивності й правдивості. Попри той факт, що в описах широко використовуються лексичні одиниці для номінації емоцій, викликаних спогляданням предметів ("it was a great pleasure to me to see all my goods in such order" [1: 85]; "I cannot express what a satisfaction it was to me, to come into my old hutch" [1: 124]), кількість емотивних епітетів, що характеризують сам предмет, є незначною ("pleasant", "agreeable", "monstrous" (Д. Дефо); "monstrous", "delightful" (Дж. Свіфт)). В цілому ж індивідуально-художній метод Д. Дефо і Дж. Свіфта не орієнтований на емоційно-чуттєве сприйняття світу, в чому в повній мірі відображається раціоналізм даної епохи.

У творах зрілого Просвітництва ("Clarissa" С. Річардсона та "Tom Jones" Г. Філдінга) відбувається посилення суб'єктивного бачення відображеної дійсності. Домінуючим способом зображення СР стає оцінний спосіб: "What Mr Lovelace saw of the house ... was perfectly elegant" [5: 312]; "The inner house is the genteelst and very handsome parlour in the outer-house" [5: 179].

Оцінна лексика стає більш різноманітною в семантичному плані. Так, якщо у творах раннього Просвітництва критерієм оцінювання речі найчастіше виступає її прагматична функція, пов'язана із задоволенням практичних потреб людини ("convenient", "inconvenient", "well furnished", "meanly furnished", "ill-built", "ill-contrived", "comfortable", "well-planned"), то у творах зрілого Просвітництва в зображенні СР акцент переноситься на естетичну оцінку

предмета ("elegant", "handsome", "pretty", "fine", "lovely", "beautiful", "elegantly furnished", "furnished in taste", "poor", "bad", "mean" [5]; "beautiful", "lovely" [6]), оцінку предмета з точки зору емоції, яку він викликає ("mean", "vile", "detestable", "horrid", "awful", "disgusting", "vile", "horrid", "awful" [5]; "noble", "admirable", "charming", "agreeable" [6] та оцінку по відношенню до розуму людини ("foolishly", "interesting", "curious" [6]). Водночас розвиток більш критичного погляду на світ виражається в збільшенні епітетів негативної оцінки, що збагачують лексичний план описів. Так, в описах СР у романі „Moll Flanders“ зафіксовано лише 2 епітети негативної оцінки, в романі „Gulliver’s Travels“ – 4, тоді як у романі „Clarissa“ їх кількість зростає до 10.

Суб’єктивна позиція автора проявляється також у використанні техніки комічного зображення, яка надає мові художньої літератури нового імпульсу, нейтралізуючи класичну нормативність у відборі мовних засобів зображення. Визнаним майстром техніки комічного зображення був Г. Філдінг. Комічне стає проявом модально-оцінної установки письменника, вираженням його критичного ставлення до дійсності.

У романі Г. Філдінга „Tom Jones“ техніка комічного зображення реалізується у суміщенні елементів «високого» і «низького», патетичного і прозаїчного, наприклад: "The room, or rather garret ... was of a sloping figure, resembling the great Delta of the Greeks. The English reader may, perhaps, form a better idea of it, by being told, that it was impossible to stand upright anywhere but in the middle" [6: 251]. Напочатку опису автор створює патетично-піднесений образ, порівнюючи форму помешкання з формою літери грецького алфавіту, а надалі нівелює його прозаїчним зауваженням, що стояти випроставшись можна було лише посередині кімнати.

Засобом створення комічного стає також поєднання в описах семантично нерівнозначних елементів та лексичних одиниць, що належать до різних стильових пластів. Так, враження героя від вигляду сільської оселі порівнюється з враженням Енея від храму Юнони: "Here was indeed no nicety nor elegance, nor did the keen appetite of guests required any ... Here was good store of bacon, fowls, and muttons ... Aneas is not described under more consternation in the Temple of Juno – Dum stupet obtutuque hoeret de fixus in uno, than was our heroe of what he saw in this barn" [6: 593]. Поєднання міфологічної алюзії та лексем, що називають реалії буденного життя, сприяє девальвації піднесеного тону опису.

У романі "Clarissa" С. Річардсона опис СР починає активно використовуватись для зображення внутрішніх психічних процесів через їх зовнішні прояви. Речі слугують засобом матеріалізації емоцій: у пориві відчаю герой кидається на стілець ("She threw herself once more into her armed chair, and begged pardon ... for her passionate excess" [5: 89]), усамітнюється в кімнаті, щоб дати волю почуттям ("... when I got into my chamber ... I found a sudden flow of tears a great relief to me" [5: 91]), задумливо вдивляється у вікно ("He turned towards the window ... His emotion was visible" [5: 103]). Проте сама техніка зображення не будується на виділенні емоційно-описових ознак предмета.

У художніх творах Т. Смоллета „The Expedition of Humphrey Clinker“ та Л. Стерна „Tristram Shandy“ емоційно-чуттєве сприйняття СР набуває більш відвертого мовного вираження. Описи насичуються емоційно забарвленими епітетами: "cheerful", "agreeable", "amusing", "reviving", "enchancing", "pleasant", "wonderful", "striking", "surprising", "delightful", "charming" [7]; піднесено-поетичними порівняннями і метафорами ("Bath is an earthly paradise" [7: 67]; "Ranelagh looks like the enchanted palace erected by magic" [7: 96]; "London ... an overgrown monster; which like a dropsical head, will in time leave the body and extremities without nourishment and support" [7: 122]; "They [streets. – T. K.] look ... as if some Gothic devil had stuffed them altogether in a bag, and left them to stand higgledy-piggledy, just as a chance directed" [7: 123]; гіперболізованими виразами: "frowzy lodgings, where there is not room enough to swing a cat" [7: 17]; "The great altar is ... near sixty feet high – had it been much higher, it had been as high as mount Calvary itself" [8: 463]; "tis monstrous high and catches the eye so continually, you cannot avoid taking notice of it, if you would" [8: 464]; "the streets are so villainously narrow, that there is no room in all Paris to turn a wheel-barrow" [8: 477].

Підвищенню емоційної тональності описів слугує також використання алюзій на древнеримську літературу ("Such ist he atmosphere I have exchanged for the pure, elastic, animating air of the Welsh mountains – O Rus, quand to aspician!" [7: 96] та на літературу Сходу, екзотична атмосфера якого овіяна романтичним ореолом ("All that you read of wealth and grandeur in the Arabian Night Entertainment ... is here realized" [7: 122].

Л. Стерн створює гумористичне зображення СР, вдаючись до використання стилістичного прийому ретардації – розташування частин висловлювання в напрямку зменшення їх смислового або емоційного навантаження: "There is not a town in all France, which in my opinion, looks better in the map than Montreuil; – I own, it does not look so well in the book of post-roads; but when you come to see it – to be sure it looks most pitifully" [8: 477]. Гіперболізоване твердження про те, що немає міста у всій Франції кращого за Монреаль, нівелюється зауваженням, що в поштовому атласі місто виглядає не так гарно, а в дійсності – жалюгідно.

Використання прийому градації в першій частині висловлювання створює емоційно-сміслову напруженість, яке раптово знижується в другій частині, як, наприклад, в описі Парижу: "The first, the finest, the most brilliant – the streets however are nasty" [8: 476]. Це створює ефект несподіваності та сприяє експлікації авторської іронії

Разом із збільшенням емоційно-описових семантичних ознак у зображенні художнього предмета підвищується роль оцінки. Розширення палітри епітетів відбувається, зокрема, за рахунок збільшення лексем з негативною оцінною конотацією ("unnatural", "unpleasant", "disagreeable", "inconvenient", "irregular", "ill conceived", "unwholesome" [7; 8]). Це, у свою чергу, пов'язано з розвитком критичного сприйняття письменниками оточуючої дійсності. Головними критеріями оцінки, як і раніше, залишаються прагматична й естетична цінність речі. До цих традиційних критеріїв оцінювання додається характеристика

якостей речі з точки зору їх відношення до розуму людини: "a town looked foolishly without a church [8: 432]; "the road by Lisle and Arras, which is ... the most interesting and instructing" [8: 461]; "there is nothing curious in that either" [8: 464]. Даний вид оцінки представлено також в епітетах "complex", "simple", "odd", "puzzling", "childish", "absurd", "unreasonable" та інших. Критерії оцінювання СР стають, таким чином, більш різноманітними, здатними точніше відобразити індивідуальні якості об'єкта.

Підводячи підсумок, зазначимо, що протягом XVIII століття спостерігається тенденція до суб'єктивізації літературного зображення предметного середовища, що позначається на збільшенні числа оцінних і емоційно-описових ознак та на розширенні палітри лексико-стилістичних засобів їх вираження.

Подальшим етапом дослідження є аналіз техніки літературного зображення предметного середовища в зіставному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Defoe D. The Life and Adventures of Robinson Crusoe / D. Defoe. – L. : Penguin Books Ltd., 1985. – 287 p.
2. Swift J. Gulliver's Travels / J. Swift. – L. : J. M. Dent and Sons Ltd, 1991. – 318 p.
3. Хогарт У. Анализ красоты : Пер с англ. / У. Хогарт. – Л. : Искусство, 1987. – 284 с.
4. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук : Пер. с фр. / М. Фуко. – М. : Прогресс, 1977. – 417 с.
5. Richardson S. Clarissa. In 7 Vols. / Saint Petersburg, 1793. – 2950 p.
6. Fielding H. The History of Tom Jones, a Foundling / H. Fielding. – Harmondsworth : Penguin Classics, 1976. – 560 p.
7. Smollett T. The Expedition of Humphrey Clinker / T. Smollett. – L. : Penguin Books Ltd, 1976. – 427 p.
8. Stern L. The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman. – L. : Penguin Books Ltd, 1981. – 307 p.

Л. Г. Котнюк,
Л. В. Гулько

Житомирський державний університет імені Івана Франка

СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ГРАФІКО-ФОНЕТИЧНИХ ПРИЙОМІВ, ВИКОРИСТАНИХ У КІНОФІЛЬМІ «КОРОЛЕВА» (2006), ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У сучасній лінгвістиці актуальним і перспективним є такий напрямок дослідження як дискурсологія. У нашому дослідженні ми спираємося на визначення дискурсу, дане Н. Д. Арутюнової, яка тлумачила дискурс – як

зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; як текст, що узятий у подієвому аспекті; як мовлення «що занурене у життя» і розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей та механізмах їх свідомості (когнітивних процесах) [1: 137].

Сучасна лінгвістика виокремлює такі типи дискурсу: теле- і радіодискурси, газетний, театральний, кінодискурс, літературний дискурс, дискурс у сфері публік рілейшнз (ПР), рекламний дискурс, політичний та релігійний дискурси.

Кінодискурс, масова і популярна форма комунікації у ХХ столітті, характеризується складним «синтаксисом» зображення і слова, оскільки він є такою семіотичною одиницею, яка будується за законами невідповідності (монтажу). Розташовані поряд кадри зв'язані певним чином між собою. Кіноглядачі, використовуючи свою творчу уяву, віднаходять зв'язок між ними. Глядачі не можуть втручатися в кінодію. Кіно знає лише теперішній час; це поєднує глядача з дією. Творчою стає поведінка глядача: він сам намагається зрозуміти, що хотіли сказати йому режисер та актори.

Кваліфікований перекладач повинен перекласти текст фільму якнайближче до оригіналу, але зробити його максимально зрозумілим для цільової аудиторії. Мова персонажів фільму – це авторська стилізація звичайної розмовної мови.

Переклад відеоматеріалу має свою специфіку та складнощі, оскільки має ознаки як письмового, так і усного перекладу. Професійний переклад фільмів виконується з мовленнєвих реплік персонажів, зафіксованих в написаному сценарії фільму (скрипті).

В англійській мові, як і в будь-якій іншій, існують певні способи, або моделі, організації звукового потоку, використання яких веде до створення тих чи інших акустичних ефектів. Тобто, на фонетичному рівні можуть бути створені стилістичні прийоми, особливе поєднання і чергування звуків в їх синтагматичній послідовності, які в поєднанні з іншими засобами утворюють різні стилістичні ефекти. Стилістичні прийоми, використані в кінофільмі «Королева», можна поділити на декілька груп:

Група 1. Вилучення звуків слів, що веде до порушення орфографічної норми написання слів і словосполучень:

1. **(DRESSER)** *Yes, Ma'am [2]. – Так, мадам [3].*
2. **(MAID)** *G'morning, Ma'am... [2]. – Доброго ранку [3].*
3. **(TONY)** *Yes. But she's still, y'know... [2]. – Так, але вона все одно королева [3].*

Такі відхилення від нормативного написання може бути в складі одного слова (приклади 1, 2) або при лінійній сполучуваності слів (приклад 3). У фільмі можна зустріти подібні спрощення звичайних будених фраз, вони досить часто використовуються з метою економії часу і зусиль.

В українській мові немає подібних відповідників, тому при перекладі було використано цілісні фрази. У наведених перекладах має місце **адаптація до фонетичних, орфографічних і морфологічних норм мови перекладу.**

У третьому прикладі вставна структура “у'know” було опущена при перекладі на українську. Використання перекладачем **граматичної трансформації опущення** не змінює суті речення. Вставне речення “у'know” може використовуватися як на початку речення, коли мовець констатує певний факт, так і в кінці, коли він шукає підтвердження того, що з його думкою погоджуються:

'у'know' - typically used either at the beginning of a sentence when either stating a fact or opinion, or to begin a question. Also used at the end of a sentence, when looking for confirmation that the listener understands or agrees with the statement [4].

Вилучення вставної структури в наведеному прикладі перекладу є можливим, так як пом'якшення категоричності висловлювання в українському варіанті здійснюється за допомогою інтонації. У мовленні принцип економії зусиль виявляється в прагненні зменшити зусилля і витрати часу на продукування висловлювання.

Група 2. Графічні засоби, що компенсують недостатність традиційних засобів пунктуації і орфографії.

Як відомо, існуючі графічні засоби пунктуації є недостатніми для адекватної передачі усього розмаїття інтонації мовлення, тому дуже часто використовуються різноманітні графічні засоби, вживання яких компенсує недостатність традиційних засобів пунктуації та орфографії.

До таких графічних засобів відносяться: написання слова, словосполучення, певної фрази або навіть частини речення шрифтом, який відрізняється на фоні всього тексту, написання слів з великої літери, три крапки та зміна орфографії деяких слів. Наприклад:

Написання слів великими літерами:

- **(ELIZABETH)** *It's usual for ME to ask the questions [2]. – Ні, містере Блер, питання ставлю Я [3].*

У вище наведеному прикладі займенник “ME” написаний великими літерами, що вказує на те, що мовець за допомогою логічного наголосу і інтонації наголошує на цій частині висловлювання, підкреслюючи, що саме королева повинна задавати питання, а не відповідати на них. Також це надає змогу відчути, легку роздратованість персонажа і в свою чергу, краще зрозуміти ситуацію, в якій опинилися персонажі. При перекладі **збережене написання** особового займенника з великої літери («Я»). До того ж тут при перекладі було використано **граматичну трансформацію додавання**. Звертання до співрозмовника «містере Блер», яке з'являється в перекладі, підсилює категоричність висловлювання королеви щодо неправоти містера Блера.

- **(JANVRIN)** *The Prime Minister is on his way, Ma'am... [2] – Прем'єр-міністр вже виїхав, мем ... [3]*

(ELIZABETH) *To BE, Robin. Prime Minister to BE [2]. – Майбутній, Робіне, майбутній прем'єр-міністр [3].*

Тут “to BE” написано з великої літери, тобто виділено на фоні всієї фрази. У даному випадку королева дає зауваження і наголошує, що Тоні Блер –

майбутній прем'єр-міністр, а не діючий, як було сказано Явріним. Таке підсилення (за допомогою логічного наголосу в усному мовленні і написанні слова з великих літер у письмовому варіанті сценарію) допомагає краще зрозуміти настрій всього діалогу між персонажами та відчути легку роздратованість королеви наведеним зауваженням. Слов «to BE» перекладається на українську прикметником «майбутній», написаним з малих літер. Тут відбувається **заміна графічних засобів** (заміна великих літер на малі). Написання слова «майбутній» великими літерами у варіанті перекладу є надлишковим, оскільки підсилення фрази здійснюється за рахунок лексичного повторення слова “to be” – «майбутній».

Група 3. Графоно-фонетична транскрипція реальної вимови – передачі на письмі такої одиниці усної мови як графон (тобто слова чи словосполучення, в яких фіксується порушення орфографічної норми написання). Наприклад:

- (ELIZABETH) *Ye-es* [2]. – *Що-о?* [3]
- (ELIZABETH) *Ye-es. Of course.* [2] – *Ta-ак, так, звісно* [3].
- (ELIZABETH) *Wa-was there anything else?* [2] – *У-у Вас щось і ще?* [3].

Графоно-фонетична транскрипція реальної вимови, використана в вищенаведених прикладах, показує певне відхилення від норм англійської мови. Зазвичай цим позначають нормативну вимову фраз або слів внаслідок дефекту мови, заїкання, картавості тощо, але в даному випадку графоно-фонетична транскрипція показує певну схвильованість персонажів, невпевненість в своїх діях та словах. При перекладі на українську мову відхилення від орфографічних норм мови оригіналу відтворюється через **порушення орфографічних норм мови перекладу**.

До третьої групи слід також віднести **використання трьох крапок**.

Графічними засобами, в тому числі і використання трьох крапок, можна передати як паузацію мови так і відобразити певну напруженість ситуації, яка відбувається між персонажами в ході їх бесіди. Також можна відобразити сумніви, нерішучість, переживання співрозмовників, всі ті емоції, які виникають під час діалогу. Наприклад:

- (JANVRIN) *It's...the Princess of Wales... [2]* – *Це... Що до принеси Валійської...* [3]
- (TONY) *I... I think that would present us with difficulties [2].* – *Я... Я думаю, що це створить для нас деякі труднощі [3].*
- (QUEENMOTHER) *Celebrities..? [2]* - *Знаменитості...? [3]*
- (TONY) *And the mood... is quite delicate [2]..* – *І ситуація ... досить складна [3].*

Наведені вище репліки свідчать, що під час діалогу Тоні був достатньо схвильований, напружений перед тим, як щось сказати або відповісти на питання, він робив паузу, що давало змогу обдумати свою відповідь. У свою чергу, Яврін теж був досить обережним перед тим як повідомити королеву про аварію, в яку потрапила Діана. Всі ці паузи передають різні емоції персонажів в ході фільму: хвильованість, роздратованість, невпевненість і т.д.

В українському варіанті завжди зберігається три крапки як засіб паузації мовлення, що виражає нерішучість, сумнів чи хвилювання.

Отже, при відтворенні графіко-фонетичних особливостей мови оригіналу застосовуються різні прийоми: адаптація до фонетичних, орфографічних і морфологічних норм мови перекладу; збереження або заміна графічних засобів написання, що компенсують недостатність традиційних засобів пунктуації і орфографії; збереження порушення орфографічних норм написання та збереження графічних засобів. При цьому можуть відбуватися різні граматичні трансформації (наприклад, додавання, вилучення тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцева. – М : Сов. энцикл., 1990. – С. 136.
2. The Queen (2006). The Internet Movie *Script* Database. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.imsdb.com/scripts/Queen>.
3. The Queen (2006). – Режим доступу: http://kinanema.net/load/biografija/koroleva_2006/20-1-0-9855
4. Urban Dictionary – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.urbandictionary.com>

В. О. Кравченко
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЛСГ 'CLOTHES' В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасній семантиці для вивчення угруповань лексичних одиниць використовують поняття *лексико-семантичної групи* (далі ЛСГ), що включає у себе слова, які належать до однієї частини мови та у яких присутня не лише спільна граматична сема, але й, щонайменше, одна загальна категоріально-лексична сема. Вона стає семантичним ядром групи і уточнюється в кожному окремому слові за допомогою диференційних сем [4, с. 37]. ЛСГ є одним із найважливіших способів систематизації лексичного складу мов, інструментом, завдяки якому вивчають системні зв'язки слів, розкривають спільні та відмінні семантичні особливості лексичних множин, які описують певну частину світу [3, с. 25]. ЛСГ тлумачимо як об'єднання лексичних одиниць, що відрізняються та протиставляються за ступенем вияву якості, ознаки, дії, характеристик предмета, явища [4, с. 144] та члени якого мають однаковий граматичний статус і характеризуються однорідністю смислових відношень синонімії, гіпонімії, гіперонімії, часткового смислового перетину [1, с. 9].

Можливість здійснення системного опису семантики слів та зображення мовної картини окремої лінгвокультурної спільноти на певному етапі її розвитку

надається саме використанням поняття системного угруповання, об'єднаного загальним семантичним компонентом, тобто ЛСГ [2, с. 89]. Дослідження внутрішніх та зовнішніх зв'язків ЛСГ віддзеркалює не лише системні зв'язки між словами, а й лексико-семантичну систему мови в цілому [4, с. 146].

Наша розвідка присвячена дослідженню лексико-семантичної групи "Clothes" у сучасній англійській мові. Слово *clothes* походить від давньоанглійського *cloth*, що означало *cloth covering, woven or felted material to wrap around one, garment* [7]. Відповідно, давньоанглійське *clothes* мало значення:

1. *cloths (plural for cloth);*
2. *garments for the body* [7].

У XIX столітті лексема *clothes* остаточно була закріплена за дефініцією предмет гардеробу [6]. У сучасній англійській мові лексема має наступні семи:

1. *articles, usually of cloth, designed to cover, protect, or adorn the body; garments; attire* [5]; *things you wear to cover your body and keep you warm, to be comfortable, or for the way they make you look* [5]; *things that people wear, such as shirts, coats, trousers, and dresses* [7];
2. *rare bedclothes* [5].

Наше дослідження оперує саме першим значенням із вищенаведеного переліку. Відповідно до лексики на позначення одягу відносимо лексичні одиниці, які номінують предмети гардеробу. Лексико-семантична група "Clothes" включає в себе наступні підгрупи: верхній одяг (*teddy coat, blazer*), штани та шорти (*slacks, Bermudas*), спідниці (*tulip skirt*), кофти та сорочки (*roll-neck, Oxford Button-Downshirt*), плаття (*tunic dress*), костюми (*DIY outfits*), спідню білизну (*bra, panties*), головні убори (*beret, cowboy*), шалики (*Bandana scarf*) та краватки (*Windsor tie*).

Вищезазначені підгрупи, у свою чергу, класифікуються за етимологічною ознакою. Нами було виділено наступні категорії: питомі та запозичені лексеми, слова невизначеної етимології.

До питомих лексем відносимо лексичні одиниці власне англійського походження. Наприклад, *skinny – tight-fitting jeans with very narrow legs* [6]. *Skinny* перекладається як *худий*. Слово утворено від основи *skin* шляхом суфіксації. Власне слово *skinny* виникло у XIV столітті та означало *resembling skin*. З XX століття термін вживається для позначення щільно прилягаючого одягу [7].

Hoodie – hooded sweatshirt, jacket, or other top [5]. Лексема *hoodie* виникла у XX столітті через додавання суфіксу *-di* [7] до іменника *hood – part of a piece of clothing that can be pulled up to cover the top and back of the head*, який, у свою чергу, походить від давньоанглійського *hod – soft covering for the head*.

Окремі слова з'являються як результат творчості однієї або групи осіб. Так, слово *windbreaker*, яке позначає *a wind-resistant jacket with a close-fitting neck, waistband, and cuffs* [6] було введено чиказькою компанією Джона Ріссмана для номінації габардинового жакету у 1918 шляхом складання основ *wind (noun) + agent noun from break (verb)* [7].

Прикладом запозиченої лексеми для позначення предметів одягу є номінація *duffelcoat* – *a coat made from duffel, a coarse, thick, woolen material* [6], *from Duffel, town in Brabant where the cloth was originally sold* [7]. Найменування цього предмету гардеробу походить від назви бельгійського міста Дафл, де була винайдена вовняна тканина для пошиву верхнього одягу.

Іменник *jeans* має невизначену етимологію. *Jeans* – *hard-wearing casual trousers made of denim or other cotton fabric* [5]. Слово частково походить назви італійського міста *Genova*. Завдяки випаданню суфіксу *-va* у італійському слові *gene*, яке використовувалось для позначення щільної тканини сірого кольору, лексема у новій формі трансформувалась у старофранцузьке *jane*, яке згодом перетворилося на *jeans* завдяки транскрибуванню та додаванню закінчення множини, яке, обґрунтовується фактом наявності двох симетричних штанин [7].

Отже, лексико-семантична група “Clothes” поділяється на наступні підгрупи: верхній одяг, штани та шорти, спідниці, кофти та сорочки, плаття, костюми, спідню білизну, головні убори, шалики та краватки. За походженням слова поділяються на питомі та запозичені лексеми, слова невизначеної етимології.

Подальшою перспективою дослідження є аналіз лексико-семантичної групи на позначення взуття у сучасній англійській мові, виявлення походження її конститuentів та їхня класифікація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодубовська О. О. Гіпо-гіперонімічні відносини в ЛСГ «населений пункт» в українській мові. Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу : зб. наук. праць / за заг. ред. М. В. Полховської, Н. Д. Борисенко, Ю. М. Нідзельської. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2017. С. 38–41.
2. Кронгауз М. А. Семантика : Учебник для вузов. М. : Рос. гуманит. ун-т, 2001. 399 с.
3. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе языка. М. : Наука, 1968.
4. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики. М. : Наука, 1973. – 176 с.
5. Cambridge Dictionaries. URL:<http://dictionary.cambridge.org> (дата звернення 17.03.2020).
6. English Oxford Dictionaries. URL:<https://en.oxforddictionaries.com> (дата звернення 17.03.2020).
7. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com> (дата звернення 17.03.2020).

Г. А. Кришталюк

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

КОНЦЕПТУАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ

У сучасному перекладознавстві когнітивні підходи впевнено просуваються уперед і застосовуються до вирішення проблем, однією з яких є пояснення процесів перекладу [6: 558-559]. У цій розвідці ми пропонуємо розглянути концептуальне змішування або концептуальну інтеграцію як один з інструментів, який розкриває процес перекладу на ментальному рівні і доводить його когнітивну природу.

Здебільшого відома в когнітивній лінгвістиці та літературній семантиці, теорія концептуального змішування [2] також застосовується в когнітивному перекладознавстві [5; 7]. Його основні принципи як-то функціональний та творчий підходи, залежність від контексту та зосередження уваги дослідника на тексті-цілі перегукується з теорією концептуального змішування. Метою нашого дослідження є здійснення реконструкції процесу перекладу шляхом застосування концептуального змішування у ході порівняльного аналізу тексту-цілі й тексту-джерела зважаючи на їх мовні особливості.

Зокрема виявлено, що концептуальне змішування є ефективним способом реконструкції метафоричного значення в процесі перекладу, виявлення нових концептуалізацій і перспектив шляхом профілювання різних складників базового змісту. Зазвичай концептуальне змішування залучає чотири простори: загальний простір, два ввідних простори і змішаний простір [2: 41]. Простеження реконструкції значень, які виникають в процесі перекладу, уможлиблюється після адаптації концептуального змішування до процесу перекладу. У когнітивному перекладознавстві знаходимо пристосований до процесу перекладу різновид концептуального змішування, структурований загальним простором, простором тексту мовою джерела, простором перекладача і змішаним простором [7: 90].

Ми використовуємо дещо змінені складники, спрямовані на виявлення реконцептуалізації та нового змісту у ході порівняння двох текстових світів, а саме загальний простір, простір тексту-джерела, простір тексту-цілі та новий простір. Зазначений різновид концептуального змішування застосовано нами до аналізу процесу перекладу з англійської мови на українську, де текстом-джерелом виступає коротке оповідання "Dad's hats" канадського письменника Ларрі Флевіна, а текстом-ціллю – "Татові капелюхи" Газдун Мії: [...] *Robert was looking for cats and dogs. His dad had said that it was raining cats and dogs, but, try as he might Robert could not see them anywhere.* [...] [3: 9].

[...] *Він шукав відро. Його тато сказав, що лє як з відра, але як Роберт не намагався, ніде його не бачив.* [...] [1: 10].

У ході аналізу процесу перекладу ми поєднали концептуальне змішування з теорією втіленого розуміння, яке опирається на образ-схеми, елементарні, ментальні структури сенсомоторного походження, що виступають основою будь-

якого значення [4: 37]. Це дозволило вивести змістову структуру кожного з просторів, які беруть участь в концептуальному змішуванні, на вищий рівень узагальнення. Образ-схемний аналіз наведених вище текстових фрагментів вказує на ключові значення (МАСА, КОНТЕЙНЕР, ВСЕРЕДИНІ, ЗОВНІ, ШКАЛА), які є компонентами загального простору. Простір тексту-джерела містить фразеологічні репрезентації “*cats and dogs*”, “*it was raining cats and dogs*” метафоричного значення “*it was raining heavily*”. У просторі тексту-джерела інтенсивність дощу вимірюється високими позначками КІЛЬКІСНОЇ ШКАЛИ шляхом профілювання того, що знаходиться ВСЕРЕДИНІ КОНТЕЙНЕРА, а саме множини тварин. Як наслідок осмислення фрагменту тексту-джерела базується на метафоричному мапуванні: RAINING HARD is RAINING CATS AND DOGS і RAIN is FLOW OF ANIMALS

Простір тексту-цілі містить фразеологічну репрезентацію “*лє як з відра*” метафоричного значення “великий, сильний дощ”. У просторі тексту-цілі інтенсивність дощу репрезентується іншим способом, а саме профілюванням КОНТЕЙНЕРА (*відра*), уявлення про розмір якого накладає обмеження на інтерпретацію інтенсивності дощу. Концептуальне змішування демонструє концептуальний зсув з ВСЕРЕДИНИ на КОНТЕЙНЕР. Відповідно осмислення фрагменту тексту-цілі базується на метафоричному мапуванні: СИЛЬНИЙ ДОЩ це ПОТІК З ВІДРА. Обидва простори тексту-джерела і тексту-цілі є неповними, якщо їх розглядати окремо.

На тлі змішування тексту-джерела і тексту-цілі з’являється новий простір, який надає доступ до складника, відсутнього в кожному з просторів, а саме КОНТЕЙНЕРА або ВСЕРЕДИНІ. Паралельна\одночасна активація обох складників зумовлює оновлену цілісну метафоричну концептуалізацію: СИЛЬНИЙ ДОЩ це ПОТІК БАГАТЬОХ ТВАРИН З ВІДРА.

Таким чином, когнітивно-комунікативний аналіз із залученням тексту-джерела і тексту-цілі та використанням концептуальної інтеграції відкриває нові можливості для пояснення процесу перекладу. Виявлення семантичного зсуву та реконцептуалізації, з подальшим конструюванням нового простору, розкриває значення, які конструюються в процесі перекладу внаслідок інтеграції лінгвосоціокультурного досвіду, закладеного в обох текстових світах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Газдун М. Татові капелюхи. *Ars Translatica : The Collection of Translations* / eds. Ye.V. Mykhailova, O.V. Konstantinova. Rivne : RSUH, 2018. P. 10.
2. Fauconnier G., Turner M. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York : Basic Books, 2002. 233 p.
3. Flewin L. Dad’s hats. *Ars Translatica : The Collection of Translations* / eds. Ye.V. Mykhailova, O.V. Konstantinova. Rivne : RSUH, 2018. P. 9.

4. Johnson M., Rohrer T. We Are Live Creatures: Embodiment, American Pragmatism, and the Cognitive Organism. *Body, Language, and Mind*. Berlin : Mouton de Gruyter, 2007. Vol. 1. P. 17-54.

5. McElhanon Kenneth A. From Simple Metaphors to Conceptual Blending: The Mapping of Analogical Concepts and the Praxis of Translation. *Journal of Translation*. 2006. Vol. 2, № 1. P. 31-81.

6. Muñoz Martin R. Looking toward the future of cognitive translation studies. *The Handbook of Translation and Cognition*. John Wiley & Sons, Inc., 2017. P. 555-572.

7. Xu J. Research on cross-cultural translation strategies of metaphorical meaning expression under conceptual integration. *2nd International Conference on Arts, Linguistics, Literature and Humanities*. UK : Francis Academic Press. 2019. P. 89-95.

Г. В. Кузнєцова
Житомирський державний університет імені Івана Франка

АДРЕСАТ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР)

Політичний дискурс, який характеризується високою соціальною значущістю, швидкими темпами розвитку та різноманітністю форм та шляхів реалізації, привертає увагу великої кількості дослідників у країнах Східної Європи, до яких належить й Україна. Важливість його вивчення для політиків детермінована необхідністю знаходження особливо ефективних шляхів впливу на аудиторію під час політичної комунікації, а також нагальною потребою аудиторії цього дискурсу розуміти справжні інтенції адресантів та приховані різноманітні прийоми мовленнєвого і позамовленнєвого маніпулювання аудиторією [14: 7].

Дослідження політичного дискурсу (далі – ПД) останніх десятиліть показали, що він становить складну багатовимірну площину, якій властива мультимодальність та наявність параметральної моделі [5: 75], [13], [16] та інші], тому дослідження ПД виконується у різних парадигмах. Поява численних робіт, присвячених ПД та вивченню політичного спілкування в цілому, призвели до появи нової окремої галузі філологічних досліджень – політичної лінгвістики й політичної дискурсології, причому названій царині присвячуються окремі семінари та друковані періодичні видання [6], [12].

Слід, однак наголосити, що інтерес науковців зосереджений насамперед на двох перших складових ПД: адресанті та безпосередньо його меседжі – промові, інтерв'ю, виступах на дебатах тощо. У низці робіт одним з головних дослідницьких принципів називається антропоцентризм, при якому аналіз фокусується саме на особистостях, що беруть участь у дискурсі, однак навіть при

названому підході увага зосереджена на мовці як на мовленнєвій особистості, яка породжує дискурс, і на тих різноманітних засобах, до яких ця мовленнєва особистість вдається для досягнення своєї мети [4], [9], [10:53], [11]. Науковці, що досліджують ПД з позицій критично-дискурсивного аналізу, приділяють дещо більшу увагу категорії адресата ПД, однак у їх роботах адресат розглядається як об'єкт маніпулятивного впливу, жодних узагальнень або спроб класифікації цієї категорії не відзначається [17], [18].

Втім, у деяких роботах останніх років зустрічаємо точку зору про доцільність надання більшої уваги вивченню адресата ПД. Зокрема, вказується, що автор і адресат дискурсу є рівноправними лінгвістичними категоріями, які оформлюють й організують дискурсивний простір. Тому необхідна у ПД орієнтація на адресата вимагає більш детального вивчення цієї категорії [3], [8:69]. Розглядаючи взаємодію адресант – адресат у ПД, В.З Демьянков, використовуючи логічні критерії теорії інформації, виокремлює три типи ситуацій в аспекті адресата: ситуації з пасивним сприйняттям, з активною участю, а також з опором переконуванню [2: 33-35].

Необхідно відзначити також невелику кількість робіт, в яких розглядається адресат ПД в аспекті окремого жанру. Вони знаходять своє теоретичне обґрунтування у дослідженнях попередніх років, присвячених загальним чинникам адресованості, зокрема, у роботі О.П. Воробйової. Науковець розглядає три типи адресата, серед яких фіктивний адресат, гіпотетичний адресат, тобто посередник між автором та аудиторією та реальний (емпіричний адресат), який безпосередньо є реципієнтом даного висловлювання [1: 139]. Екстраполюючи вказану таксономію адресатів на ПД у форматі політичного інтерв'ю, А.В. Прокопенко та Н.С. Рева виокремлюють ідеальний електорат в якості уявного адресата, реальний адресат, що репрезентований реальним електоратом і гіпотетичний адресат, репрезентований журналістом – медіатором між адресантом-політиком і адресатом-виборцями [7:161-163].

При вивченні маніпулятивних тактик, використаних у політичному інтерв'ю, Н.В. Юріна наголошує на існуванні двох категорій адресатів: таких, що сприймають політичну комунікацію професійно, добре знаючи предмет бесіди, й таких, що сприймає її непрофесійно, маючи лише поверхневе уявлення про предмет бесіди. Тобто різниця полягає у ступені обізнаності адресата, яку дослідниця вважає обмежуючим фактором при побудові адресантом його повідомлення (тексту) [15]. Цей фактор вбачається необхідним для урахування при створенні тексту політичного характеру. Подібні думки висловлюються також іншими науковцями, які наголошують на активній природі сприйняття адресатом політичного меседжу. Так, П.Цап зауважує, що мовець-політик повинен вжити необхідні тактики, щоб адресат був чуттєво й інформативно готовий для сприйняття його меседжу [16: 124].

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що названі наукові розвідки внесли свій внесок у вивчення категорії адресата ПД, і показані підходи лише підкреслюють актуальність і необхідність більш глибокого дослідження цієї

категорії. Цікаво наголосити, що такі перші роботи базуються на жанровому підході до ПД, що уявляється корисним й тактично цікавим. Втім, наведені спроби не використовують жодних чинників лінгвістичного або когнітивного підходу до вивчення предмету. Отже, на сьогодні можна констатувати, що у східноєвропейському лінгвістичному просторі адресат ПД як дискурсивна категорія ще не був предметом спеціального вивчення й очікує на глибоке дослідження, вироблення класифікацій та категоризацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Воробйова О.П. Текстові категорії і фактор адресата: монографія / Воробйова О. П. – К.: Вища школа, 1993. – 171 с.
2. Демьянков В.З. Политический дискурс как предмет политологической филологии / В.З. Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. – М.: ИНИОН РАН, 2002. – № 3. – С. 32–43. – Режим доступа: <http://www.infolex.ru>.
3. Ємельянова О.В. До питання про диференціацію понять «слухач» та «адресат» // Вісник Сумськ. держ. ун-ту. №11(95). – 2006. – Том 1. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://tractatus.sumdu.edu.ua/Arhiv/2006-11/3.pdf>
4. Лосева І.В. Мовностилістичні особливості політичної полеміки кандидатів у президенти США (на матеріалі інтернет-дискурсу): Дис. ... канд.. філол.. наук (Спеціальність – 10.02.04.«Германські мови»). – Львів, 2016. – 260 с.
5. Переверзев Е.В., Кожемякин Е.А. Политический дискурс: многопараметральная модель // Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2008. – №2. С.74-79.
6. Плахотная Ю.И. Речевое воздействие в диалогическом дискурсе / Ю. И. Плахотная // Политическая лингвистика. – 2011. – № 4 (38). – С. 121–124.
7. Прокопенко А.В., Рева Н.С. Актуалізація адресатності у тексті поліінтерв'ю // Сучасні дослідження з іноземної філології. – 2015. – Вип. 13. – С. 159-169. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2015_13_28
8. Тенева Е.В. Манипуляция и убеждение как подвиды категории воздействия (на материале британского политико-публицистического дискурса) // Вестник СПбГУ. Сер. 9. Филология. Востоковедение. Журналистика. – 2016. – Вып. 1. – С.120-130. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/manipulyatsiya-i-ubezhdenie-kak-podvidy-kategorii-vozdeystviya-na-materiale-britanskogo-politiko-publitsisticheskogo-diskursa>
9. Тхір М. Реалізація комунікативної стратегії презентації в політичних промовах Президента США Б. Обама // Науковий вісник Східноєвропейськ. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2015. – Вип.4. – С.168-172.
10. Халатян А.Б. Особенности организации современного политического дискурса // Вестник Моск. гос. обл. ун-та. Серия: Лингвистика. – 2010. – № 6. С. 51 - 54.

11. Четвертак Є.О. Вербалізація національної ідентичності США в англомовному політичному дискурсі: Дисертація ... канд. філол. наук (Спеціальність 10.02.04 «Германські мови»). – Запоріжжя – 2016. – 237 с.
12. Чудинов А.П. Политическая лингвистика. – Москва: Флинта: Наука, 2006.
13. Шапочкин В.Д. Политический дискурс: когнитивный аспект: Монография. – Тюмень: Изд-во Тюменск. гос. ун-та, 2012. – 260 с.
14. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса: дис... д-ра филол. наук: 10.02.01, 10.02.19 / Е. И. Шейгал. – Волгоград, 2000. – 431 с.
15. Юрина М.В. Коммуникативные стратегии партнёров в политическом интервью (на материале современной прессы ФРГ): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Юрина Марина Валерьевна. – Самара, 2006. – 187 с.
16. Cap P. Legitimation in Political Discourse: A Cross-Disciplinary Perspective on the Modern US War Rhetoric. – Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2010. – 174 p.
17. Cap P., Okulska U. Analyzing genres in political communication. An Introduction. – 2013. – Electronic resource. – Access mode: https://www.academia.edu/3648323/Analyzing_Genres_in_Political_Communication_Theory_and_Practice
18. Figar V. The Importance of Compression in Metaphorical Conceptual Integration Networks: Selected Examples from the Political Discourse of Serbian Daily Newspapers // Савремена проучавања јзыка и књижевности. – Година V., књ. I. – Крагујевац, 2014. – с. 3-17. – Електронний ресурс. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/267338058_Importance_of_Compression_in_Metaphorical_Conceptual_Integration_Networks_Selected_Examples_from_the_Political_Discourse_of_Serbian_Daily_Newspapers.

В. І. Кулак

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОЇ РЕКЛАМИ ЇЖІ

На сьогоднішній день існує велика кількість рекламних назв товарів компаній, які виготовляють схожу продукцію, але кожна компанія намагається справити своє враження на тих, хто купує товар. Сьогодні є найбільш популярні в світі бренди товарів у США та інших країнах світу. Реклама, в свою чергу, – це популяризація товарів і послуг з метою привернути увагу великої кількості споживачів. Тому, прагматичний потенціал перекладу англомовної реклами їжі відіграє найважливішу роль у тому, щоб справити враження на споживача. Саме правильний переклад та асоціація, з якою перекладач передає значення назви реклами, і дає можливість справити на людину враження про найбільш якісний і популярний продукт.

Виклад основного матеріалу. Прагматика розглядає рекламну діяльність як спосіб взаємодії компанії з користувачем за допомогою факторів та переконливих рішень, які б справляли особливе враження на споживача. Сама реклама відповідає характерним факторам масової комунікації, оскільки вона є процесом розповсюдження інформації через різноманітну кількість джерел: інтернет, преса, радіо, телебачення. Деякі фактори з повсякденного життя людей, їх потреб часто збігаються з функціями реклами. До таких факторів відносять: стиль життя, загальні потреби людини, маніпуляцію свідомості, стандарти життя, інформування.

Завданням реклами є необхідність справити враження на користувача та задовольнити його потребу, яка є актуальною на сьогоднішній день і на даний момент. Цим самим реклама змушує користувача придбати певну продукцію та віддати перевагу саме чомусь одному індивідуально.

Класифікація потреб людини була запропонована американським психологом А. Маслоу. До людських потреб за цією класифікацією належать: фізіологічні потреби (голод, спрага); потреби у самозбереженні (безпека, здоров'я); потреба в любові (прив'язаність, духовна близькість); потреба в повазі (почуття особистої гідності, престиж, схвалення з боку суспільства); потреба в самоповазі (самореалізація, самовираження). Відбираються максимально ті потреби людини, які відіграють важливу роль у їхньому житті та дають можливість створити своєрідний алгоритм дій в уявленні клієнта. Рекламний текст підсилює проблему, справляє враження, а товар, продукт харчування задовольняє потребу, що виникла. Тактики і стратегії правильної передачі смислу при перекладі англomовних товарів продуктів харчування дають можливість уявлення і пошуку рішення серед великої кількості товарів.

Час від часу ми звертаємо увагу на логотип, який є не тільки назвою, але й першою можливістю справити вплив на клієнта: яскрава упаковка, розмальовані букви на етикетці, використання різних способів подати назву у правильній інтерпретації. Іноді найбільшу увагу споживача привертає саме зображення і є вагомим чинником у прийнятті рішення.

Часто в структуру рекламного мовлення вводять суб'єкта, який позитивно висловлюється щодо певного продукту, і це викликає ряд позитивних емоцій і інтересу у людини. Частіше за все ми можемо побачити рекламу продукції компаній по телебаченню або в інтернеті. Вагому роль відіграє маркетинг, який створює конкуренцію між товарами та їх якістю, і стає причиною різноманітних дискусій серед великої клієнтської бази. Реклама справляє найбільше враження на клієнта і для рекламодавця єдиним шляхом залучення клієнтської бази є не тільки правильна подача інформації в торговельних точках або на вулиці, але й серед джерел потокової інформації.

Прагматичною властивістю реклами є реалізація певної інтенції, тобто уваги на важливі фактори у рекламі, на які звертатиме увагу користувач. В свою чергу, інтенція проявляється в прагненні визначити найважливіші ознаки, які б задовольняли потребу споживача, в першу чергу, та подання їх у

найефективнішому вигляді за допомогою емоційних, експресивних засобів з потрібним тлумаченням деяких факторів. В свою чергу, взаємозв'язок рекламного тексту та клієнта формується на правильному викладенні рекламованої інформації, її інтерпретація, фактори та прийоми, які направлені на задоволення потреби користувача.

Головний вплив на формування відношення користувача до реклами та його уявлення відбувається через інформацію як найголовнішу складову вербального повідомлення.

У цілому, реклама може впливати на людську свідомість, чим зумовлюється те, що реклама ніби викликає бажання виконувати дії, які є вигідними рекламодавцю – придбання продукції товарів та послуг. Також не мало важливий аспект відіграє позитивний відгук від клієнтів які придбали товар, та вживали його в період деякого часу.

Наприкінці XIX століття вчені розробляли і удосконалювали впродовж тривалого часу різноманітні схеми впливу реклами на споживача. Психологічний вплив на користувача здійснюється за допомогою сприйняття рекламного повідомлення людиною: викликати бажання придбання, пробудити інтерес, надати вагомні аргументи, направлені на задоволення потреби, переконати у прийнятті рішення на окрему продукцію та створити сприятливу атмосферу для того, щоб споживачі не втрачали інтерес до продукції.

Прагматична направленість рекламної діяльності націлена на актуальність рекламного тексту та його структури, що здатна чинити найбільший вплив на споживача, викликаючи його необхідні рекламодавцю реакції і спонукання до дії. Одними з найважливіших структурних елементів є слоган і код.

Слоган є головним девізом компанії, найголовніший фактор, на який звертають увагу споживачі з першого погляду. Рекламний слоган подає споживачу основну ідею реклами, її значення та сприяє кращому запам'ятовуванню. Вдалий слоган впливає на зір, слух потенційного покупця і дає можливість отримати перше враження на товар.

Кода – завершальна частина реклами, яка наштовхує покупця на необхідні дії: придбати товар, звернути увагу, або задає алгоритм дій потенційного споживача. Кода може бути прямою та непрямою. Пряма кода викликає необхідні дії на користь рекламодавця в плані купівлі товару. Наприклад: «*Just choose the one that's right for you*». Непряма кода, як правило, виражається стверджувальним реченням та наштовхує потенційного споживача на певну необхідність дії по відношенню до рекламованого товару. Наприклад: «*For just \$19 a month!*».

Висновки. Прагматичні особливості англійської реклами їжі направлені на поштовх до виконання необхідних дій людини як споживача, звернення уваги на товар та придбання товару. Реклама як інструмент спілкування компаній з потенційними споживачами гарантує довіру на якість своєї продукції. Вона може виступати як джерело залучення клієнтів певними факторами: назви товарів, слогани, трансляції по телебаченню продукції та інші. Також реклама може виступати для поширення інформації у цілях ознайомлення та інформування.

Перспектива дослідження прагматичної особливості реклами насправді дуже велика, адже упродовж десятиліть реклама змінює свої характеристики з метою винайдення нових шляхів та залучення своїх клієнтів у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ромат Є.В. Основи реклами: Навчальний посібник / Є.В. Ромат – Студцентр, 2006 – 288 с.
2. Гольман И. А., Добробабенко Н.С. Практика рекламы : Десять уроков для современного бизнесмена : Учебник. – Новосибирский филиал СП “Интербук”. – 1991. – 142 с.
3. Лившиц Т. Н. Реклама в прагмалінгвістическом аспекте. – Таганрог : Изд-во Таганрогского гос. пед. ин-та, 1999. – 214 с.
4. Лебедев-Любимов А. Н. Психология рекламы. – СПб. : Питер, 2003. 368 с.
5. Маслоу А. Мотивация и личность. — СПб.: Питер, 2008.
6. Романюк С.К. Прагмалінгвістичний аспект рекламного дискурсу /С.К.Романюк// Слов'янський вісник: зб. наук. праць. Серія “Філологічні науки”. – Рівне: Редакційно-видавничий центр Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету, 2009. – Вип. 8. – С.151–156.

О. В. Мосієнко

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ДО ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Тривалий процес інтеграції нашої країни в світове економічне співтовариство та нова економічна криза обумовлює зростання кількості текстів економічної тематики не тільки у професійному середовищі, а й у медіа просторі, що обумовлює актуальність вивчення англійської економічної термінології та способів її перекладу українською мовою. Сучасні перекладознавчі дослідження зосереджені на вивченні факторів, які обумовлюють вибір варіанту перекладу певного економічного терміну. Особливий інтерес становлять способи відтворення одиниць англійської економічної терміносистеми в умовах безеквівалентності.

Кількість англійських економічних термінів, які розглядаються дослідниками як тимчасово безеквівалентні, є досить незначною. Відсутність однозначного еквівалента у цільовій мові на даному етапі не означає принципової неперекладності термінологічної одиниці. Ця проблема вирішується за допомогою використання інших лексичних одиниць. Причину безеквівалентності вбачають у тимчасовому відставанні цільової терміносистеми в аспекті розвитку і закріплення нових понять, що обумовлено екстралінгвістичними чинниками. До безеквівалентної економічної лексики

зараховують терміни, які забезпечують найменування явищ (понять), що відсутні в терміносистемі української економічної сфери. Однак, відсутнім у мові перекладу може бути еквівалентний термін у той час як поняття існує в українській економічній реальності. Переклад таких лексичних одиниць має відбуватися з урахуванням конкретної екстралінгвістичної ситуації використання відповідних термінів. Екстралінгвістичний контекст дозволяє перекладачеві зрозуміти специфіку використаного терміну.

В сучасних перекладознавчих працях розрізняють дві групи безеквівалентних англійських економічних термінів. До першої групи входять терміни, які позначають явища, тимчасово відсутні в системі економічних понять української мови. Друга група включає терміни на позначення явищ, які нещодавно проникли в українську економічну дійсність внаслідок глобалізаційних процесів світової економічної сфери.

Міжмовне зіставлення англійської та української економічних терміносистем дозволяє виокремити лексичні одиниці, які варто використовувати для досягнення еквівалентності перекладу тимчасово безеквівалентних термінів, зважаючи на загальноживану і спеціальну лексику. Серед способів відтворення англійських безеквівалентних економічних термінів українською мовою найбільш прийнятними вважаються вибір українського терміну або загальноживаного слова з близьким значенням, транскрипція, транслітерація та описовий переклад. Не менш ефективним є прийом калькування, прикладом якого може слугувати відтворення англійського терміну *unremitted earnings* як *неоплачені прибутки (доходи)* українською мовою.

За відсутності конкретного явища в українській економічній сфері і як наслідок відсутності терміну, використовують транслітерацію і транскрипцію, які також дозволяють уникати громіздкого описового перекладу (*outsourcing – аутсорсинг*). Такі прийоми перекладу вказують на тенденцію до інтернаціоналізації української економічної терміносистеми.

Для адекватного перекладу складних і полісемантичних економічних термінів-словосполучень необхідно враховувати відмінності структур англійської та української мов, а також виявити семантичні зв'язки між компонентами терміну. Ефективним прийомом перекладу в таких випадках є синтаксична транспозиція, яка передбачає відтворення іншомовного терміну за допомогою перестановки компонентів словосполучення (*plastic card transaction – розрахункові сплати за допомогою пластикових карток*).

Певні труднощі виникають під час відтворення складних термінів, які є специфічними конструкціями, характерними для англійської мови. Такі терміни утворюються в результаті поєднання слів, утворених оказіональним шляхом, та простих термінів. Для перекладу таких понять українською мовою використовується описовий переклад (*off-balance-sheet transaction – позабалансова операція*).

Описовий переклад також використовується для відтворення англійських економічних термінів з метафоричним значенням, яке створює певний образ, що

зменшує семантичну інформацію. За відсутності метафоричного еквівалента в українській мові, вдаються до прийому пояснення, яке призводить до зникнення образності та збільшення форми вираження (*sunrise industry* – галузь промисловості, що зазнає піднесення).

Таким чином, належне адекватне відтворення англійських економічних термінів українською мовою визначає успішність реалізації основної комунікативної та прагматичної мети тексту економічної тематики. Досягнення поставленої мети забезпечується застосуванням відповідних прийомів перекладу. Перспективним вбачаємо дослідження особливостей відтворення економічних термінів у текстах британських та українських новинних інтернет видань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Акопова Э. Л. Безэквивалентные термины и способы их перевода. М., 2000. 326 с.
2. Крисанова Т. А. Особливості перекладу англійських економічних термінів в умовах безеквівалентності. Наукові записки. Серія “Філологічна”. 2010. Вип. 14. С. 371–374.
3. Савицька Л. В. Особливості перекладу англійських економічних термінів українською мовою Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2013. Вип. 35. С. 252–257.
4. Степанян Л. Л. Введение в практику перевода специальной литературы. М., 2003. 272 с.

A. Nabok
Academy of the State Penitentiary Service

CONSIDERING THE WORDS OF THE YEAR 2019: COGNITIVE ASPECT

Being interdisciplinary by nature and function, modern linguistics has been closely connected with other fields of scientific research. Such integrative approach to studying language is represented in various linguistic findings of theoretical and applied linguistics, which involve different aspects of human activities. Thus, linguistic research helps understand human brain while studying the neurological mechanisms assisting language ability (neurolinguistics) [1]; human mind while considering ways of conceptualizing and verbalizing reality through mechanisms of human perception of the world (cognitive linguistics) [3]; social behavior, which is reflected in the sociological aspects of the language (sociolinguistics) [6]; realisation of human culture in linguistic structures (linguoculturology) [7], social context, which characterizes language ‘beyond the sentence’ (discourse analysis) [4] etc.

The above mentioned disciplines reflect a human-oriented approach in linguistics, which brings into focus problems considering interaction between a human and his language activity, language and spiritual activity of a person, language and

thinking (cognition) together with key human values. Anthropocentricity manifests itself in the research in the field of communicative activity of a person. Being the main constituent of human social interaction communication is defined as a mutual activity of its participants resulting in shared experience.

In the process of verbal communication, which involves a sender, a message, a recipient, social context and a means of communication, intersubjective reality as collective world perception is being construed. Intersubjectivity as a phenomenon refers to social agreement between people on certain concepts, ideas and meanings.

One of the instances of intersubjectivity is represented by the notion of the ‘word of the year’ (WOTY), which refers to the most important word or expression for a society during a certain year. Selecting word of the year in the discourse of English-speaking countries is up to the most credible dictionaries such as Oxford Dictionary and Cambridge Dictionary. From the linguistic perspective revealed by OxfordLanguages (<https://languages.oup.com/>), which demonstrates the evolution of the world-famous Oxford Advanced Learner’s Dictionary to a global language initiative, WOTY is a word or expression, which reflects the *ethos*, *mood*, or *preoccupations* of the passing year, and possesses lasting potential as a term of cultural significance [8]. Ethos in this context refers to the set of beliefs, ideas, etc. about the social behaviour and relationships of a person or group; mood is defined as the way a group of people feel about something; and preoccupation concerns something that you think about frequently or for a long time.

The words ‘climate emergency’ (Oxford) and ‘upcycling’ (Cambridge), chosen on the basis of language data analysis collected in the Oxford Corpus and on @Cambridgewords and the Word of the Day respectively, show the rapid rise (10, 796 % in 2019 by Oxford [8] and 181 % since December 2011 by Cambridge [2]) in the use of these nominative units. 2019 WsOTY ‘climate emergency’ defined as “*a situation in which urgent action is required to reduce or halt climate change and avoid potentially irreversible environmental damage resulting from it*” and ‘upcycling’ meaning “*the activity of making new furniture, objects, etc. out of old or used things or waste material*” both refer to environmental problems, reflecting major concern with the climate change effects.

Considering ‘climate emergency’ and ‘upcycling’ from the cognitive perspective, i.e. in connection with human thinking, perception, memory, categorization etc., we discover that WsOTY 2019 correlate with certain perception-based patterns, namely image-schemas, which arise from human recurrent bodily movements through space, perceptual interactions, and ways of manipulating objects [5: 1].

Being continuous patterns image-schemas are preconceptual, i.e. prior to other concepts makes them fruitful in the explanation of various linguistic phenomena, including the notion of the WOTY. Considered highly schematic image-schemas appear to capture the structure of sensory-motor experience making them exceptionally flexible, which means they are capable of transforming in various contexts.

Additionally, their gestalt structure allows them to represent several objects simultaneously.

Researchers distinguish four groups of image-schemas based on orientation and a list of image-schemas within the force dynamics theory, which marks a role difference between two entities (Agonist and Antagonist) [3: 66].

Analyzing the meaning of the word ‘emergency’ being a part of Oxford-chosen WOTY ‘climate emergency’ we see that it is defined as “*a sudden serious and dangerous event or situation that needs immediate action to deal with it*”.

The seme *dangerous* as something “*likely to injure or harm somebody, or to damage or destroy something*” within its meaning correlates with the image-schema COMPULSION, which represents an Agonist and an Antagonist with one of them having a tendency towards motion, e.g. *The Northern Ireland Assembly has declared a climate emergency and backed the creation of an independent body to protect the environment* [BBC 03.02.2020]. This example demonstrates how the seme *dangerous* represents COMPULSION while activating a warning about environmental danger in the *Northern Ireland*, which justifies declaring climate emergency and creating Environmental Protection Agency.

The noun ‘upcycling’ as Cambridge Dictionary WOTY is derived from the verb ‘upcycle’ meaning “*to treat an item that has already been used in such a way that you make something of greater quality or value than the original item*”. In the given definition sememes *greater quality or value* correlate with the constituent UP of the EVALUATIVE VERTICALITY, which is a modification of the dynamic image-schema VERTICALITY. The process of upcycling demonstrates making a better product, which correlates with moving UP to something good. It is illustrated in the example: *The former Adidas boss engages in upcycling unwanted tops from professional sports teams into merchandise and sells it back to them.* [BBC 08.03.2020]. The cited utterance depicts the process of upcycling used tops as something of a poor quality (*unwanted tops*) into the goods, which can be resold due to their moving UP to a better quality (*merchandise*).

To conclude, the cognitive aspect of the Words of the Year 2019 lies in their correlation with image-schemas, which reflect the way we think, percept and imagine. ‘Climate emergency’ brings into focus human awareness about the climate crisis verbalizing COMPULSION, whereas ‘upcycling’ reflects striving for creative reuse by means of enhancing the value of the original product as moving UP the EVALUATIVE VERTICALITY.

REFERENCES

1. Bressler S. L., Menon V. Large-scale brain networks in cognition: emerging methods and principles. *Trends in Cognitive Sciences*. 2010. vol. 14. №. 6. P. 277–290.
2. Cambridge Dictionary’s Word of the Year 2019. URL: <https://dictionaryblog.cambridge.org/2019/11/04/cambridge-dictionary-word-of-the-year-2019/#more-12402>.

3. Croft. W. *Cognitive Linguistics*. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 356 p.
4. Fairclough N. *Language and Power*. 2nd Edition London and New York: Routledge, 2013. 240 p.
5. Hampe B. Image schemas in Cognitive Linguistics: Introduction. *From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics*. Berlin, N.Y.: Mouton de Gruyter, 2005. P. 1-12.
6. Spolsky, B. Ferguson and Fishman: Sociolinguistics and the sociology of language. *The Sage handbook of sociolinguistics*. 2010. P. 11–23.
7. Wierzbickaya A. *English: Meaning and culture*. Oxford : Oxford University Press, 2006. 368 p.
8. Word of the Year. URL: <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2019/> (last accessed: 30.04.2020).

Ю. М. Нідзельська
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРІЄНТАЦІЙНИХ МЕТАФОР У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ НАУЦІ

Перш за все, варто зазначити, що метафора як складний мисленнєво-мовний феномен викликає глибоку зацікавленість сучасних лінгвістів. Зокрема цьому цікавому і важливому явищу приділяли увагу такі науковці: Н. Арутюнова, А. Баранов, М. Блек, М. Джонсон, Е. Касіерер, Дж. Лакофф, Е. Маккормак, А. Чудінов. Основоположниками теорії концептуальної метафори, безсумнівно, вважають Дж. Лакоффа та М. Джонсона. Антропоцентричний підхід до аналізу мовних даних є визначальним для багатьох лінгвістичних розвідок, включаючи наше дослідження. Водночас, якщо ми звертаємося до розуміння метафори Аристотелем, то це залишається актуальним і в наш час, адже перенесення з роду на рід, з виду на вид та за анологією є відомим в мовознавстві, існує основою для подальших наукових пошуків. У своєму дослідженні “Метафора как филологическая категория” Д. Бахтігарєєв вивчав номінативні метафори, характеризуючи їх як загальномовні, в яких їх первинні переносні значення давно зникли, тому вони вже сприймаються людьми у прямому значенні, їх теж називають застиглими. Другий різновид – це загальнопоетичні метафори, він також називає образними метафорами. Третій різновид метафор називається індивідуально-стилістичними, іншими словами, авторськими метафоричними конструкціями [1]. У Великому енциклопедичному словнику представлено таке визначення метафори: метафора від грец. перенесення, є тропом у мовленні, який є вживанням слова, яке означає певний клас предметів, явищ для характеристичної або найменування об’єкта, що входить до іншого класу, або найменування іншого класу об’єктів, який є аналогічним до даного у класі відносин. У розширеному смислі термін метафора використовується щодо будь-якого

використання слів у непрямому значенні [3 : 296]. Відомо, що для багатьох людей метафора є поетичним засобом виразності.

Метафори займають велику частину виразів у нашому мовленні. Вони відіграють вагомую роль у мовній системі, тому що поповнюють нестачу слів для позначення новоутворених понять, що є надзвичайно важливим для мови науки, а також виконують інші функції. Більше того, існує думка, що у філології переносні значення можна розділити на два типи: перші з них існують у вигляді самостійних значень, увійшли в структуру семантики слова, а другі, є образними, в них переважають експресивно-емоційні ознаки [1].

Згідно зі способами, за якими відбувається пізнання предметів та явищ дійсності, Дж. Лакофф та М. Джонсон виокремлюють три різновиди метафор, а саме: *структурні, онтологічні та орієнтаційні*. Існує думка, що ретельно вивченими у сучасній лінгвістиці є *структурні метафори*, тобто описані ті явища, коли певне поняття структурно метафорично упорядковується у термінах іншого.

Структурні метафори є концептуалізацією абстрактних сутностей за допомогою відомих, конкретних елементів людського досвіду. Базуючись на структурованих, прозорих елементах досвіду, люди впорядковують абстрактні області знань. *Орієнтаційні метафори* структурують різнопланові понятійні області згідно з основними лінійними орієнтаціями людини у просторі, котрі є добре знайомими завдяки моторному досвіду. Ці метафори наділяють поняття просторової орієнтації з відповідними протиставленнями. Зокрема орієнтаційні метафори “верх-вниз” базуються на тому уявленні, що будь-яке позитивне відчуття порівнюють зі стремлінням догори. Орієнтаційні метафори ґрунтуються на фізичному та культурному досвіді. Частотність орієнтаційних метафор в мовній спільноті вказує на особливості світобачення в когнітивних типологіях. *Онтологічні метафори* базуються на проектуванні властивостей предметів навколишньої дійсності на абстрактні сутності головним чином [2].

Наші поняття є здатними впорядкувати дійсність. У мовознавстві існує також і інший тип метафоричного поняття, коли немає структурного впорядкування, як це відбувається при використанні структурних метафор, одного поняття у термінах іншого, але є також організація цілої системи, понять за зразком певної іншої системи. Такі випадки розуміють як *орієнтаційні метафори*. Саме вони є предметом нашої зацікавленості. Так як більшість таких понять є пов’язаними з просторовою орієнтацією, з такими протиставленнями “верх - низ”, “всередині - ззовні”, “глибокий - мілкий” та ін. Такі орієнтаційні протиставлення виникають через те, що тіло людини має певні властивості та функціонує у певний спосіб в оточуючому світі. Крім того, такі метафоричні орієнтації не є мимовільними. Орієнтаційні метафори, які ґрунтуються на вказаних опозиціях, як правило, можуть відрізнитися в залежності від культури [2].

Ми, досліджуючи єврейську культуру в англійській мові, пропонуємо розглянути такий приклад: “*The Exile, that is our pyramid, and it has martyrdom for*

a base and Messiah for its peak" [4 : 74], отже, у ньому концептуалізація розсіяння євреїв, їх локація в різних країнах через низку історичних подій, відбувається через усвідомлення конкретного, піраміди. Представлення піраміди є орієнтаційною метафорою, що породжується в основі й досягає вершини. Відомими є релігійні принципи для вивчення єврейської культури, у цьому випадку, вершина піраміди втілює найбільші релігійні стремління. Метафора є новим використанням вже існуючого раніш у мові слова або є словосполучення [1], для позначення певного поняття з метою наділити його частиною попереднього смислу. У нашому дисертаційному дослідженні було з'ясовано, що діаспору в єврейській ККС концептуалізовано через взаємопов'язані та контрарні смисли *алія* та *єріда*, мовна реалізація яких опирається на орієнтаційні метафори верх – низ, зокрема повернення до Ізраїлю є прозорим позитивним смислом, сходження догори. Крім того, для позначення нерівних шлюбів за різними критеріями в англійській мові використовують номінацію *intermarriage* (*outmarriage*). Дієслово *to marry out* має значення "одружуватися з людиною, яка належала до іншого соціального прошарку, коли використовують номінацію *marrying out*, при описі єврейських традицій, вона має негативний відтінок, спираючись на вчення про орієнтаційні метафори, бо можливо пояснити як вихід зі "свого" соціуму. Навіть єврейське гетто, поряд з негативними асоціаціями, може мати характеристики зі знаком плюс, як *своє* середовище. Постійні гоніння, дискримінація за етнічною ознакою призводили до асиміляції, яку номінують *massive silent exit*. Таким чином, якщо враховувати, що фундаментальними просторовими концептами вважають верх – вниз, уперед – назад, близько – далеко, усередину – ззовні, тоді *exit* втілює просторовий концепт, який спрямований у напрямку від свого народу. Асиміляція євреїв в англійському контексті представлена через неоднозначність ставлення до такого явища, що реалізується через метафору вхід – вихід. Міжетнічні шлюби частіше концептуалізують негативно.

Засновники концептуальної метафори у мовознавстві *роблять висновки* щодо емпіричних основ, зв'язності, системності метафоричних понять: більшість людських фундаментальних понять організовано в термінах однієї або кількох орієнтаційних метафор; кожна просторова метафора характеризується внутрішньою системністю; різнопланові орієнтаційні метафори об'єднують загальна узгоджувальна система; орієнтаційні метафори кореняться у фізичному та культурному досвіді; в основі метафори можуть бути різні фізичні та соціальні явища; орієнтація у просторі може бути суттєвою частиною поняття, що нам навіть важко уявити яку-небудь іншу метафору, яка б могла впорядкувати дане поняття; інтелектуальні поняття часто ґрунтуються на метафорах, що мають фізичну або культурну основу; наш фізичний та культурний досвід надає підґрунтя для орієнтаційних метафор [2]. Ми, зі свого боку, підтримуємо погляди цих науковців. У перспективі дослідження розглянути метонімічні перенесення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бахтигареев Д.Т. Метафора как филологическая категория. Международный научно-исследовательский журнал. Филологические науки. 2014. Электронный ресурс. Режим доступа. <https://research-journal.org/languages/metafora-kak-filologicheskaya-kategoriya/>
2. Лакофф Д., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем // Теория метафоры. – М., 1990. – С. 387-415. Электронный ресурс. Режим доступа. <http://www.philology.ru/linguistics1/lakoff-johnson-90.htm>
3. Языкознание. Большой энциклопедический словарь. Гл. ред. В.Н. Ярцева. 2-е изд. М. : Большая Российская энциклопедия, 2000. 688 с.
4. Hazaz H. "The sermon"; [translated by B. Halpern; ed. by J. Blocker] Israeli Stories. A Selection of the Best Writing in Israel Today. N. Y. : Schocken Books Inc., 1989. P. 65–86.

А. П. Очковська
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКОЇ РЕЙЗИНГОВОЇ КОНСТРУКЦІЇ З СУБ'ЄКТОМ

Рейзингова конструкція з суб'єктом є суб'єктно-інфінітивною конструкцією, яка складається з дієслова зі значенням ймовірності дії та інфінітивної клаузи, яка має синтаксичні засоби вираження часу і способу. Граматичний спосіб є одним із засобів вираження модальності. Останню розглядаємо як два семантичні параметри, а саме: модальну основу (*modal base*) і джерело керування (*ordering source*) [1]. Модальна основа визначає світ, у якому оцінюється пропозиція в полі модального оператора, і є сумою альтернативних ситуацій або можливих світів, які відносяться до реального контексту, де істинність інфінітивного компонента визначається значенням головного дієслова. Джерело керування є семантичним параметром в інтерпретації модальності і способу, а саме – набором пропозицій, описових норм, ідеалів дій і поведінки. Можливі альтернативи в модальній основі розглядають як впорядковані функції, які реалізують норми й ідеали, котрі представляють джерело керування [1].

Модальність речення демонструє контекст оцінки модалізованої пропозиції, яку мовець обирає для розгляду конкретної ситуації. У нашому випадку пропозиція виражена інфінітивним компонентом.

Контексти оцінки варіюються на шкалі, яка враховує, наскільки близько чи віддалено вони є від стандартного контексту оцінки. Стандартний контекст розглядають як цілком реалістичну модальну основу ідентичну із загальним фоном. Наприклад, речення (1) оцінюється як цілком реалістична модальна основа (*totally realistic modal base*) з нульовим джерелом керування (*null ordering source*).

(1) *Marry has bought a new house.*

Контексти оцінки – це відповідність цілком реалістичній модальній основі, з варіативністю контекстів із нульовим джерелом керування, а речення оцінюється як правдиве в можливих світах, котрі відповідають ідеалам джерела керування і контекстам, які враховують лише те, що має місце в певному контексті висловлення, тобто (*common ground*) [1]. Отже, маємо таку шкалу контекстів оцінки ситуації: (2) *non-null > non-realistic > weakly realistic > realistic > totally realistic ordering base*

Загальною характеристикою інфінітиву на цьому тлі є те, що його використання сигналізує про не цілком реалістичну (*non-realistic*) умову. Беручи до уваги шкалу контекстів оцінки (2), виявляємо що кінцевою точкою використання інфінітива є точка з найслабшою реалістичною умовою (*most weakly-realistic basis*). Тому рейзингова конструкція з суб'єктом відповідно до шкали контекстів оцінки виражає нереалістичну (*non-realistic*) або слабко-реалістичну умову (*weakly realistic*).

На появу й розвиток рейзингової конструкції з суб'єктом великий вплив мають зміни семантики рейзингових дієслів, які історично виникли із дієслів з повною структурою аргументів. Проте в процесі розвитку ці дієслова зазнають семантичного знебарвлення значення, оскільки протягом середньоанглійського періоду відбувається когнітивна зміна від фізичних до ментальних процесів.

У давньоанглійській мові спостерігається використання епістемічних модальних конструкцій. Першими прикладами конструкцій з епістемічними модальними дієсловами є використання безособових неагентивних модальних дієслів з безособовим інфінітивом, наприклад *wessan*, *sin (be)*, *warden (become)*, *gesin (happen)*, від яких залежить пропозиція, котра представлена *þæt*. Тому поява епістемічного значення не супроводжується зростанням поля модальності (*scope*), оскільки модальні дієслова поєднують денотативне й епістемічне використання з інфінітивом, який виконує функцію додатка. Епістемічні модальні дієслова з суб'єктом, вираженим особовим займенником, якому дієслово призначає роль аргумента, використовуються лише починаючи з середньоанглійського періоду, коли виникають рейзингові конструкції з суб'єктом із дієсловами *seem*-типу. Розвиток епістемічних конструкцій не пов'язаний із давньоанглійськими денотативними модальними словами, а відбувається у зв'язку з розвитком структурного суб'єкта, зникненням безособових дієслівних конструкцій і появою рейзингової конструкції із суб'єктом [2, с. 22–25]. Наприкінці середньоанглійського періоду відбувається поширення використання рейзингової конструкції із суб'єктом, а також розширення спектру її значень.

Рейзингова конструкція з суб'єктом є епістемічною конструкцією зі значенням імовірності. Поле ймовірності включає систему мовних засобів, які виражають визначений з погляду мовця рівень відповідності змісту висловлення дійсності / реальності [3, с. 163]. Оцінка ймовірності є показником відповідальності мовця за істинність свого висловлення [4, с. 51].

Відповідність змісту висловлення дійсності залежить від способу, за допомогою якого мовець оцінює повноту своїх знань при описанні подій або явища. Якщо мовець не володіє достатніми підставами для ствердження відповідності змісту висловлення дійсності, то він представляє пропозицію як припущення, результат роздумів, посилається на свідчення інших або на власне чуттєве сприйняття. Оцінка ймовірності модифікує основне модальне значення речення. Висловлення зі значенням невпевненості, сумніву, можливості виражають припущення або умовивід мовця. Отже, середньоанглійські рейзингові епістемічні дієслова й прикметники утворюють доволі чисельне угруповання, яке поділяємо за шкалою ймовірності (ступенем відповідності дійсному стану речей): 1) висока ймовірність: *seem, appear, about, bound, sure, set*; 2) середня ймовірність: *happen, chance, likely*; 3) невисока ймовірність: *presume*.

При аналізі речень із рейзинговими конструкціями з суб'єктом, окрім шкали ймовірності, варто враховувати шкалу евіденційності, оскільки евіденційність є складником епістемічної модальності і пов'язана з джерелом інформації повідомлення, яке робить мовець. Крім того, для правильної інтерпретації висловлення необхідно враховувати оцінку мовця як кінцевого джерела для реципієнта.

У середньоанглійській мові рейзингова конструкція з суб'єктом, експлікує модальність високої ймовірності, наприклад:

(3) *'Syre,' sayd the barons, 'this pylgryme semeth to be a goode man and a true, as I suppose, for it is well seen on hym, gyve to hym your almes yf it playse you'* (William Saxton, *The right plesaunt and goodly historie of the foure sonnes of Aymon*).

У реченні (3) дія виражена в дейктичній сфері мовця, що демонструє використання вказівного займенника *this*, особового займенника *I*. Мовець не є суб'єктом дії. Джерело інформації визначаємо як пряме – сенсорне, виражене пасивною формою дієслова *see*, та непряме – інферентив (висновок про ситуацію за її результатами), виражене дієсловом *suppose*. Використання прислівника *sure* підкреслює впевненість мовця у своєму судженні.

(4) *This squier, which that hight Aurelius, on Dorigen that was so amorous, Of aventure happen'd her to meet amid the town, right in the quickest street* (Geoffrey Chaucer, *The Canterbury Tales and Other Poems*, p. 290).

Речення (4) демонструє модальність середньої ймовірності. Мовець не є суб'єктом висловлення, джерело інформації є прямим. Мовець є дейктично близьким до дії й переконаний у правдивості свого висловлення.

(5) *and þe last place at þis feeste shulde be mannīs reputacioun, bi whiche he shulde not presume to be in heven bifore opirs, but reste mekeli in þis þat he shal come to hevene* (d. 1384 *Select English works of John Wyclif*).

Прикладом модальності невисокої ймовірності слугує речення (5). Дія виражена не в дейктичній сфері мовця, що демонструє використання особового займенника *he*. Мовець не є суб'єктом висловлення, джерело інформації є непрямим (презуптив). Сприймання дії відбувається віддалено і мовець робить припущення про можливість людини потрапити на небеса залежно від її вчинків.

У середньоанглійській мові рейзингова конструкція з суб'єктом залежно від семантики дієслова виконує такі функції: 1) ймовірності факту об'єктивної дійсності, невпевненість у виконнанні дії; 2) припущення; 3) упевненість мовця; 4) готовність до виконання дії.

Отже, епістемічна модальність є впорядкованою системою доказових знань, реалізованих в певному тексті у вигляді умовисновку, і виражає ставлення мовця до опосередкованих знань. Суб'єкт, здійснивши оцінку певного об'єкта позамовного світу, перебуває в епістемічному стані, який є результатом осмислення фрагмента епістемічного світу з позиції його відповідності реальному. Евіденційність є частиною епістемічної модальності. Середньоанглійська рейзингова конструкція з суб'єктом є епістемічно-евіденційною, яка за шкалою контексту оцінки виражає слабку реальність. Модальною основою є рейзингові слабкі інтенціональні епістемічні дієслова, за допомогою яких мовець оцінює повноту своїх знань при описанні подій або явищ. Рейзингові дієслова і прикметники за шкалою ймовірності поділяємо на дієслова і прикметники високої, середньої і невисокої ймовірності. У середньоанглійській мові рейзингові конструкції з суб'єктом зазвичай використовуються для вираження значень гіпотетичності, невпевненості / впевненості, готовності, можливості, та припущення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Kratzer A. Modality / Angelika Kratzer // *Semantics: An International Handbook of Contemporary Research* / Ed. by A. von Stechow and D. Wunderlich. — B. : Walter de Gruyter, 1991. — P. 639 – 650.
2. Fisher O. Formal Evidence in Grammaticalization Research / O. Fisher // *On Problem Areas in Grammaticalization: Lehmann's Parameters and the Issue of Scope*. — Amsterdam : John Benjamins Publishing Co, 2010. — P. 17 – 43.
3. Бондарко А. В. Темпоральность. Модальность / А. В. Бондарко. — С.-П. : Наука, 1990. — 263 с.
4. Palmer F. R. Mood and Modality / F. R. Palmer. — Cambridge : Cambridge University Press, 1986. — 243 p.

**О. О. Кодубовська,
К. М. Прилуцька**

Житомирський державний університет імені Івана Франка

СЕМНИЙ СКЛАД КОНСТИТУЕНТІВ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ ЖИТЛО ЛЮДЕЙ

Структурний і системний підхід до аналізу мови залишається актуальним і сьогодні, про що свідчать розвідки у галузі лексичної семантики направлені на дослідження окремих ЛСГ на матеріалі східнослов'янських та західногерманських мов [4: 33-36; 2: 8-15; 1: 62; 5: 156-159].

Ми дотримуємося точки зору, що ЛСГ утворюється словами однієї частини мови і об'єднується одним ідентифікатором – словом або стійким словосполученням, значення якого повністю входить у значенні інших слів групи і яке може замінити інші слова в деяких контекстах [3: 472].

Компонентний аналіз семного складу лексики на позначення житла людей в англійській мові дозволяє виділити цілу низку сем: 'розмір (велике/невелике житло)', 'зовнішньо привабливе житло', 'тимчасове житло', 'пересувне житло', 'житло в сільській місцевості', 'тип мешканців', 'особливості будови'.

Семний аналіз конститuentів ЛСГ, дозволив виділити сему 'розмір' в структурі лексем ЛСГ, яка представлена 15 лексемами. Зазначена сема в англійській мові актуалізується в лексемах ЛСГ, якщо в їхніх словникових дефініціях використано прикметники *massive, large, big, small* (*castle – a massive or imposing house* [9]; *estate – a large impressive residence* [9]; *casita – a small house* [9]; *hovel – a small squalid or simply constructed dwelling* [7]).

Інтенсифікація представлення ознаки 'розмір' відбувається й завдяки кваліфікатору *very*. Наприклад, *McMansion – a very large house built in usually a suburban neighborhood or development* [9].

Сема 'зовнішньо привабливе житло' представлена 6 лексемами англійської мови. Актуалізація зазначеної семи відбувається за допомогою прикметників *attractive, elegant, impressive*. Наприклад, *bower – an attractive dwelling or retreat* [9]; *estate – a large impressive residence* [9] та *salon – an elegant apartment or living room (as in a fashionable home)* [9].

Семний аналіз конститuentів ЛСГ, дозволив виділити сему 'тимчасове житло' в структурі лексем ЛСГ, яка представлена 9 лексемами. Зазначена сема актуалізується за допомогою прикметника *temporary*, який наявний у наступних лексемах: *hut – an often small and temporary dwelling of simple construction* [9]; *piéd-à-terre – a temporary or second lodging* [9]; *shack – a small, simply constructed, and often temporary dwelling* [9].

Актуалізація семи 'пересувне житло' характерна для 7 лексем англійської мови. Зазначена сема реалізується за допомогою прикметника *mobile* (*able to move or be moved freely or easily*. [6]) у наступних лексемах: *double-wide – a mobile home consisting of two units that have been fastened together along their length* [9]; *house trailer – mobile home* [9]; *motor home – a motor vehicle equipped like a caravan for living in* [6].

В англійській мові сема 'житло в сільській місцевості' актуалізується в цілої низки лексем (6 лексичних одиниць), про що свідчить використання в словниковій дефініції іменника *country – land that is outside towns and cities, including land used for farming* [7], які мають у своєму семному складі сему 'місцезнаходження за межами міської території'. Наприклад, *country house – a house and especially a mansion in the country* [9]; *country seat – a house or estate in the country* [9]; *dacha – A country house or cottage in Russia, typically used as a second or holiday home* [7]; *villa – (especially in continental Europe) a large and luxurious country house in its own grounds* [7].

Семний аналіз конститuentів ЛСГ, дозволив виділити сему 'тип мешканців' в структурі лексем ЛСГ, яка представлена 15 лексемами. Зазначена сема вказує на того, хто проживає у даному житлі або для кого воно призначене. Наприклад, *barracks – a building or set of buildings used especially for lodging soldiers in garrison* [9]; *farmhouse – the main house on a farm where the farmer lives* [6]; *harem – a usually secluded house or part of a house allotted to women in some Muslim households* [9]; *hermitage – a residence for men under religious vows* [9]; *inn – a residence formerly provided for British students in London and especially for students of law* [9] та *vicarage – the house in which a vicar lives* [6].

Семний аналіз конститuentів ЛСГ, дозволив виділити найчисельнішу сему 'особливості будови', яка представлена 29 лексичними одиницями. Актуалізація цієї семи відбувається в значенні лексем, котрі характеризують житло людей за кількістю сімей, що проживають, розташуванням, конструкцією, кількістю поверхів, формою, матеріалом тощо. Наприклад, *bungalow – a low house having only one storey or, in some cases, upper rooms set in the roof, typically with dormer windows* [7]; *duplex – a 2-family house* [9]; *granny flat – an apartment that is adjacent to the main living quarters of a house* [9]; *saltbox – a frame house having up to three storeys at the front and one fewer at the back with a steeply pitched roof* [7]; *semi – a house that is semi-detached* [6]; *tenement – a room or set of rooms in a private house or a block used as a separate dwelling place* [9]; *triplex – a building that is divided into three separate homes* [9] та *yurt – a circular domed tent of skins or felt stretched over a collapsible lattice framework and used by pastoral peoples of inner Asia* [9].

Здійснене дослідження відкриває перспективи подальшого вивчення лексики на позначення житла людей у зіставному аспекті на матеріалі української та англійської мови та виявленні ізоморфних та аломорфних рис.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Агапій А. П. Семантичні характеристики ЛСГ дієслів мовлення у сучасній німецькій мові. *Науковий вісник*. Чернівці : ЧДУ, 1998. Вип. 41. С. 61–64.
2. Антонова С. Семантическое пространство глагола говорить в русской языковой картине мира: вертикальное поле и лексико-семантическая группа. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)* : у 4 ч. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. Вип. 81 (1). С. 8–15.
3. Кодубовська О. О. Одиниці із семою 'тип поселення за розміром' у складі ЛСГ "населений пункт" (на матеріалі західногерманських та східнослов'янських мов). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. № 47. Ч. 1. С. 472–480.
4. Сорочан О. В. Семантичні перетворення відад'єктивних дієслів у тексті. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. пр. / за заг. ред. проф. Л. А. Лисиченко. Харків, 2005. Вип. 17. С. 33–36.
5. Строченко Л. В. Лексико-семантичне поле «коштовне каміння» в англійській мові (словотвірний аспект). *Ученые записки Таврического*

національного університета ім. В. І. Вернадського. Серія «Филологія». Симферополь, 2006. Т. 19 (58). № 4. С. 156–159.

6. Cambridge Dictionary. URL : <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 25.04.2020).

7. English Oxford Living Dictionaries. URL : <https://en.oxforddictionaries.com/> (дата звернення: 25.04.2020).

8. Longman Dictionary of Contemporary English. URL : <https://www.ldoceonline.com> (дата звернення: 25.04.2020).

9. Merriam-Webster. URL : <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення: 25.04.2020).

Н. М. Рибчинська
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ В КОМУНІКАТИВНИХ ТИПАХ АНГЛІЙСЬКИХ РЕЧЕНЬ

Семантика волевиявлення мовця є основним модальним значенням, що відображає прагматичні характеристики прямого та непрямого вираження думки. Волевиявлення є важливою і невід'ємною частиною категорії модальності, входить в ядерну область цієї категорії. Серед диктем, що виражають волевиявлення, можна виділити наступні типи: наказ, розпорядження, вимога, прохання, порада, розпорядження, пропозиція, загроза. Кожне висловлення поряд з семантичним значенням володіє прагматичною функцією.

Волевиявлення може бути прямим і непрямим. Пряме волевиявлення виражається засобами відповідних модальних комплексів з використанням лексики волевиявлення. Непряме волевиявлення виражається не прямим, а опосередкованим способом з використанням контекстної імплікації. Непряме волевиявлення міцно спирається на відповідну логічну і конкретно ситуативну пресупозицію, ситуативні знання комунікантів. Непрямі висловлення в ряді випадків можуть формуватися в результаті відступу від загальних правил мовного спілкування.

Волевиявлення в повноті свого змісту неодмінно виражається в цілій диктемі, так як для її реалізації необхідний тематизований контекст. Диктема як тематизована одиниця мови була виділена і описана Блохом М.Я. Диктема є цілісний тематично і стилістично оформлений мікротекст, формується реченнями і по реверсивному закону може бути представлена не тільки об'єднанням речень, але також і в відповідних випадках одним реченням [1].

Диктема як ланка переходу від слова через речення до цілого тексту виявляє чотири найважливіші функціонально-знакові аспекти: номінацію, предикацію, тематизацію і стилізацію. Номінація здійснює іменування або називання пропозитивних подій-ситуацій. Предикація відносить названі події до дійсності. Тематизація скріплює пропозитивні значення в осмислене ціле.

Стилізація визначає вибір мовних засобів, які найкращим чином підходять для тієї чи іншої ситуації.

У проміжних конструкціях, що містять семантику волевиявлення, необхідно враховувати норму як найважливіший фактор мовної поведінки, який являє собою переважну форму вираження комунікативного наміру в типізованій ситуації спілкування. Норма є умовою стабільності, єдності національної мови, регулятором мовної поведінки людей. Мовний етикет зазвичай регулює ступінь категоричності волевиявлення.

Доцільно розглядати категоричність як поступову категорію; категоричність волевиявлення в мові представлена трьома основними видами: категоричний, некатегоричний і нейтральний. Категоричність волевиявлення залежить від ситуації спілкування, емоційного стану мовця і норм комунікативної поведінки. При вираженні прямого волевиявлення, яке супроводжується позитивними або негативними емоціями, мовець переходить до категоричних форм волевиявлення. У спокійній обстановці і коли мовець виражає свою волю в більш м'якій формі, використовується некатегоричність і нейтральність волевиявлення. Характер категоричності і некатегоричності висловлення тісно пов'язаний з функціонально-стильовою диференціацією мови [2].

Однак було б невірним вважати некатегоричність висловлення менш дієвим, ніж його категоричність. Використання некатегоричної форми спілкування у відповідній ситуації може потужно вплинути на співрозмовника за допомогою стриманості і поміркованості. Сила впливу мови визначається не тільки і не стільки формально зазначеним ступенем категоричності, скільки комунікативною ситуацією спілкування і культурою, в рамках якої здійснюється спілкування. Таким чином, і в поведінці, і в мові кожен мовець, залишаючись індивідуальністю, в той же час залишається залежним від закону соціальних ролей суспільства.

Речення є одиницею мовної комунікації, прямо або опосередковано виражає судження. Структурні одиниці більш «низького» рангу виступають в якості його конститuentів – денотем, вони називають складові частини деякої ситуації дійсності.

Речення включає два функціонально-семантичних аспекти: номінацію і предикацію. Номінативний аспект називає деяку ситуацію, а предикативний аспект відносить цю ситуацію до дійсності [3].

У традиційній граматиці за метою висловлення або комунікативної установки речення діляться на три основних типи: розповідний, спонукальний і питальний. Деякі лінгвісти також виділяють тип речення зі знаком оклику.

Відповідно до теорії парадигматичного синтаксису, що розробляється в працях М.Я. Блоха, будь-яке речення мови формується за допомогою певного набору диференційних ознак, що відображають узагальнені предикативні значення і виражають за допомогою певних лексико-граматичних засобів ставлення читача змісту до дійсності [3].

Комунікативна система речень може бути наочно представлена за допомогою семантико-синтаксичної схеми, що носить назву «комунікативного трикутника» [3, с. 9-10]. У кожному з комунікативних типів речення волевиявлення мовця представлено різними мовними засобами і моделями. Ступінь категоричності і тип волевиявлення різняться в різних комунікативних типах.

Рема розповідного речення виражає інформацію безпосереднього повідомлення або заяви про деякий факт, властивості, події. З трьох основних комунікативних типів речення тільки даний тип речення конкретно і безпосередньо виражає судження: з'єднання його актуальних компонентів прямо відображає ставлення його номінативного змісту і реальності.

Своєрідність актуального членування питального речення обумовлено тим, що даний тип речення замість передачі деякого повідомлення висловлює запит інформації. Рема питального речення є центром запиту інформації, намічає рематичну позицію у відповідь речення і дає програму заповнення даної позиції в суворій відповідності з семантичним характером запиту. Різні типи питання пропонують різні типи відкритості реми.

Що стосується спонукально основного типу речення, то воно не виражає пропозицію безпосередньо. В спонукальному реченні виражаються різні спонукання до дії – наказ, прохання, заборона, рекомендація тощо, наприклад:

"Yes, but listen," said Myrtle Wilson, nodding her head up and down, "at least you did not marry him." (Fitzgerald F.S. The Great Gatsby, p. 41)

У наведеному прикладі спонукання виражено у вигляді прохання.

Під проміжними комунікативними типами речення розуміються конструкції зі змішаними комунікативно-настановними особливостями.

У загальному контексті теорії комунікативних типів речень розкривається механізм появи додаткових функцій речення, в основі яких можуть лежати заміщення речення одного комунікативного типу іншим.

Між розповідним і питальним реченнями виділяють запитально-розповідне речення. Між розповідним і спонукальним реченнями виділяють спонукально-розповідне речення. Між питальним і спонукальним реченнями виділяють запитально-спонукальне і спонукально-питальне. Складові терміни побудовані таким чином, що їх перший компонент визначає форму речення, а другий компонент – його функцію.

Волевиявлення може бути виражено відкрито чи приховано. Пряме волевиявлення завжди відкрите. Непряме волевиявлення можна розділити на відкритий і прихований типи. Вираз волевиявлення в прихованому типі повністю залежить від контексту, тому аналіз речення, що виражає волевиявлення в прихованому вигляді, повинен неодмінно враховувати лад відповідної диктеми, в якій повною мірою реалізуються такі аспекти тексту, як тематизація і стилізація.

До відкритого типу речення з непрямим волевиявленням ми відносимо запитально-спонукальне й розповідне речення, проміжні комунікативні типи речень. Наприклад:

Elder hesitated, drank some more wine. "I do not suppose you thought to bring a photograph?" he said. But of course she had. Two, in fact. (Harvey J. Darkness and light, p. 24)

В наведеному запитально-спонукальному реченні, мовець не тільки задає питання, а й спонукає слухача зробити дію, яка вигідно тому, хто говорить.

У наведеному нижче розповідно-спонукальному реченні мовець не тільки розповідає про щось, а й спонукає слухача якимось відреагувати на репліку:

"I hate that word hulking," objected Tom crossly, "even in kidding." (Fitzgerald F.S. The Great Gatsby, p. 17).

Всі інші проміжні комунікативні типи – розповідно-питальне, запитально-розповідне, спонукально-розповідне, спонукально-питальне, а також два інших основних типи речення – питальне і розповідне – можуть представляти приховане непряме волевиявлення.

Розповідно-питальне речення:

"This is the pessimist in you speaking again. What I was about to say was that we must keep cool and level heads and deny our identity. "

"And you think he will swallow that? Ha! "

"I wish you would not say" Ha! " why should not he swallow it? Who can say what limits, if any, there are to what Horace Davenport will swallow?" (Wodenhouse P.G. Uncle Fred, p. 104).

В наведеному реченні мовець не погоджується з позицією співрозмовника і пропонує йому висунути нові ідеї.

Запитально-розповідне речення:

"I suppose you've never had anything to do with the theatre from the inside before?" she said.

"Never. That's why I was so crazy to get this job. You can not think how it thrills me. " (Maugham S. Theatre, p. 35).

У наведеному вище прикладі героїня роману бажає зрозуміти справжні мотиви, які змушують молодого бухгалтера прийти працювати в театр.

Спонукально-розповідне речення:

"Wash the sleep out of your face, the others will be here any minute now." (Abrahams R. The Path of Thunder, p. 47).

У реченні мовець спонукає слухача вмитися, пояснюючи причину, чому слухач повинен це зробити.

Спонукально-питальне речення, наприклад:

"You suppose! You suppose! Getting a little more cautious now that we're getting down to something practical. Well, just look at that map there again and tell me what you see. Tell me if you do not see a road marked as leading south from Grass Lake. " (Dreiser T. An American Tragedy, p. 135).

Питальне речення:

"What kind are they?" asked Mrs. Wilson eagerly, as she came to the taxi-window.

"All kinds. What kind do you want, lady?" (Fitzgerald F.S. The Great Gatsby, p. 32).

В даному основному типі речення мовцю необхідно отримати пораду і тому він задає нейтральне питання співрозмовнику.

Розповідне речення:

"I'd love to just forget about it," she said, her words ebbing at the end. (Grisham J. Skipping Christmas, p. 22).

У представленому прикладі мовець, використовуючи розповідне речення, намагається змусити себе та інших забути про події минулого.

Отже, волевиявлення входить в ядерну область категорії модальності. Значення волевиявлення відноситься до суб'єктивної реалізації модальності, так як воно пов'язане з мовцем, який висловлює свої думки, бажання, волю тощо.

Волевиявлення виражається диктемою, як елементарною одиницею розгорненого дискурсу (тексту), що виражає мікротему. Диктема, будучи ланкою переходу від слова через речення до цілого тексту, виявляє чотири найважливіших функціонально-знакових аспекти: номінацію, предикацію, тематизацію і стилізацію. Різні аспекти волевиявлення відповідно розподілені по цих рубриках. Номінація – предмет волевиявлення, предикація – модальність волевиявлення, тематизація – включеність в значення тексту, стилізація – стиль оформлення, в тому числі поступовий вираз категоричності (категоричне, некатегоричне і нейтральне).

Волевиявлення може бути прямим і непрямим. Непряме волевиявлення підрозділяється на відкритий і прихований типи. Відкритий тип волевиявлення представлений за допомогою елементів, що прямо і безпосередньо виражають семантику; вираз волевиявлення в непрямому типі повністю залежить від контексту. Функції та форми волевиявлення специфічно пов'язані з жанрово-стильовим розбиттям текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Блох М.Я. Теоретические основы грамматики. – Учеб. – 3-е изд., испр. – М.: Высш. шк., 2002. – 160 с.
2. Блох М.Я. Диктема в уровневой структуре языка // Вопросы языкознания. – 2000. – №4. – С. 56-67.
3. Блох М.Я. Проблема регуляций речевого общения и коммуникативный треугольник // Актуальные проблемы английской лингвистики и лингводидактики. Сборник научных трудов. Выпуск 6. – М.: «Прометей» МПГУ, 2007. – С. 3-10.

І. М. Рудик

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ МНОЖИННОГО ВИБОРУ: ПОГЛЯД ФІЛОЛОГА

В умовах вимушеного переходу на дистанційне навчання особливого значення набуло питання контролю знань студентів. Серед численних засобів контролю, чи не найефективнішими для застосування онлайн вважаємо питання множинного вибору.

Таким чином, метою представленого дослідження є визначення вимог до тестових завдань множинного вибору (ЗМВ). Актуальність цього напряму наукового пошуку зумовлена активним використанням зазначених завдань при

укладанні комп'ютерних тестів, а також відсутністю чітких критеріїв розробки якісних завдань множинного вибору.

Критерії ефективності тестових завдань

Перш ніж перейти власне до питань множинного вибору, розглянемо загальні вимоги до тестових завдань. Аналіз наукової літератури [2; 7] дозволяє зробити висновок про те, що для того, аби ефективно оцінювати знання кандидатів, будь-який тест повинен відповідати чотирьом основним критеріям: бути валідним (valid), надійним (reliable), об'єктивним (objective) і простим у використанні (usable).

Основною з чотирьох зазначених характеристик вважаємо **валідність**, яку визначаємо як точність вимірювання певної когнітивної здатності. Згідно з визначенням Роберта Ібеля й Дейвіда Фрісбі,

”The term validity, when applied to a set of test scores, refers to the consistency (accuracy) with which the scores measure a particular cognitive ability of interest” [5].

Отже, тест демонструє високу валідність, якщо його результати з точністю вимірюють ту характеристику, для вимірювання якої його призначено [1].

Другий критерій — **надійність** — стосується стійкості результатів тестування й відсутності суттєвих варіацій при повторних тестуваннях тієї ж групи кандидатів. Щоб бути **об'єктивним**, тест повинен виключати можливість помилки: по-перше, при тлумаченні кандидатом тестових завдань; по-друге, при оцінюванні отриманих від кандидата результатів. Нарешті, **доступність** у використанні (або **практичність**) тесту визначається простотою його підготовки, проведення (включаючи час, необхідний для його проведення), підрахунку балів й тлумаченням отриманих результатів.

В контексті зазначених критеріїв, чи не єдина проблема, яка потенційно може виникати з тестовими завданнями множинного вибору, — це їх **практичність**. З огляду на проведення таких тестів, вони є, по-перше, доволі зрозумілими для кандидатів і, по-друге, економними з точки зору підрахунку балів. Водночас, їх складно назвати економними з точки зору розробки, оскільки розробка ефективних завдань з якісними варіантами відповідей вимагає значних зусиль і коштів.

Крім того, завдання множинного вибору часто критикують за те, що вони ніби-то перевіряють лише запам'ятовування матеріалу, а не мисленнєві навички вищого порядку. Однак сучасні прикладні дослідження доводять, що спрямованість на перевірку виключно запам'ятовування фактичного матеріалу притаманна лише погано написаним ЗМВ. Ті ж завдання, які укладено з дотриманням основних вимог, дозволяють ефективно оцінити когнітивні навички найвищого ступеня: застосування кандидатами набутих знань для вирішення проблем у нових умовах, а також аналіз [6]. Завдання такого типу вимагають від кандидатів оцінити ситуацію, пояснити факти, встановити причинно-наслідкові зв'язки, зробити умовивід, передбачити результат.

Вимоги до завдань множинного вибору

В цьому контексті важливо визначити основні вимоги до завдань множинного вибору, аби за їх допомогою успішно виявляти й оцінювати

когнітивні навички найвищого ступеня. Для цього спочатку розглянемо структуру тестового завдання з питанням множинного вибору. Таке завдання містить питання (*a stem*) і відповідні йому множинні варіанти відповідей. Єдину відповідь, яка є вірною, називають ключем (*the key*); решту варіантів відповідей — дистракторами або неправильними варіантами відповідей (*distractors*).

Саме якість і кількість дистракторів вважають визначальним фактором при укладанні ЗМВ. Вимоги до них можна звести до наступних:

1. За даними емпіричних досліджень, оптимальною кількістю дистракторів є від 3 до 4, що означає загалом 4-5 відповідей.

2. До варіантів відповідей не слід включати опції “Жоден з перелічених вище” (*None of the above*) або “Усі перелічені вище” (*All of the above*), аби не заплутувати кандидатів.

3. Щоб бути функціональними, дистрактори мають бути достатньо складними — при тестуванні їх мають обрати не менше 5% кандидатів. Якщо включати до варіантів відповідей занадто легкі або гумористичні, їх не можна вважати дистракторами, що негативно впливає на якість усього тесту.

Так, за результатами дослідження Д. ДіБаттіста й Л. Курзави, з усіх проаналізованих дистракторів (загальною кількістю 3819), лише 54.8% були цілком функціональними, і найбільшим недоліком проблемних дистракторів виявився низький індекс складності — як варіант відповіді їх обрали менше 5% кандидатів [4].

Разом з тим, якість тестового завдання залежить і від того, чи буде дотримано вимоги до власне питання, а саме:

1. Включати до нього якомога більшу частину інформації — аби ключ і дистрактори були максимально короткими (принаймні не довшими за питання).

2. Закінчувати його знаком питання або крапкою.

3. Уникати питально-заперечних конструкцій, наприклад: ‘*Which of the following statements is not true?*’ В питаннях такого типу кандидати часто пропускають заперечну частку, особливо в стресовій ситуації.

За умови дотримання викладених вище умов, ЗМВ можуть використовуватися як ефективний засіб контролю знань студентів.

Водночас, як свідчать результати досліджень, викладачі гуманітарних наук використовують тестові завдання множинного вибору значно рідше, ніж колеги в інших галузях. Так, результати опитування 116 викладачів університету Брок (Онтаріо, Канада) засвідчили з-поміж іншого, що на чотирьох з п’яти факультетів тестування за допомогою ЗМВ застосовували доволі активно: в галузі організації охорони здоров’я — 76% усіх курсів, економіки та суміжних наук — 62%, суспільних наук — 55%, математичних і природничих наук — 41%. Водночас, відсоток гуманітарних курсів, які залучали до засобів тестування завдання множинного вибору, склав лише 5%, що набагато нижче, ніж середній показник на 5 факультетів (51%) [4].

Така ситуація спостерігається в галузі гуманітарних наук вже не одне десятиліття. Ще в 1981 р. Габріель Сіріно-Жерена (Пуерто-Ріко) зауважував, що

викладачі гуманітарних наук віддають значну перевагу контролю за допомогою так званої техніки конструйованих відповідей (constructed-response techniques), яка використовується, наприклад, у написанні есеїв [3]. Зазначене вище дослідження на базі канадського університету Брок було проведено в 2011 році; його результати свідчать про те, що підхід до тестування, описаний Г.Сіріно-Жерена, активно застосовується й досі.

Як висновок, вважаємо необхідним навчатися укладанню якісних тестових завдань множинного вибору й активніше застосовувати їх як засіб контролю при викладанні гуманітарних, зокрема, мовних курсів. Вміння застосовувати такий спосіб контролю видається особливо актуальним в умовах дистанційного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов. Киев: ПАН Лтд, 1994. 288 с.
2. Choudhry A. Top 4 Characteristics of a Good Test Article. <http://www.yourarticlelibrary.com/education/test/top-4-characteristics-of-a-good-test/64804>
3. Cirino-Gerena G. Strategies in answering essay tests. *Teaching of Psychology*, 1981, 8, 53-54. http://dx.doi.org/10.1207/s15328023top0801_20
4. DiBattista D., Kurzawa L. Examination of the quality of multiple-choice items on classroom tests. *The Canadian Journal for the Scholarship of Teaching and Learning*, 2011, 2 (2). <http://dx.doi.org/10.5206/cjsotl-rcacea.2011.2.4>
5. Ebel R. L., Frisbie D. A. Essentials of Educational Measurement. Prentice Hall, 1991. 370 p.
6. Palmer E. J., Devitt P. G. Assessment of higher order cognitive skills in undergraduate education: modified essay or multiple choice questions? Research paper. *BMC Med Educ* 7, 2007, 49. <https://doi.org/10.1186/1472-6920-7-49>
7. Reshma S. 4 Main Characteristics of a Good Test. <http://www.psychologydiscussion.net/intelligence/4-main-characteristics-of-a-good-test/2040>

I. I. Savchuk
Zhytomyr Ivan Franko State University

INTENTIONAL ASPECT OF EVALUATION CATEGORY IN THE DISCOURSE OF MODERN ENGLISH GLOSSY JOURNALS

In the context of modern linguistic anthropocentrism, the attention of scientists is confined to the problem of the interconnection of language with human thinking, its emotional realization, universal and national cultural values. The evaluation category correlates with the the speaker as its subject and penetrates into all spheres of human life maintaining the ontological essence of the studied category [3: 7], thus increasing

the interest to its linguistic study and revealing difficulties in interpreting its content. Linguocultural and pragmatic features of the value picture of the world [6: 45] reflect the axiological orientations and dominants of the collective worldview as fragments of the social environment [4: 247].

The relevance of the study is determined by the need to address the problem of identifying different levels of the modern English language to express the category of assessment. In addition, contemporary English-language discourse on women's glossy magazines is the most favorable ground for the realization of linguopragmatic assessment features, as it is an extraordinary linguistic environment that gives the author endless potentials for expressing value orientations.

The axiological perspective in functioning of linguistic units for actualization of assessment is the object of various studies of linguists (N.D. Arutyunova, I. O. Merkulova, L. F. Solovyova, M. I. Stepanenko), who focus attention on the expressive characteristics of evaluation (V. G. Hak, T. A. Kosmed), the gender aspect of evaluative vocabulary (A. L. Bessonova, O. M. Tokarev). Particular attention is given to the specific manifestation of the category of assessment in the fiction discourse (T. A. Kosmed, N. M. Safonov), nonfiction (S. M. Krivonos), advertising (M. L. Kramarenko) and others.

The importance of the pragmatic function of language was substantiated by O. Potebnya, who singled out the criteria for the evaluation in the fiction text and perceived the category of evaluation as being manifested at different linguistic levels. The essence of the inter-level status of assessment lies in the axiological unity of lexical-semantic, pragmatic and syntactic means of expressing the analyzed category [2: 16].

The purpose of the study is to theoretically and practically substantiate the linguopragmatic specificity of evaluation in contemporary English-language discourse of women's glossy magazines.

Assessment is closely related to other *discursive categories* such as expressiveness, emotionality and modality, but it is not identical to them, being only their fundamental component [2: 15]. It is adjacent to the categories of personality, temporality, space, generality, certainty, collectivity, multiplicity, etc. [3: 10].

The category of assessment relies on the contradictory vector concepts of "positive / negative", the expression of which is characterized by the varying degree of their manifestation [3: 9]. Assessment is based on the speaker's emotional attitude to the subject of evaluation. In the absence of specific defining emotions and their diversity, the emotional-rating scale is branched out, and the main opposition "disapproval / approval" involves a transformed "plus / minus" rating. In the sphere of positive evaluation, the following subtypes are possible: vigilance, mischief, admiration, approval, sympathy, joy, etc. Emotional negative evaluation is characterized as condemnation, contempt, swearing, insult [5].

Assessment is a *pragmatic-semantic category* that reflects the communicative intent of the speaker and the value of his or her expression as a pejorative, ameliorative or indifferent attitude of the subject to the object of evaluation [2: 15].

Communicators formulate a statement in the process of a communicative act, during which the intentions of several individuals are realized. Coordination of individual actions of the interlocutor is carried out in a speech act that is a purposeful minimum unit of speech behavior [1: 170, 318], situationally and intentionally defined statement of the addresser, focused on a specific reaction of the addressee.

To investigate the pragmatic potential of evaluative statements in contemporary English-language discourse of women's glossy magazines, we use a nomenclature of *speech acts* developed by G. Pocheptsov, who analyzed the ideas of J. Austin and J. Searle [7] and worked out his own classification of speech acts related to viewing language through the prism of structural, semantic and pragmatic aspects. In terms of the latter, communicative intention aimed at solving a certain communicative task, becomes of particular importance. According to the taxonomy of speech acts by G. Pocheptsov by the nature of intention in the modern English discourse of women's glossy magazines, the following pragmatic types of statements are used:

1) constatives: “*Yes, boxy jeans can be sexy!*” (Vogue, July, 2019), “*Happy Birthday, Meghan Markle!*” (Vogue, August, 2019) – statements with positively evaluable lexical units (*sexy, happy*) combined with an impressive exclamation manner;

2) promissives: “*7 Makeup Closet Tours That'll Leave You Impressed and Overwhelmed*” (Style Caster, August, 2019) - The promise of an unforgettable cosmetics shopping tour with 'impressed and overwhelmed' attributes with positively marked semes (Style Caster, August, 2019);

3) performatives: *Happy Birthday and Bye, thank you, Excuse me*, etc. in statements with a courteous content: “*Happy Birthday to my amazing wife. Thank you for joining me on this adventure!*” (Comopolitan, August, 2019) – positively loaded vocabulary (*amazing*) is used with performatives by speakers;

4) directives, delicate requestives, mostly: “*When Rihanna released her first foundation for Fenty Beauty, Pro Filt'r Soft Matte Longwear Foundation, fans went crazy for the shade range and full-coverage formula. Say hello to Pro Filt'r Hydrating Longwear Foundation*” (Style Caster, August, 2019) – encouragement to use the stunningly diverse Pro Filt'r cosmetics palette (*'fans went crazy'* – positive connotation);

5) questive: “*What's trending in denim right now? Say something of a trick question. From high-rise cutoffs to sequin-spangled flares and curve-sculpting skinnies, there's something blue to suit every mood*” (Vogue, July, 2019) – questions are used to attract the reader's attention to the subject of the article, to create an alluring intrigue by using situationally evaluative vocabulary – *trick, to suit every mood*.

Eventually, the discourse of women's glossy magazines is dears its evaluative character, as it performs not only informative but also pragmatic functions for transmitting information to the audience with the programmed evaluation through a complex of linguistic means, combining standard and expression. The pragmatic potential of the speech stream is created by a number of situational factors: the way of thinking, the individual traits and the national character of the communicators. The socio-evaluative message of the expression is shaped by its diverse and non-standard connotative content.

The evaluation category interacts with informative, stimulating, and emotionally-evaluative intentions of an utterance that influence the choice of the means of representing subjective and objective evaluation in order to maximize the illocutionary and perlocutionary effect. The results of the investigation will contribute to the future study of other discursive parameters of the category of assessment, its cognitive and semantic features.

REFERENCES

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Видавничий центр „Академія”, 2004. 342 с.
2. Дейна Л. В. Суб’єктивна та об’єктивна оцінка в українському щоденниковому дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Запоріжжя, 2016. 21 с.
3. Космеда Т. А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики : засоби вираження категорії оцінки в українській та російській мовах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01; 10.02.02. Харків, 2001. 32 с.
4. Савчук І. І. Лінгвокультурні й семантико-когнітивні особливості англomовної ціннісної картини світу: на матеріалі фразеологічних одиниць на позначення суперництва. Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 5(73). С. 245-248.
5. Сташкевич І. А. Вираження категорії оцінки на лексичному та синтаксичному рівнях мови. URL : <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all.../all.../6394>.
6. Стернин И. А. Оценочность слова в языке и речи. Исследования по семантике. Уфа, 1990. С. 43-51.
7. Searle J. R. Speech Acts. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. 206 p.

А. М. Савчук

А. В. Зорницький

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЛІНГВОСТИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕТЕКТИВНОГО ЖАНРУ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ М. ШЕЙБОНА “THE YIDDISH POLICEMEN’S UNION”

Постановка проблеми. За останні десятиліття характерною особливістю західноєвропейського літературного процесу стала розробка детективних жанрів з використанням досвіду постмодернізму, зокрема із застосуванням прийому інтертекстуальності і принципу т. зв. «подвійної адресації». Завдяки своїй здатності освоювати будь-який життєвий матеріал і вмщати його в чіткі рамки захопливого сюжету детектив залишається одним із найпопулярніших жанрів.

Наразі це «найактивніший жанр, що знаходиться на вістрі пошуку інтерпретацій сучасної реальності» та «пропонує прості і зрозумілі орієнтири [3: 221]. Крім того, детектив привертає письменників із позицій літературного експерименту: в ньому можна об'єднувати й синтезувати елементи різних оповідних жанрів: наприклад, альтернативної історії, історичного, психологічного, сімейно-побутового, пригодницького романів тощо. В результаті такий твір стає цікавим для широкого загалу й виникає те, що зараз називають «мейнстрімом» (або, за терміном С. Чуприніна, «мідл-літературою»), тобто якісною масовою белетристикою.

При цьому на мовно-стилістичному рівні поширеними маркерами детективного нарративу залишаються сленг, жаргон та арго, що й спонукало нас дослідити особливості функціонування та способи перекладу такої лексики в контексті проникнення елементів детективного жанру в інший поширений на сьогодні різновид «мейнстріму», а саме альтернативну історію.

З огляду на порівняну маловивченість, детективний жанр заслуговує на пильну увагу дослідників. Крім того, варто зауважити, що в сучасній лінгвістиці зростає інтерес до вивчення субстандартної лексики, включно й різнотипними соціальними діалектами. Все вищезазначене детермінувало актуальність вивчення стратегій та методів перекладу лексичних одиниць такого типу, що фігурують у романі М. Шейбона «The Yiddish Policemen's Union».

Слід зауважити, що кількість і характер знижених одиниць, вживаних у текстах художніх творів, залежить не тільки від жанру та стилю, але й від ступеня демократизації літературної норми на відповідному етапі мовного розвитку. Демократизації англійської мови кінця XIX початку XX ст. істотно сприяла преса, яка прагнула з документальними подробностями описати ту чи іншу подію, що сталася в житті країни, а також вживала на своїх сторінках велику кількість неусталених мовних зворотів. Тож, орієнтуючись на смаки читацької аудиторії, автори детективів узяли приклад із журналістів та почали активно використовувати у своїх творах лексику аналогічного типу. Серед різноманіття художніх текстів, що розраховані на широкий читацький загал, ця риса притаманна саме детективу у всіх його численних різновидах. Така тенденція свідчить про еволюцію жанру, а також зміну запитів цільової аудиторії, адже читача все складніше стає здивувати.

Однією з численних і різноманітних проблем, які виникають перед перекладачем при роботі з цим жанром є переклад жаргону, сленгу та арготизмів, що пояснюється істотними розбіжностями між англійською та українською мовами.

Попри неодноразові спроби лінгвістів домогтися термінологічної ясності, терміни «сленг» (slang), «жаргон» (jargon) та «арго» (argo) і до сьогодні подекуди вживаються синонімічно. У вузькому розумінні «арго» позначає специфічну шифровану мову декласованих верств населення, вживану серед представників злочинного світу (злочинське арго), а також осіб мандрівних професій, жебраків та ін. [4: 23]. В. Н. Ярцева розглядає арго ширше – як особливу мову певної

обмеженої професійної або соціальної групи, що складається з довільно обраних видозмінених елементів однієї або декількох природних мов [8: 43].

Термін «жаргон» інтерпретований у словнику О. С. Ахманової як мова, що її застосовує (зазвичай в усному спілкуванні) певна соціальна група з метою мовного відокремлення, відділення від іншої частини відповідної мовної спільноти [1: 148]. «Енциклопедія українознавства» тлумачить «жаргон» як застарілий, зіпсований діалект [7: 663]. Натомість в енциклопедії «Українська мова» термін «жаргон» визначено як різновид соціальних діалектів, що відрізняється від загальноновживаної мови використанням експресивно забарвленої лексики, синонімічної щодо загальноновживаних слів, та іноді особливостями вимови [5:182-183].

Значно різняться між собою й визначення цього терміна, які наведені у деяких англійських чи американських тлумачних словниках. Останні виокремлюють три основні значення «жаргону»: 1) несуттєве, безглузде висловлювання; незрозуміла мова; 2) змішана мова або діалект; піджин; 3) спеціалізована або технічна мова торгівлі, професії, класу або товариства; кент [6: 61].

Що ж до терміна «сленг», то наразі існує досить велика кількість його тлумачень, що нерідко суперечать одне одному. Протиріччя між ними стосуються, перш за все, обсягу цього поняття: так, суперечка точиться з приводу того, чи зараховувати до сленгу лише специфічно експресивні, іронічні слова, які мають літературні еквіваленти, або ж усю субстандартну лексику, використання якої засуджується в колі освічених людей. Із сучасних досліджень в українській лінгвістиці заслуговує на увагу визначення сленгу, яке належить Л. А. Ставицькій. Дослідниця зазначає, що сленг – це практично відкрита мовна підсистема ненормативних, стилістично знижених лексико-фразеологічних одиниць, які виконують експресивну та евфемістичну функції [4:42].

Роман М. Шейбона «The Yiddish Policemen's Union» викликає у науковців значний інтерес, зокрема й у контексті перекладу соціальних діалектизмів, які фігурують у ньому. Цей твір є вкрай складним, але й не менш цікавим для перекладача, оскільки важливим компонентом художнього задуму автора, який безпосередньо впливає на лінгвістичні особливості роману, є свідоме поєднання в тексті твору двох мовних джерел – англійського та їдишського. На території Федерального округу Сітка їдиш водночас функціонує як офіційна мова та мова міжнародного спілкування, якою хоча б у певній мірі (з акцентом, із характерними ідіолектними рисами або й відвертими помилками) володіє переважна більшість персонажів твору Шейбона [2].

Таким чином, оригінальний англомовний текст роману багато в чому сприймається як своєрідний “переклад” певного невідомого оригіналу, а численні сліди впливу їдиш на мовлення персонажів, а подекуди й самого автора (екзотизми, варваризми, кальки, а також власне авторські новотвори) ще більше посилюють це відчуття. Таку підкреслено експресивну міжмовну взаємодію уможливорює наявність у сучасній англійській мові, а надто в американському

сленгу, значної кількості запозичень із їдиш, які реєструються в новітніх словниках та є добре відомими переважній більшості цільової аудиторії роману. З огляду на це, численні фрагменти створеного М. Шейбоном тексту можна розглядати як приклади специфічного американсько-єврейського “макаронічного мовлення” [2].

У перекладі цього роману російською суперечливість багатьох рішень перекладача, Ю. Балаяна, виявляється, зокрема, і при перекладі лексики, яка нас цікавить. Так, у фразі “*While he waits for the beat latke to show, Landsman knocks on doors*” [9], що її перекладено як «*Ожидая патрульного латке, Ландсман побеспокоил постояльцев*», маємо прикметний професійний жаргонізм. На їдиш *latke* означає ‘картопляний млинець, дерун’, однак у створеній М. Шейбоном альтернативній реальності це слово набуло додаткового значення ‘поліцейський (у формі)’ – очевидно, на основі метафоричного уподібнення деруна та бляхи поліцейського. Тож замість незрозумілого російськомовному читачеві «латке» варто було б ужити його словниковий відповідник, шляхом семантичного запозичення приписавши відповідне значення і йому – напр.: «*Чекаючи, доки з відділку надішлють «дерунця», Ландсман почергово стукає у двері сусідніх номерів*».

Аналогічний приклад (імовірно, арготизму, що його поліцейські у подальшому «запозичили» й засвоїли як професіоналізм) маємо в наступному фрагменті: «*The Noz, as the name implies, is the law enforcement bar, owned by a couple of ex-nozzes, choked with the smoke of noz grievance and gossip. It never closes, and it never runs short of off-duty law enforcement officers to prop up its big oak bar*» [9]. У перекладі Ю. Балаяна читаємо: «*Ноз», как и подразумевает название, — бар для полицейских, да и собственники его — пара бывших нозов. В заведении их всегда клубится густой туман полицейских сплетен и табачный дым, выпускаемый из легких постоянно, в любое время дня и ночи, протирающими локтями мощную дубовую стойку копами*». Як бачимо, перекладач вдається до транскодування, яке породжує не зовсім зрозумілий та не надто «читабельний» варіант «ноз». Як свідчить ширший контекст твору, вигадане автором *noz* означає ‘поліцейський, «нишпорка»’, хоча на їдиш це слово має лише значення ‘ніс’. З огляду на це, єврейські конотації та «очужене» значення лексеми, що аналізується, можна було б переконливіше відтворити за допомогою наступного варіанта перекладу: «*Як впливає з назви, «Шнобель» - це забігайлівка, куди вчащають копи. Тримаять «Шнобель» їхні колишні колеги, двійко шнобелів-пенсіонерів. Там завжди виідає очі цигарковий дим, млосно від нескінченних плачів у кацавейку та аж шумить у вухах від хохм і плиток. Генделик працює цілодобово, і в будь-яку годину дня і ночі там повно вільних від чергування шнобелів, що підпирають важкий дубовий шинквас*».

Серед причин не завжди вдалого перекладу субстандартної лексики, зокрема й сленгу та арго, можна виокремити згрублення експресії та спотворення конотації. Наприклад: “*Seems like I’ve known a lot of chess-playing yids who used smack,*” *Tenenboym says*” [9], що перекладено як «*Еще один жиденыш-*

шахматист, которий наркотою не гнушался». У вигаданому автором світі слово *yid* є широко вживаним у персонажному мовленні з достоту тими самими конотаціями, що й авторське *Jew*, оскільки в такий спосіб моделюється «альтернативно-історична» ситуація, за якої ця лексема (на їдиш ‘(нейтр.) євреї’, але в американському слензі ‘(презирл.) жид’) не мала б пейоративного відтінку – адже в романі змальовано реальність, у якій на території уявного Федерального округу Сітка їдиш є основною мовою спілкування з найширшим переліком функцій. Тож російським відповідником оригінального *yid* може бути лише *еврей* та його похідні, але ніяк не *жид*, що має різко негативну конотацію (на відміну, щоправда, від української мови, у західних діалектах якої останнє – ймовірно, під впливом польської, де воно нормативне – поширене саме в безоцінному значенні). Натомість у випадку зі *smack* – ‘(сленг) героїн’ маємо викривлення ситуації у протилежний бік, адже дещо вище про мовця говориться: “*The night manager is a former U.S. Marine who kicked a heroin habit of his own back in the sixties, after coming home from the shambles of the Cuban war. He takes a motherly interest in the user population of the Zamenhof. He extends credit to them and sees that they are left alone when that is what they need*” [9]. Тож у такому контексті потрібен не денотативний еквівалент із негативною конотацією («...наркотою не гнушался»), а радше сленгізм, що поширений серед самих наркоманів, як-от, наприклад, «герич» абощо.

Отже, за результатами аналізу лексико-стилістичної складової детективного жанру, який представлений, поряд з іншими, у складній та специфічній жанровій палітрі твору Майкла Шейбона “*The Yiddish Policemen’s Union*”, можна констатувати, що вона є вкрай складною, але й вельми цікавою для перекладу. Зокрема, в ході пошуку відповідників індивідуально-авторської зниженої лексики необхідно враховувати не лише формальну співвіднесеність конкретного елемента з певним жанрово-стилістичним регістром, але і його зумовленість ситуативними факторами, тобто смислове навантаження. Подальше вивчення перекладів аналізованого твору Майкла Шейбона видається важливим як для кращого розуміння шляхів іншомовного відтворення самотутньої художньої манери цього автора, так і провідних жанрово-стилістичних констант новочасної літератури в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М.: Советская Энциклопедия, 1969. 608 с.
2. Зорницька І. В., Зорницький А. В. Особливості використання лексико-семантичних засобів для моделювання альтернативної реальності (на матеріалі роману Майкла Шейбона “*The Yiddish Policemen’s Union*”). Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 2(70), червень. С. 80–83.

3. Мережинская А. Ю. Русский литературный постмодернизм: Художественная специфика. Динамика развития. Актуальные проблемы изучения. – К.: Логос, 2004. – 234 с.
4. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: соціальна диференціація української мови. К.: Критика, 2005. 464 с
5. Українська мова: енциклопедія / співгол. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. К.: Українська енциклопедія, 2004. 824 с.
6. Хомяков В. А. Введение в изучение слэнга – основного компонента английского просторечия. Вологда: Вологодский гос. пед. ин-т, 1971. 104 с
7. Енциклопедія українознавства: в 11-ти т. / гол. ред. В. Кубійович. Львів: Молоде Життя, 1993. Т. 2. 800 с
8. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь. М.: Большая российская энциклопедия, 1998. 685 с
9. Chabon M. The Yiddish Policemen's Union [Digital Resource] / M. Chabon. – Access mode: <http://etextread.ru/Book/Read/35326?nP=0>

Славова Л.Л.,
Борисенко Н.Д.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВІДТВОРЕННЯ ІСТОРИЧНИХ РЕАЛІЙ У ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У процесі перекладу, зокрема художньої літератури, особливої значущості набувають питання відтворення культурних явищ, предметів, подій. Шляхом зіставного аналізу елементів вихідної та цільової культури, перекладач визначає оптимальні прийоми та засоби, щоб зробити максимально зрозумілою вищезгадану інформацію для цільової аудиторії. До культурного простору творів, присвячених певним історичним епохам, належать мертві реалії або історичні реалії [5: 8], тобто такі, що вийшли з ужитку.

У парадоксах перекладу, сформульованих Т. Сейворі [9: 49], висувається важлива вимога до відтворення творів, що присвячені минулому: цільовий текст має одночасно сприйматись як такий, що є сучасним і авторові вихідного твору і читачеві перекладу. Як наслідок, актуальним залишається питання вибору алгоритму дій перекладача, який полягає в тому, щоб або наблизити текст до власної епохи або зберегти атмосферу часу, в який було створено оригінал. Можливим є і третій шлях – збереження балансу між цими протиріччями, що є особливо важливими, оскільки зсув у напрямку надлишкового та старанного відтворення історизмів та архаїзмів може зробити текст незрозумілим сьогоднішньому читачеві, в той час, як вилучення зазначених одиниць позбавить текст його культурно-історичної складової.

Проілюструємо те, як вирішується ця проблема в українському перекладі роману М. Мітчел «Звіяні вітром», що описує період громадянської війни та малює яскраву панораму життя південних штатів США. Природньо, що в романі є ціла низка історичних реалій, значення яких не дуже зрозуміло сучасним англійськомовним та українськомовним читачам. Останні пов'язані з побутом півдня країни. Наприклад, рабовласницький уклад життя Півдня США знаходить своє вираження у реаліях, які номінують жителів та відносини між ними. Наприклад, специфічною реалією південних штатів за часів рабовласництва є виконання обов'язків няньки або годувальниці чорношкірими рабнями, що знайшло своє відображення у лексичній одиниці *mammy*, яку словник визначає як *a black woman serving as a nurse to white children especially formerly in the southern U.S.* [6]. У романі зазначена реалія використовується як власна назва: *We'll sit on the stair landing like we did at the last ball and get Mammy Jincy to come tell our fortunes again* [7: 11] і як загальна назва: *Her manners had been imposed upon her by her mother's gentle admonitions and the sterner discipline of her mammy* [7: 5].

В українському перекладі використовується лексична одиниця *мамка*, яка у тлумачному словнику сучасної української мови у другому значенні має наступну дефініцію: *заст., нянька, годувальниця* [2: 615] та певним чином є еквівалентом англійської лексеми *mammy*: *Ми вмостимось біля сходів, як на минулому балу, і покличемо мамку Джінсі ще раз нам поворожити* [1: 12].

Для того, щоб відобразити семи, які відсутні в українському слові (расова приналежність та соціальний статус) перекладач використовує складне слово *мамка-негритянка*: *Манери-бо свої вона завдячувала лагідним настановам матері та куди суворішим напучуванням мамки-негритянки...* [1: 6], що робить значення одиниці більш зрозумілим для цільового читача.

Номінації слуг, які обслуговують плантаторів-рабовласників, включають одиницю *valet-butler*, яка складається з двох основ *butler* – *the chief male servant of a household who has charge of other employees, receives guests, directs the serving of meals, and performs various personal services* [6] та *valet* – *a man's male servant who performs personal services (such as taking care of clothing)* [6] та номінує слугу, який об'єднує дві зазначені посади: *There was the click of china and the rattle of silver as Pork, the valet-butler of Tara laid the table for supper* [7: 10].

В українському перекладі використано словосполуку *старший челядник*, де *челядник* – *той, хто належить до челяді* [4: 292], тобто панської прислуги [там само], а прикметник *старший* підкреслює положення особи серед інших: *Тим часом донеслося подзенькування порцеляни й столового срібла, коли Порк — служник господаря дому, він же й старший челядник Тари — почав накривати стіл для вечері* [1: 12].

Ще одним прикладом номінації осіб є використання у романі іменника *Yankee*, що в описаний у романі період має значення *a native or inhabitant of the northern U.S.* [6]: *She's a Yankee and ain't got very good manners* [7: 18].

В українській мові існує запозичення *янкi*, яке і використовує перекладач: *Вона янкi, де ж їй набратися добрих манер* [1: 20].

Окремий пласт складають реалії, що позначають заклади освіти, які існували в XIX столітті. Наприклад, в романі використано назву *the Fayetteville Female Academy*, де *academy – a school usually above the elementary level especially : a private high school* [6]. Цей навчальний заклад відомий також як *Fayetteville Seminary*, де навчалась бабуся Маргарет Мітчелл і який надавав пансіон учням, що походили з інших населених пунктів [8]. Тлумачний словник англійської мови визначає *seminary* як *an institution of secondary or higher education* [6]: *Scarlett, who had not willingly opened a book since leaving the Fayetteville Female Academy the year before...*[7: 7].

У перекладі використовується сполука *жіночий пансіон* (*пансіон – у дореволюційній Росії і в буржуазних країнах — державний або приватний закритий навчальний заклад з гуртожитком* [3: 49]), що позначає приватну школу для дівчат, такі школи, в яких не лише навчались, а й жили під час навчального року існували на території України в XIX столітті, а отже український читач може мати про них певне уявлення: *...Скарлет, яка жодного разу не розгорнула книжки, відколи торік закінчила жіночий пансіон у Феєтвіллі* [1: 8].

Важливими для розуміння життя спільноти Американського Півдня є назви, пов'язані із одягом, які сьогодні широко не використовуються. Так у романі згадується тканина *muslin – a plain-woven sheer to coarse cotton fabric*, яка використовувалася для пошиття жіночого плаття до 1910-х років та фасон кринолінових суконь на обручах: *Her new green flowered-muslin dress spread its twelve yards of billowing material over her hoops...* [7: 5]. Наразі такі речі вийшли з ужитку і залишились в минулому. Проте відповідники існують в українській мові і добір еквівалентів не викликає труднощів, скоріше труднощі виникають у сучасного читача, якщо він не добре обізнаний з історією моди: *На Скарлет була новенька зелена в ялиночку кринолінова сукня – дванадцять ярдів мусліну хвилясто спадали на обручах...* [1: 6].

Отже, у перекладі художньої літератури, з одного боку, важливим є відтворення історичної епохи, яка описується у творі, а, з іншого, необхідним є наближення тексту до сучасного читача цільового тексту. Вирішення такого завдання залежить від майстерності перекладача, який на власний розсуд вирішує, що залишити, а чим знехтувати в історичній атмосфері твору.

Подальші перспективи вбачаємо у вивченні відтворення історичних реалій у текстах інших жанрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Мітчелл М. Звіяні вітром: Роман. Кн. 1 / Пер. з англ. Р. І. Доценко. Київ : Дніпро, 1992. 542 с.
2. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во "Наукова думка", 1973. Т. 4: І–М. 840 с.

3. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во “Наукова думка”, 1975. Т. 6: П–ПОЇТИ. 832 с.
4. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во “Наукова думка”, 1980. Т. 11: Х–Ь. 700 с.
5. Томахин Г. Д. Реалии американизмы. М.: Высшая школа, 1988. 239 с.
6. Merriam-Webster. URL : <https://www.merriam-webster.com> (дата звернення: 21.04.2020).
7. Mitchell M. Gone with the Wind. London & Sydney : Pan Books and Macmillan, 1975. 1011 p.
8. New Georgia Encyclopedia Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.georgiaencyclopedia.org/articles/fayetteville>
9. Savory T.H. The Art of Translation. London : Jonathan Cape, 1957. 159 p.

Л. Ф. Соловйова

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОБОВ’ЯЗКОВІСТЬ / ФАКУЛЬТАТИВНІСТЬ АКСІОЛОГІЧНИХ АТРИБУТІВ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Основними функціонально-семантичними класами англійської аксіологічної лексики є атрибути, предикативи і релятиви, що оцінюють властивості предметів і ситуацій комунікативних актів. Аксиологічні атрибути загальної позитивної / негативної оцінки мають дифузійної семантику і виступають в якості заміників позначень конкретних властивостей.

Одним із головних проявів семантики слова є його синтагматика. При вивченні фрагмента синтагматичної семантики – моделі А + N з аксіологічним прикметником – слід враховувати: а) обов’язковість / факультативність атрибутів в залежності від приналежності іменників до того чи іншого семантичного класу; б) інгерентність / неінгерентність, сталість / тимчасовий характер ознак, що виражаються прикметниками у зазначеній моделі, коли вона виступає у функції підмета або предикатива.

Необхідність вживання лексичної одиниці визначається або комунікативними цілями (найменування, уточнення, виділення і т.п.), або конструктивними особливостями речення або словосполучення. Обов’язковість прикметника в моделі А + N обумовлена необхідністю забезпечення інформативності висловлювання.

На думку О.М. Вольф, обов’язковість / факультативність прикметника даної моделі може бути визначена шляхом його експериментального усунення з висловлення [1: 25].

Розрізняються такі основні випадки неможливості елімінації атрибута:

1. Елімінація атрибута призводить до відсутності смислу у висловленні:

Salvatore /.../ was a boy of fifteen with a pleasant, ugly face, a laughing mouth and care-free eyes (W.S.Maugham) (cf. *Salvatore was a boy of fifteen with a face, a mouth, and eyes).

Alfred spoke in a surly voice (A. Christie) (cf. *Alfred spoke in a voice).

There was an unsatisfied feeling in the air (A.Christie) / (cf. *There was a feeling in the air).

2. Елімінація атрибута не призводить до відсутності смислу у висловленні, однак воно стає недостатньо інформативним або банальним:

Mrs. Blake is a resolute woman. (cf. *Mrs. Blake is a woman).

Paris is a wonderful city. (cf. *Paris is a city).

3.Елімінація атрибута порушує правдивість висловлювання:

White crows do not exist. (cf. *Crows do not exist).

Серед іменників виділяються “недостатні” за семантикою слова. Самі по собі вони або неінформативні, або недостатньо інформативні і вимагають атрибутів або предикативів в контексті.

В розмовному мовленні поширення набули слова-дифузи, що позначають надзвичайно об’ємний сигніфікат, невизначеність якого знімається лише конкретною ситуацією або контекстом [2: 55]. Процес утворення дифузів є лінгвістичною універсалією. В англійському розмовному мовленні значення багатьох дифузів (наприклад, thing, stuff, affair, number і т.п.) конкретизується завдяки їх модифікації оцінними атрибутами (в ряді випадків елімінація таких атрибутів взагалі неможлива):

“A sorry thing for me I ever listened to you!” (S.O’Casey) (* A thing for me...).

“I’ve higher things to think of and greater things to do” (S.O’Casey) (* things to think, ... * things to do).

“Everybody start with the loose stuff-flak suits and all like that” (J.Hertey). (* start with the stuff...).

George grinned. “You’re an artful number aren’t you?” (V.Canning (* you’re a number...)).

“It was a rather gloomy affair with an insignificant wooden spire” (V. Canning) (*It was an affair..).

Крім дифузів недостатньо інформативними є іменники наступних семантичних груп:

- узагальнені найменування осіб (man, woman, boy, girl) а також професій (engineer, teacher, lawyer и т.д.);

- назви частин тіла (соматизми) (face, arms, legs, eyes, ears і т.ін.), а також предикатні імена типу voice, walk, gesture і т.ін.

- назви психологічних дій і мовлення (thought, idea, word і т.ін.);

- назви ситуацій, змісту, стану, напряму (situation, composition, state, direction і т.ін.);

- назви із параметричними семемами (size, length, width, time і т.ін).

Якщо іменники перерахованої вище семантики вживаються в моделі А + N в сигніфікативному значенні, вони можуть визначатися прикметниками, що

виражають інгерентну, постійну ознаку у випадку, якщо ця модель виконує функцію предикатива й підмета:

He is a talented engineer.

A talented engineer would cope with this task.

Якщо ж такий іменник вживається у референтному значенні, подібне поєднання з атрибутом неможливо:

*The talented engineer entered the room.

Навпаки, прикметники, що виражають неінгерентну, випадкову, тимчасову ознаку, не вживаються з іменниками в референтному значенні в зазначеній моделі при виконанні нею функції предикатива, але доречні в підметі:

*He is a frightened engineer.

The frightened engineer entered the room.

Отже, обов'язковість прикметника в моделі $A + N$ в ряді випадків залежить від семантики ядра-іменника і визначається необхідністю забезпечення інформативності висловлювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛІ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. – Изд. 2-е, доп. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 280 с.
2. Василюк І.М. Дифузія як семантична структура (на матеріалі англійської мови) // Мовознавство. – 1990. – № 6. – С. 53-56.

С. В. Строчик

Житомирський державний університет імені Івана Франка

СВОЄРІДНІСТЬ НАПИСАННЯ С. БЕККЕТОМ МОНОДРАМ «НЕ Я» ТА «ЧАСТИНА МОНОЛОГУ»

Дослідивши життєвий шлях Беккета ти починаєш замислюватися, як він дійшов до такого життя і як зумів його винести. Мінімалістичні та абстрактні твори Беккета, які розкривають проблеми людської самотності, смерті та страждань, стали лейтмотивом усієї його творчості. Мотиви смерті і смутку у творчості С. Беккета є небезпідставними, бо ґрунтуються на його особистому досвіді (смерть матері та через невеликий проміжок часу смерть старшого брата письменника).

Попередньо проведені дослідження показали, що Беккет любляв експериментувати з різними формами передачі смислів: радіоп'єса, п'єса-пантоміма, телеп'єса та п'єса-монолог. Розглянувши п'єсу-пантоміму Беккета ми побачили, що автор витіснив мову і акцентував свою увагу на рухах, а ось у п'єсі-монологі навпаки зосередився саме на словах.

Монолог – це «форма мовлення адресата, розрахована на пасивне опосередковане сприйняття, а не на безпосередню мовленнєву реакцію адресата [4: 393]. Особливим різновидом монологу вважають драматичний монолог, який

визначають як розгорнуте мовлення персонажа, звернене до учасників сценічної дії, до глядачів, або розмова із самим собою [5: 389].

Вивченням монологічного мовлення займалися багато дослідників Т. Винокур «О языке современной драматургии», Р. Гельгард «Рассуждения о диалогах и монологах», В. Одинцов «О языке художественной прозы. Повествование и диалог», В. Халізов «Драма как род литературы» та багато інших.

Поява п'єси-монологу в театрі абсурду багато у чому обумовлена новим ставленням до слова. З одного боку слово в театрі 1950-х рр. стає самодостатнім – тобто є самостійним, а не допоміжним елементом. Слово більше не сприймається драматургом тільки як інструмент для передачі внутрішнього світу персонажа, його психологічних та соціальних характеристик, сюжету, п'єси і т.д., але стає головною дійовою особою п'єси, рухомою силою розвитку дії, формує сюжет та інтригу. Як наслідок, одного «джерела голосу» і сцени виявляється достатньо для театру, також зникає необхідність в інших персонажах. І в той же час у театрі абсурду остаточно затверджується рівнозначність усіх «мов» театру нарівні зі словом: костюми, декорації, музика, жести, звуки і т.д. Беккет підійшов ніби майже до границі театральності, в його п'єсах в якості одного персонажа монодрами виступає навіть не одне обличчя, а лише якась його «частина» – як Рот у п'єсі «Не я» або просто примарна фігура – як мовець у п'єсі «Частина монологу» [2: 2].

Якщо розглядати п'єси «Не я» та «Частина монологу» у використанні певної моделі комунікації за Ю. Лотманом, то у обох п'єсах присутня модель комунікації «Я-Я», що не передбачає передачу інформації, оскільки не має адресата і що цікаво за цією моделлю передача повідомлення не є основною функцією комунікації.

Розглянувши ці дві п'єси детальніше, ми можемо побачити, що вони між собою дуже схожі, як за манерою написання так і за способом передачі змісту п'єси і навіть самою тематикою. С. Беккет у своїх роботах використовував деперсоналізацію, він звернувся до дієслів у третій особі, коли людина говорить сама про себе. У п'єсі «Не я» він використав цей прийом шляхом використання заперечної частки перед особовим займенником «не я», а у п'єсі «Частина монологу» шляхом розповіді самого мовця, який «розповідає» історію про людину, дуже схожу на нього самого, що читачеві чи глядачеві стає відразу зрозуміло, що він просто говорить про самого себе.

Продовжуючи тему мови у п'єсах Беккета ми можемо охарактеризувати її як асоціативну, нелінійну та насичену повторами, де мовлення персонажів містить часті повернення до певних тем та образів, що здавалися мають бути вже завершеними.

Циклічна структура мовлення в «Не я» забезпечується відсутністю чіткого початку й кінця: перед увімкненням світла, що ініціює вербальну активність, чується незрозуміле бурмотання, отже, мовлення триває до та після освітлення. Наприкінці монологу вуста промовляють таке: «...then back... God is love...tender

mercies...new every morning...back in the field...» [6: 223] («потім назад... Бог це любов... виявить милосердя... кожного ранку знову... назад на поляну»). Цей фрагмент повертає реципієнта до вихідної ситуації, символізує початок (символічний ряд «ранок, весна»). Також до ідеї циклічності відносить вербальний символ «назад». У мовленні протягом усієї п'єси присутні повтори, повернення до певних фрагментів фраз. Повтори покликані й акцентувати найбільш важливі, семантично значущі моменти (слова, образи, думки) [3: 1].

У п'єсі «Частина монологу» повторення точних фраз у момент запалення сірником старомодної масляної лампи «Match goes out. Strikes a second as before. ... Holds it in left hand. Match goes out.» [6: 266] надає ритуального змісту, який закінчується в зменшеному світлі, коли старий нарешті «Turns wick low.» [6: 266] (Опускає гніп). І взагалі метафоричний потік слів, коротких фраз, мінімалістичних речень посилює ефект відчуття потоку свідомості. Хоча фрази не відокремлюються паузами та крапками, що характерно для стилю С. Беккета, однак речення настільки короткі та різнопланові, що створюється враження вирваного контексту. Повторення та тавтології підсилюють ефект мимовільного монологу де службові слова взагалі відсутні [1: 44].

Також важливим елементом монодрам С. Беккета є паузи, що функціонально споріднені із мовою. Вони виконують структуротворчу функцію, бо пов'язані з розвитком дії і тим самим уповільнюють її. Перерване паузою мовлення відповідає природному плину монологу з його зупинками та непослідовністю. Беккет використовує паузу, щоб змінити предмет розмови, вказати на непослідовність, нецілісність особистості чи щоб змінити настрій персонажа. У монолозі пауза мовця може вказувати на те, що він замислюється над сказаним або осмислює щось про самого себе. А пауза, яка ставиться перед фразою, певною мірою виділяє її та робить акцент на її змісті. Паузи поряд з іншими паралінгвістичними засобами сприяють формуванню філософсько-символічному підтексту п'єс Беккета, які втілюють ідеї нецілісності особистості, спустошеності людського буття, дискретності часу, а також посилюють відчуття людської самотності, роблячи тишу навколо людини відчутною.

Важливе місце у монодрамах Беккета посідають художні образи, які репрезентують концептуальне навантаження його п'єс. У пізній драматургії Беккета роль динамічного начала на дійовому та вербальному рівнях п'єс зменшується, і саме образи починають виконувати характеро-, смисло- та сюжетотворчу функції та у яких втілено концентровані ідеї порожнечі, небуття, незначущості та безглуздості людського існування. Розглянувши п'єси Беккета «Не я» та «Частина монологу» можна виділити такі групи образів: світлові, колірні, речові/ предметні, візуальні, пейзажні.

Світлові образи формуються за допомогою взаємодії антагоністичних образів-символів, таких як темрява та світло. Зазвичай світло має значення проблиску, життя, неверифікованої та спонтанної ознаки присутності смислу. Світлова символіка присутня у п'єсі-монолозі «Не я». У цьому випадку світло асоціюється з молодістю, дитинством, що вже минули і їх не повернути: « when

suddenly... gradually... all went out... all that early April morning light » [6: 216-217] (« коли несподівано... поступово... усе зникло... усе це квітневе ранкове світло»).

І саме у словосполученні «квітневе ранкове світло» добре розкривається світловий образ – життя, яке назавжди втрачено. Також непостійність світла позначається на символі-образі очей: «just the eyelids ... presumably ... on and off ... shut out the light ...» [6: 218] («лише повіки...очевидно...вверх і вниз...закривають світло...»), що потім поступово зникає. Світло-образ променя світла, місячного сяйва та хмари Символи розчарування, старіння можна виділити у світло-образах п'єси «Не я» - «and a ray of light came and went ... came and went ... such as the moon might cast ... drifting ... in and out of cloud ...» [6: 217] (« і промінь світла з'являвся то зникав...ніби місяць...пливучи...серед хмар»), а також у п'єсі «Частина монологу» - «Sun long sunk behind the larches. New needles turning green. In the room dark gaining.» [6: 265] (« Сонце давно вже сховалося за модринами. Нові голочки стають зеленими. У кімнаті темніло все сильніше»).

Темрява у п'єсах Беккета символізує хаос, небуття і зазвичай займає більшу частину сценічного простору. У п'єсі «Частина монологу» присутнє поступове поглинання світла темрявою «In the room dark gaining.» [6: 265] («У кімнаті темніло все сильніше»), що символізує закінчення, вичерпання, семантичне заперечення смислу, життя і т.д.

Говорячи про колористичну образність, то у Беккета вона характеризується монохромністю та домінуванням сірого кольору, який переважає у інтер'єрі його п'єс та у якому світло поступово переходить у темряву. Також сіра колористика переважає у зовнішньому вигляді персонажів – бляклі речі чи сиве волосся, що фактично зливає образи з сірістю і тьмяністю сценічного простору «Hair white to take faint light.» [6: 267] (« Волосся біле, щоб прийняти слабке світло»). Сірий колір символізує межу між життям та смертю, порожнечу, нейтральність, посередність, близькість кінця, старість. Іноді, окрім сірого кольору автор використовує чорний (затемнення сцени), що вже безповоротно означає лише одне – смерть.

У п'єсах Беккета представлені також і речові / предметні образи-символи. Старомодна масляна лампа трактується у п'єсі «Частина монологу» як життя, яке вже потрохи закінчується, як закінчується світло лампи, яке поглинає темрява, а фотокартки трактуються як моменти з життя, які давно вже минули як і саме життя.

Візуальна пейзажна образність у представлених двох п'єсах досить бідна, бо характерним для п'єс Беккета є пустельність у просторі. Ось до прикладу у монодрамі «Не я» все, що глядач може побачити це лише темряву по усій сцені «Stage in darkness...» [6: 216] (Уся сцена в темряві) - символ хаосу, небуття, і лише трохи слабкого світла на POT «but for MOUTH, upstage audience right, about 8 feet above stage level, faintly lit from close-up and below, rest of face in shadow» [6: 216] («за винятком ПОТА, який знаходиться праворуч від сцени, приблизно на 8 фунтів вище рівня сцени, слабо освітлений крупним планом, а от інша частина обличчя знаходиться в тіні») - символ надії. А у п'єсі «Частина монологу» Беккет

трохи детальніше описав простір, але як завжди використав темні кольори і також як і в п'єсі «Не я» майже всю сцену занурив у темряву.

Достатньо багато в монодрамах Беккета є візуальних портретних образів символів. У п'єсі «Частина монологу» ці образи втілюють ідею відмежування людини від реальності. Це саме той момент коли персонаж п'єси стоїть безмовно обличчям до стіни і дивиться вдалину, при цьому стоячи до глядачів спиною «Stands there facing the wall staring beyond.» [6: 266] («Стоїть там обличчям до стіни і дивиться вдалину»). Відсторонений та пильний погляд персонажа, спрямований у нікуди, символізує замкненість і відмежованість від світу. Отже вище зазначені образи-символи у монодрамах «Не я» та «Частина монологу» охоплюють проблеми «небуття та наближення до нього».

Усі ці експерименти з виражальними засобами, манерою написання, образотворенням, які проводив Беккет, збагатили європейську культуру та театр, а також вплинули на їхній подальший розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дмитрієва І. В. Теоретичні концепти і реалії художньої творчості: напрям, жанр, автор (на матеріалі англomовної драматургії другої половини ХХ століття). Житомир, 2017. – 217 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/25839/1/dys_Dmytriieva.pdf.
2. Дубровина С. «Жанр монодрами в творчестве С.Беккета и в театре абсурда». URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zhanr-monodramy-v-tvorchestve-s-bekketa-i-v-teatre-absurda/viewer>.
3. Кулинич Н. «Пошуки семантико-експресивних можливостей драматургічної мови у театрі абсурду (за п'єсами Семюеля Беккета). URL: <https://naub.oa.edu.ua/2015/пошуки-семантико-експресивних-возмо/>
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля – К, 2006. – 716 с.
5. Українська мова: енциклопедія / ред. В. М. Русанівський. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с.
6. Beckett S. The collected shorter plays. N.Y., 1957.

Н. М. Талавіра
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НОВОРІЧНОГО ВИСТУПУ КОРОЛЕВИ ЄЛИЗАВЕТИ ІІ У НОВИННИХ ТЕКСТАХ: РИТОРИЧНО-КОНСТРУКЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Традиційне різдвяне звернення королеви Єлизавети ІІ до свого народу широко представлене у ЗМІ, які шляхом її прямого та непрямого цитування повідомляють ключові ідеї виступу значній аудиторії. При цьому за рахунок зміни структури та змісту публічна промова, що належить до політичного

дискурсу, набуває ознак медійного тексту, апелюючи до великої кількості адресатів [3: 14], котрі можуть обговорити новину [6: 33]. Такі медіатизовані тексти підлягають процесу реконтекстуалізації [1: 121] у двох напрямках: композиційному та мовному. У першому випадку трансформації можна вивчати із застосуванням когнітивно-риторичного підходу, який поєднує канони інвенції, тобто відбору теми, диспозиції, котра охоплює тестову організацію ідей, та елокуції, пов'язаної з вербалізацією змісту [4]. За другого, конструкційного підходу, ми звертаємося до морфосинтаксичних конструкцій, які є поєднанням форми і значення та укорінюються у свідомості мовців у готовому вигляді [2], уможливаючи передачу цитованих ідей на більш глибокому семантичному рівні порівняно зі словами.

З огляду на структуру у промовах та присвячених їм новинах конструкції поділяємо на дві групи: ідентичні та модифіковані. Ідентичні конструкції, які співпадають в промові та новині про неї, включають мікро-, які містять два/три слова, й макро-, котрі представляють ціле речення. Модифіковані конструкції репрезентовані двома типами: синтаксичними, в яких трансформується порядок слів, та лексикалізованими, що зберігають ключові слова, заміщуючи інші згідно з двома моделями: узагальнювальною, із заміною залежних слів у висхідній конструкції компонентами з більш абстрактним значенням, і специфікувальною, котра акцентує окремі елементи конструкції.

З точки зору інвенції, різдвяна промова королеви Єлизавети II 2019 року охоплює сім тем, які композиційно організовані у порядку їхньої важливості для її Величності: 50-річчя висадки людини на Місяць, примирення колишніх залятих ворогів Другої світової війни, захист довкілля, робота аварійно-рятувальних служб, її правнук Арчі, роль Ісуса у зміні світу та необхідність маленьких кроків для тривалого ефекту в житті. Із десяти проаналізованих новинних текстів ці ключові ідеї представлені у хронологічному порядку у семи статтях, у зворотному порядку вони подані у двох текстах, тоді як дві статті розвивають тему, винесену у заголовок, напр., заклик до примирення (www.cbc.ca).

На елокутивному рівні конструкції з виступу королеви зазнають як синтаксичних, так і лексикалізованих трансформацій у текстах новин.

Синтаксична модифікація полягає у зміні структури висхідної конструкції. Так, предикативна конструкція *the path [...] may this year have felt quite bumpy* (Queen, 2019) трансформується у номінативну одиницю *a bumpy year* (www.time.com) завдяки метафоричній проекції у двох з десяти проаналізованих текстах. При цьому зазначена конструкція зазнає лексикалізованої трансформації у ще двох статтях за рахунок прикметників: *turbulent year* (www.edition.cnn.com), де модифікований елемент указує на раптові неприємні зміни [5], та *tumult-filled year* (www.latimes.com), що відображає розумове збентеження [5].

Лексикалізоване узагальнення представлено у виданні the Express: висхідна конструкція *Neil Armstrong taking a small step* (Queen, 2019) замінена одиницею

moon landing; тоді як конструкції *I never imagined* та *millions of us sat transfixed* (Queen, 2019) спрощені до іменника *marvel* у заголовку (www.express.co.uk).

Лексикалізована специфікація застосовується для трансформації висловлення *new generations have brought a similar sense of purpose to issues such as protecting our environment and our climate* (Queen, 2019) у конструкцію *young climate change activists* (www.telegraph.co.uk), де одиниця з промови *new generations* замінена прикметником *young*, тоді як конструкція *climate change activists* вжита замість двох одиниць *protecting our environment* та *our climate*.

Таким чином, риторично-конструкційний підхід до вивчення текстів різних жанрів відображає трансформації висхідного тексту на двох рівнях: диспозиційному, пов'язаному з різноманітними моделями лінеаризації ідей, та елокутивному, що стосується морфосинтаксичних конструкцій, які виконують синтаксичну, узагальнувальну або специфікувальну функції під час передачі ідей з публічної промови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Blackledge A. *Discourse and Power in a Multilingual World*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2005. 252 p.
2. Goldberg A. E. *Construction at work: The nature of generalizations in language*. Oxford: Oxford University Press. 2006. 280 p.
3. Lauerbach G.E., Fetzer A. Introduction. *Political Discourse in the Media: Cross-cultural Perspectives*. *Political Discourse in the Media: Cross-cultural Perspectives*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2007. P. 3–30.
4. Lauer J. M. 2004. *Invention in Rhetoric and Composition*. Parlor Press. 240 p.
5. Macmillan dictionary. URL: <https://www.macmillandictionary.com/>. (дата звернення : 22.04.2020).
6. Schudson M. *The Power of News*. Cambridge, Massachussets: Harvard University Press, 1996. 269 p.

А. М. Тищенко
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ПЕРЕКЛАДАХ ДИТЯЧОЇ АНГЛОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Дослідження стилістичних особливостей мови дитячої літератури завжди знаходилося в центрі уваги лінгвістів. Окремі проблеми отримали висвітлення в працях таких вітчизняних вчених як Є. Тимченко, М. Я. Калинович, О. Синявський, Ю. Шевельов, В. Сімонович, а також в роботах зарубіжних колег Д. Кристала, Н. Норріса, В. Неша. Актуальність теми полягає у зростаючому інтересі лінгвістів до мови творів сучасних авторів, які пишуть для дітей, підлітків, і, зокрема, до функціонування комічного і ексцентричного в дитячій англійській літературі. Наукова новизна визначається тим, що розглядаються і

вивчаються особливості використання мовних стилістичних засобів для створення комічного і ексцентричного в творах сучасних дитячих авторів, які пишуть в абсолютно різних жанрах, виявляються стилеутворюючі характеристики мови творів і індивідуально-художнього стилю [1: 84].

Художня мова – це особливий стиль мовлення, історично сформований в системі англійської літературної мови [2: 61]. Стиль художньої мови, іноді називають поетичною мовою, перш за все характеризується образністю. Образ, створюваний різними мовними засобами, викликає чуттєве сприйняття дійсності і, тим самим, сприяє створенню бажаного ефекту і реакції на сказане. Основною функцією стилю художнього мовлення є засобами образно-естетичної трансформації мови створити чуттєве сприйняття дійсності, зримо відчутти предмет в його зв'язках і відносинах [2: 62].

Стиль художньої мови має такі різновиди: віршована мова, художня проза і мова драматургії [2: 79]. Коли ми вживаємо термін «стиль художньої мови», ми маємо на увазі чисто лінгвістичні категорії, як, наприклад, слова, їх значення, їх поєднання, синтаксичні конструкції, характер образності, інші особливості мови, специфічні з точки зору їх відбору та взаємозумовленості в певному стилі мови. Основні особливості художнього стилю – це суворота відповідності всіх форм мови (слововживання, синтаксичного побудови, фонетичного звучання), нормам національної літературної мови; прагнення до точності вираження думок без допомоги різних позамовних засобів; усунення «знижених» слів; тяжіння до відомої традиційності деяких мовних засобів.

Важливою особливістю і складністю художнього перекладу є передача гри слів, гумору. Вкрай рідко дослівний переклад дозволяє передати гру слів на мові перекладу. Тому перекладачеві доводиться підключати свою фантазію, щоб зберегти гумористичну складову тексту.

Художні твори, в тому числі і дитячі, передають почуття автора, які потім сприймаються читачем. Передача почуттів можлива шляхом створення образу. Для дитини дуже важливо ставлення до літературних персонажів, їхніх почуттів, вчинків. Ставлення до героїв творів народжується у юного читача з образу, який створює автор. Дуже важливо передати образ правильно і зрозуміло.

Основну особливість творів 1920-х років, що визначили художню парадигму першої половини ХХ століття, прийнято позначати як неоміфологізм, тобто така побудова тексту, при якій архаїчна, фольклорна та літературно-побутова міфологія починає не тільки служити в якості основи сюжету, але і управляє динамікою його побудови, коли саме художній твір уподібнюється міфу: розповідь стає нелінійною, час – циклічним, стирається грань між особистістю і космосом, матерією і духом, живим і неживим і, нарешті, що найважливіше, між текстом і реальністю, яка його оточує [1: 94].

Яскравим прикладом неоморфізму є твір Алана Мілна «Вінні-Пух і всі-всі-всі». Асоціативно-образні характеристики мають високу еквівалентність при перекладі цього твору, тобто вони можуть бути однакові. Але, при передачі

переносного значення, еквівалентність може бути і низькою, це означає, що асоціативно-образні характеристики різні.

В цьому випадку, збереження образності відбувається через «поетичний» вплив пісеньки Вінні-Пуха, заснований на римі і розмірі. Для того, щоб відтворити цю інформацію і в подальшому правильно зберегти образ героя, перекладач замінює вихідне повідомлення, тобто оригінал, іншим, але володіє схожими поетичними якостями. Так, наприклад, якщо цей уривок перекласти дослівно, переклад не буде виглядати і сприйматися так яскраво і весело:

(1) *How sweet to be a Cloud Floating in the Blue! Every little cloud Always sings aloud.* (A. Miln)[4].

Як приємно бути хмаринкою Плаваючи в небі! Кожна маленька Хмарка Завжди співає вголос [3].

У цьому прикладі дається образ маленької хмаринки. Образ головного героя як би завуальований, а в прикладі художнього перекладу перекладач зіставляє образ героя, який знаходиться в образі маленької хмаринки. Можна сказати, що за допомогою асоціативно-образних характеристик і «поетичного» впливу мета збереження образності досягнута.

Образний компонент мови оригіналу не відповідає образному компоненту мови перекладу, що призводить до переведення на більш низькому рівні еквівалентності. Наприклад:

(2) «Pooh,» he said, «where did you find that pole? Pooh looked at the pole in his hands. «I just found it,» he said. «I thought it ought to be useful. I just picked it up» «Pooh,» said Christopher Robin solemnly, «the Expedition is over. You have found the North Pole!» (A. Miln) [4].

– Пух, – сказав він, – де ти знайшов цю вісь? Пух подивився на палицю, яку все ще тримав у лапах. – Ну, просто знайшов, – сказав він. – Хіба це вісь? Я думав, це просто палиця, і вона може стати в нагоді. Вона стирчить у землі, а я її підняв. – Пух, – сказав Крістофер Робін урочисто, – експедицію закінчено. Це – Земна Вісь. Ми знайшли Північний Полюс [3].

Вибір при перекладі нижчого рівня еквівалентності слів сприяє кращому розумінню і сприйняттю образу. Так, значення англійського слова *pole* (ім.) – *жердина, жердина, стовп, багор*. Якщо значення цього слова вжити у високій еквівалентності, тобто використовувати при перекладі основне значення слова, читач не сприйматиме це слово в значенні вісь. Цей момент може стати важким у сприйнятті дитиною в даній ситуації. Або, наприклад, вираз «*I just found it*» буквально перекладається «*Я тільки що знайшов її*», а якщо скористатися більш низьким рівнем еквівалентності при перекладі і зіставити фразу з контекстом, вийде вдала і зрозуміла фраза «*Ну, просто знайшов*».

Говорячи про збереження образності, можна привести приклад збереження образу ситуації та героїв в оригіналі і перекладі.

Одна справа, коли створюється образа героя в творі, а інше, коли герой потрапляє в яку-небудь ситуацію, і потрібно відтворити і образ героя, і образ ситуації. В даному прикладі присутній вплив на читача через прозу.

Отже, при перекладі дитячої літератури збереження образності досягається за допомогою використання мовних стилістичних засобів. Передача емоційного компонента при перекладі таких творів дуже важлива. Основні особливості художнього стилю – це суворі відповідності всіх форм мови нормам національної літературної мови, тяжіння до відомої традиційності деяких мовних засобів. Художні тексти, як правило, містять велику кількість засобів виразності і образності: метафори, порівняльні звороти, неологізми, повтори, діалектизми, професіоналізми, топоніми та інше. Нехай передача емоційного компонента не є основною перекладацькою операцією, але якщо не скористатися цим прийомом при перекладі, він не буде повноцінним.

Перспективою подальшого дослідження є вивчення особливостей відтворення стилістичних засобівв англо-українському перекладі дитячої англійської літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд, І.В. Стилiстика. Сучасний англiйська мова / пiдручник для вузiв [Текст] / І.В. Арнольдов. - М.: Наука, 2011. - 384 с.
2. Гальперiн, І.Р. Текст як об'єкт лiнгвiстичного дослідження [Текст] / навчальний посiбник / І.Р. Гальперiн. - М.: Наука, 2012.-140 с.
3. Мiлн А. Вiннi-Пух та всi-всi-всi. URL : <https://blog.yakaboo.ua/alan-alexander-milne-winnie+the+pooh-and-all-all-all/>
4. MilneA.A. Winnie The Pooh and All, All, All. URL: <http://www.lingvistov.ru/blog/reading-club/reading-club-intermediate-alan-alexander-milne-winnie+the+pooh-and-all-all-all/>

А. І. Тюхай

Житомирський державний університет імені Івана Франка

РЕАЛІЗАЦІЯ ВЕРБАЛЬНОЇ СЛАДОВОЇ ІМІДЖУ В МЕДІА-ДИСКУРСІ

Імідж це штучна імітація або подання зовнішньої форми будь-якого об'єкта, особливо особи чи організації. Сьогодні імідж є однією з найважливіших характеристик організації, чинником довіри до неї та її товару, а отже, є умовою її процвітання. Мета створення іміджу полягає не в отриманні організацією популярності, а у забезпеченні позитивного ставлення до неї. Імідж є динамічним і може змінюватися під впливом обставин і нової інформації. Він створюється цілеспрямованими зусиллями та залежить від кожного працівника. Імідж організації може бути як позитивним, так і негативним. Основою позитивного іміджу є довіра до організації, відповідна стереотипізація її сприйняття. Негативний імідж проявляється у недовірі до організації та її репутації. Як правило, позитивний образ організації економить її ресурси, а негативний — значно збільшує витрати. Позитивний імідж організації залежить від певних

факторів: ефективність управління; корпоративна культура; екологічна безпека; якість, фінансова спроможність та конкурентоспроможність товарів (послуг); тиражування імені організації через засоби масової інформації.

Формування іміджу організації відбувається завдяки використанню психологічних механізмів взаємин індивіда і групи, тобто: наскільки особистість, ідентифікуючи себе з організацією, стає елементом системи "Ми — організація", настільки її імідж відповідає іміджу організації і навпаки.

Варто враховувати той факт, що імідж є перш за все комунікативною категорією, яку можна розділити на вербальну та невербальну. До вербального комунікативного іміджу відносять дикцію, артикуляцію, темпоритм і динаміку мовлення, інтелектуальні, граматичні показники, голос тощо. До невербального комунікативного іміджу належать міміка, жестикуляція, стиль одягу, зачіска, макіяж.

Думка про організацію чи її керівника формується на основі характеру спілкування. По стилю мовлення, по словниковому запасу можна визначити рівень інтелекту, рівень освіти, вік, соціальний статус, приналежність до соціальної групи. Даний імідж грає величезну роль при взаємодії із засобами масової інформації. Особа чи група осіб яка представляють товар чи послуги в медіа сфері має бути обережними оскільки невдала подача, недотримання певних правил можуть нанести шкоду як репутації організації так і призвести до значних фінансових втрат.

При вербальній комунікації мовець має враховувати такі аспекти: Зміст промови – Істотна складова, так як реципієнт повинен розуміти те, що хоче донести. Необхідно, щоб розмова здійснювалася на одній мові, але при цьому мова повинна відповідати статусу керівника організації. Від того, що комунікатор буде висловлюватися незрозумілими фразами, діалог може не відбутися. Для того щоб наголосити те чи інший момент потрібно використовувати паузи та інтонацію; Паузи є теж важливими. Вони можуть бути логічним і психологічними. Також тут потрібно пам'ятати і уникати пауз хезитацій, за допомогою котрих можна визначити невпевненість мовця чи навіть розпізнати таким чином проблеми у його мовленні. Часто вони заповнюються вигуками, наприклад, «у», «ну», «хм», « а» та словами паразитами; Правильне інтонування відкриває істинний сенс слів. Інтонація також виражає почуття та ставлення мовця до певного продукту. Також її використовують як прийом, тобто змінивши інтонацію, можна створити ефект об'єктивності або навпаки [1].

При цьому у вербальній комунікації варто пам'ятати про всілякі застереження, які можуть завдати сильного удару не тільки на статус керівника, а й на організацію, так як вони проявлять приховане ставлення до організації, продукту, послуги чи осіб. Наприклад: «Дозвольте наше засідання вважати закрито.. тобто відкритим» чи « Дозвольте нам запропонувати цей безглузд.... тобто надзвичайно корисний продукт» . Також варто уникати складний та громіздких слів, наприклад: опосередкованого субскрибування, протегувати і т.д.

Намагаючись вимовити їх у прямому ефірі під час важливої бесіди, особа може або запнутися або зовсім її не вимовити [4].

Крім цього для позитивного вербального іміджу суб'єкт повинен володіти хорошим мовленнєвим апаратом і вірно поставленою дикцією. Неприємний голос і незрозуміла мова є неприйнятними, оскільки промовець повинен зацікавити слухача а не навпаки.

Також необхідно вміти правильно представлятися. Невиразне представлення свідчить про небажання контакту. Якщо на перше місце при вітанні ставлять прізвище, то цим підкреслюють статус комунікатора. Якщо спочатку називають ім'я, по батькові, то створюється доброзичлива атмосфера, при якій у розмові опоненти мають рівні права [4; 7].

Важливу роль у реалізації позитивного іміджу відіграють засоби масової інформації. Підтримка міцних зв'язків із ЗМІ є важливим напрямком діяльності біль-якої організації, відділу чи служби, зайнятих створенням позитивного іміджу. Через канали ЗМІ проходять основні форми повідомлень, пов'язаних із діяльністю організації. Позитивний образ організації в більшій мірі формується штучно за допомогою ЗМІ, різних рекламних акцій, Інтернету. Позитивний імідж допомагає компанії отримати лояльне ставлення до себе, що веде до успішної реалізації товарів чи послуг. Через вірно створений образ організація може розширити споживчу аудиторію, привабливість продукції як у постійних клієнтів так і у потенційних покупців, підвищити конкурентоспроможність, залучити нових бізнес партнерів та інвесторів, забезпечити підтримку із боку організацій та державних структур.

Найбільш зручною та привабливою в плані формування позитивного іміджу та його реалізації є Інтернет. В ньому представлені всі види ЗМІ, соціальні мережі, в яких зареєстровані мільйони людей, дозволяють збільшити цільову аудиторію. Швидка реакція користувачів на інформацію розміщену у глобальній мережі дає змогу і самій організації оперативно реагувати на запити потенційних клієнтів. Оскільки, на даний час, Інтернет найбільш доступне та відкрите джерело для більшості покупців товарів та послуг, то найкраще всього комунікувати через ЗМІ, котрі є в ній представлені.

З цього можна зробити висновок, що імідж та медіа ресурс є взаємопов'язаними. Одне не може існувати без іншого. Будь-яка інформація розповсюджується за допомогою медіа ресурсу і чим більше коло розповсюдження вона має тим більш затребуваною вона є.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гоян В.В. Колористика та зображальна естетика телевізійної програми: методичні рекомендації. – Інститут журналістики КНУ ім. Т.Г. Шевченка. – К., 2001. – 32 с.
2. Засурский Я.Н. Телерадиоэфир: История и современность / Я.Н. Засурский. – М. : АспектПресс, 2005. – 239 с.

3. Килошенко М.И. Психология моды: Учеб. Пособие для вузов/ М.И. Килошенко. – 2-е изд., испр. – М.: Издательство Оникс, 2006. – 320 с.
4. Маргалик В. Імідж ведучого телевізійної програми, його відповідність жанрові й тематиці / В. Маргалик // Наукові записки Інституту журналістики. – К., 2003. – Т. 11. – С. 70–84.
5. Поберезнякова О. Телебачення взаємодії: Інтерактивне поле спілкування / О. Поберезнякова. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 162 с.
6. Сербенська О.А., Бабенко В.В. Основи телетворчості: Практикум. – Львів: ПАІС, 2007. – 112 с.
7. Шепель В.М. Имиджелогия. Как нравиться людям / В.М. Шепель. – М. : ЮНИТИ, 2002. – 238 с.

О. А. Чижевська
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ СЛОГАНІВ

Перш за все, варто зазначити, що все частіше у фокус уваги науковців потрапляють проблеми особливостей створення рекламних слоганів та їх класифікації. Не менш актуальними серед лінгвістів є й проблеми їх перекладу, що здебільшого зумовлений метою рекламної кампанії, характерними властивостями аудиторії, на яку спрямовано вплив, особливостями тексту оригіналу та низкою національних чинників.

Різні аспекти рекламних текстів у своїх працях досліджували О. А. Дмитрієв, Є. Дудіна, М. М. Кохтев, А. Міллер, , І. А. Морозова, Д. Огілві, Д. Е. Розенталь, Т. Романова та ін. У нашому дослідженні ми аналізуємо специфіку рекламного різновиду дискурсів, зосереджуючи увагу саме на перекладацькому аспекті. Глибока зацікавленість стилістично забарвленим англомовним рекламним слоганом, з одного боку, потреба дослідити особливості його перекладу українською мовою, з іншого, значною мірою зумовлюють **актуальність** дослідження. **Мета** нашої роботи – дослідити загальні особливості перекладу англомовних рекламних слоганів. Реалізація мети роботи може бути здійснена за умов виконання певних **завдань**: представити визначення поняття *реklamний слоган*, виявити загальні особливості перекладу рекламних слоганів, визначити основні способи їх перекладу.

Перш за все, на сучасному етапі наукових досліджень не існує єдиного універсального підходу до трактування поняття *реklamний слоган* у лінгвістиці. В перекладі з сучасної англійської мови поняття *slogan* перекладається як «лозунг, девіз, заклик». Таким чином, згідно з поглядом Є. Ромата, «Рекламний слоган – короткий лозунг або девіз, що відображає якість товару, обслуговування, напрямки діяльності фірми, іноді у прямій, частіше в алегоричній або абстрактній формі» [4]. У своєму дослідженні *реklamний слоган* ми розуміємо як певне

повідомлення, що є частиною більшого рекламного тексту, яке орієнтоване на швидке запам'ятовування адресатом та містить основну ідею, яку хоче передати адресант. Окрім *інформаційної* та *маніпуляційної* функцій, що є основними для рекламного слогану, він також виконує *економічну*, *атракційну*, *іміджеву*, *спонукальну*, *єднальну* та інші функції. У рекламознавстві існує напрямок, який вивчає рекламні слогани, тобто слоганістика.

Рекламний слоган вважається найефективнішою формою реклами, оскільки він запам'ятовується своєю яскравою образною формою, втілює головну ідею рекламної компанії, допомагає виділити бренд серед конкурентів [1]. Його основною метою є короткий виклад головної ідеї рекламної кампанії, яка б асоціювалася в аудиторії з рекламованим товаром, спонукала адресата до його купівлі. Крім того, однією з характеристик слогану є його функціональність [2].

Під час створення рекламних слоганів застосовуються різні прийоми з метою привертання уваги. Значну роль в цьому процесі відіграє саме емоційна складова. З метою її створення використовується ціла низка засобів виразності. Це пояснюється тим, що значення таких слів містить не лише предметно-логічну складову, а також додаткові конотації. Саме тому використання в рекламних слоганах лексики з різноманітною конотативністю забезпечує образність, емоційність повідомлень. Метафори надають слогану особливої оригінальності, сприяють кращому запам'ятовуванню.

Слогани можуть зазнавати змін, це може траплятися з метою створення емоційного забарвлення. Компанія Coca-Cola за 128 років свого існування 98 разів змінювала свій слоган. Отже, у 1886 році слоган був *Drink Coca-Cola*, який переклали за допомогою імперативу «Пийте Coca-Cola», у 1938 – *The Best Friend Thirst Ever Had* «Кращий друг вашої спраги», що перекладено шляхом дослівного перекладу, у 2016 – *Taste the Feeling* «Спробуй! Відчуй!», де переклад знову здійснено за допомогою імперативної конструкції, але вже шляхом адаптивного перекладу, про який йтиметься далі.

До того ж, компанія Apple презентувала нові iPhone під різними слоганами, iPhone 3G – *The one you've been waiting for* «iPhone, на який ви чекали», що переклали шляхом дослівного перекладу, але займенник замінили назвою продукту, щоб ідентифікувати його серед інших для українського споживача. Новіші моделі iPhone XS та iPhone XS Max отримали слоган *Welcome to the big screens*, який переклали як «Герої великого екрану», замінивши англійську імперативну конструкцію односкладним називним реченням, відбулася заміна частин мови, застосували прийом адаптації [6].

Проаналізувавши різні слогани в ході нашого дослідження, ми виявили, що всі слогани можна поділити на такі групи:

1) рекламні слогани, в яких концепт повністю зберігається при перекладі;

2) рекламні слогани, в яких при перекладі концепт змінюється, і, відповідно, створюється новий слоган, який буде більш прийнятний для певної країни та групи споживачів.

Прикладами слоганів першої групи можуть бути такі рекламні повідомлення, для яких застосовується *дослівний* переклад. Наприклад, *Probably the best beer in the world* «Мабуть, найкраще пиво в світі» (Carlsberg), *I'm loving it. McDonalds'* «Я це люблю. Макдональдз», *The computer is personal again* «Комп'ютер знову персональний» (HP), *Panasonic. Ideas for life* «Панасонік. Ідеї для життя», *Impossible is nothing* «Неможливе можливо» (Adidas), *The world is beautiful* «Світ прекрасний» (Kenzo), *A girl's best friend* «Найкращий друг дівчини» (Siemens Mobile), *Tissot. Innovators by tradition* «Тісо. Інноватори традицій» [2; 5]. Аналіз цих прикладів очевидно призводить до висновку, що в зазначених слоганах збережена структура оригіналу.

Розглянувши другий тип рекламних слоганів, стає очевидно, що англomовну рекламу неможливо дослівно перекласти на українську мову, тобто перед перекладачем постає завдання застосувати метод адаптації, її суть полягає у тому, що візуальний матеріал рекламного слогану може зберігатися, але текст повинен бути адаптований згідно з особливостями мови перекладу [5]. Отже, варто розглянути приклади адаптації при перекладі: *Obeey your thirst* «Не дай собі засохнути» (Sprite), в цьому прикладі застосовано прийом антонімічного перекладу, аби надати слогану виразності. *Mr. Clean will clean your whole house and everything that's in it* «З містер Пронер веселіше, прибирати вдвічі швидше!», український відповідник утворено за допомогою рими, що також додає кращого ефекту, сприяє швидшому запам'ятовуванню. Цей прийом разом з аудіоскладовою цієї реклами є вдалим, тому що більшість аудиторії не просто читає цей рекламний слоган, навіть наспівує, що свідчить про успішний його переклад. Заслуговує на увагу слоган *Shave time. Shave money*, що в перекладі звучить «Час гоління. Час економити» (Dollar shave club). Варто підкреслити його вдале звукове оформлення у англійському варіанті, де використано гру звуків [sh] та [s] у словах *shave – save*, роблячи акцент саме на процесі гоління. При перекладі не вдалося точно передати цього фонетичного ефекту, але повтор слова *час* також справляє враження.

Нашу увагу привернула реклама *Hungry? Grab a Snickers* «Не гальмуй, снікерсуй!» (Snickers) – в цьому випадку перекладач вживає okazіоналізм *снікерсуй*, хоч споживач не знає значення цього слова, воно підсилює виразність слогану, сприймається як антонім до слова *зголодніти* [3; 5].

Розглядаючи адаптацію як спосіб перекладу, варто зазначити, що вона передбачає утворення абсолютно нового рекламного тексту. Візуальний матеріал може залишатися незмінним, але варто не забувати, що текст і візуальна складова рекламного слогану мають передавати єдиний концепт [5]. Цей спосіб перекладу також використовується досить часто: *Everything in one touch* «Смартфон, в якому є все» (TouchWiz), в цьому випадку переклад є влучним, оскільки він підкреслює функціональність смартфона. Цікавим прикладом є *Polo. Small but*

tough «Моя друга Половина» (Volkswagen Polo), де використовується гра слів, щоб підкреслити марку автомобіля, передати головну ідею слогану [5].

Крім того, увагу мовознавців привертають англомовні рекламні слогани, які не перекладаються українською. Вони є частиною візуального оформлення реклами. Незважаючи на це, такі рекламні слогани можуть залишатися незрозумілими для споживача. Вони лаконічні, споживач може легко їх сприйняти, навіть якщо не володіє іноземною мовою, це нескладні конструкції у вигляді односкладного або простого двоскладного речення. Наприклад, *Gucci by Gucci* (Gucci), *The Power of Dreams* (Honda) [5].

Таким чином, при перекладі рекламних слоганів видається можливим зберегти структуру вихідного тексту, врахувати когнітивний аспект, відтак адекватно перекласти текст. Необхідно враховувати низку таких чинників як культурний рівень групи споживачів, їх вік, національність, стать, соціальний статус. Особливо важливим завданням при перекладі є перекласти використані в тексті оригіналу прийоми, зберегти його зміст, зробити текст перекладу доступним для розуміння споживача. У перспективі дослідження розглянути маніпулятивний потенціал рекламних слоганів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лапинская, И. П., Е. Г. Отрощенко. “Художественная Форма Слогана.” *Язык, Коммуникация и Социальная Среда*, № 1, 2001, с. 76–81., <https://docplayer.ru/37166096-I-p-lapinskaya-e-g-otroshchenko-voronezh-hudozhestvennaya-forma-slogana-po-dannym-sociolo.html>.
2. Малишенко, А. О. “Переклад Слоганів в Англомовному Рекламному Дискурсі.” *Вісник ХНУ* № 973, 2011, <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6535/2/11maoard.pdf>.
3. Новікова, К. О. “Лінгвостилістичні Особливості Англомовних Рекламних Текстів Та Фактори Впливу На Їх Переклад.” *Вісник Дніпропетровського Університету Імені Альфреда Нобеля*, № 1(11), 2016, с. 251–257., <http://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2016/1/38.pdf>.
4. Ромат, Евгений Викторович. *Реклама*. 5-е изд., Питер, 2002.
5. Смірнова, Тетяна. “Переклад Рекламних Повідомлень Та Слоганів.” https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/23022/1/Переклад_рекламних_повідомлень_та_слоганів.PDF.
6. *Як Змінювалися Слогани, Під Якими Apple Презентувала Нові iPhone, Протягом Останніх 12 Років*. 2019, tsn.ua/nauka_it/evolyuciya-sloganiv-apple-yak-kompaniya-schoroku-prezentuye-novi-iphone-1216008.html.

Л. М. Чумак

Житомирський державний університет імені Івана Франка

СИСТЕМНА ОРГАНІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНИХ ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ (СТРУКТУРНИЙ І ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ)

Потреби людини у відображенні нових реалій дійсності реалізуються у різних одиницях мови, мовних категоріях та системи мови у цілому. Мова характеризується не лише власною системою одиниць, а й

структуруювальними властивостями слів, що ототожнюється з поняттям "сполучуваність" (морфемною, лексичною, синтаксичною), певними моделями, які й уможливають нормальне функціонування системи. Відбір варіантів, властивих системі, визнається фундаментальною властивістю мови, джерелом її зміни та розвитку, на що вказували як українські, так і зарубіжні вчені (Жлуктенко Ю. О. 1981; Кочерган М. П. 2006; Крисін Л. П. 2007; Левіна Т. В. 2001; Мельник Т. П. 2010; Стишов О. А. 2003, 2012; Семенюк Н. Н. 2006; Радченко О. І. 2000; Ярцева В. М. 1977 тощо).

Англійська мова, як поліетнічна, поліваріантна, поліномінальна, має у своєму словниковому складі цілу серію, низку найменувань для позначення одного й того ж поняття дійсності [2: 5-6]. З поміж усіх рівнів мовної системи найдинамічніше розвивається лексичний, оскільки словниковий склад зазнає як кількісних, так і якісних змін.

Системна організація мови зумовлює відношення варіативності між одиницями лексичної системи, що "проявляється відсутністю строгого ізоморфізму між планом змісту і планом вираження у мовній системі, в цілому, і в кожній одиниці, зокрема" [3: 6]. Використання варіанту того чи іншого рівня мовної системи, що "найкраще і найповніше з числа співіснуючих виконують свою суспільну роль" [1: 156], або ж є "єдино можливим із можливих зразків позначення певного поняття або реалії" [4: 43], призводить до закріплення на практиці основного (базового) мовного варіанту.

Мовні варіанти демонструють мовну надмірність з одного боку, а з іншого – надмірність форми є природним станом мови, показником її життєздатності та динамічності. Можливість розвитку варіантних нормативних реалізацій передбачена діалектичною сутністю та, власне, мовною природою: будова мови сама визначає й обмежує варіантність мовних репрезентацій. Як елемент системи, будь-яка її одиниця характеризується константністю та варіативністю, де кожен варіант включає всі константні конститутивні ознаки, та частину варіативних. Саме ця ознака одиниці мови й складає індивідуальну специфіку кожного варіанта.

Словотвірні процеси так само "контролюються словотвірною нормою" [4: 44], яка й надає певні моделі творення слів упродовж їх адаптації до відповідного періоду. Проте мовне життя суспільства виявляє процес вдосконалення мови як засобу спілкування, формування й формулювання думки через певний відхід від мовної норми та комбінування словотвірних моделей. Процеси перетворення відбуваються не лише на словотвірному рівні, а й на рівні мовної системи загалом, оскільки продукування похідних одиниць за встановленими у мові правилами, або всупереч таким здійснюється на основі унормованих знаків. У структурі лексичної інновації, утвореної на основі словотвірної моделі, є і словотворчий елемент і твірна основа.

Для прикладу розглянемо одиниці, представлені в британському варіанті, що побудовані на базі американського акроніму *yuppie* (**y**oung **u**pwardly **m**obile **p**rofessional **p**erson + **-ie**) у значенні "нащадки заможних родин", які, на відміну

від так званої "золотої молоді", не розважаються, а роблять кар'єру чи займаються бізнесом, використовуючи сімейні капітали та зв'язки.

Аналіз словників-неологізмів, англомовних електронних періодичних видань показують, що лексична одиниця *yuppie* стала основою для численних інновацій, наприклад: *antiyuppie* (anti- + *yuppie*), *buppie* (black + *yuppie*), *chuppie* (Chinese + *yuppie*), *duppie* (depressed + *yuppie*), *guppy* (gay + *yuppie*), *gruppie* (green + *yuppie*), *huppie* (Hispanic + *yuppie*/hippie + *yuppie*), *MUPPIE* (middle-aged urban professional), *juppie* (Japanese + *yuppie*), *luppie* (lesbian + *yuppie* / Latino + *yuppie*), *nuppie* (nonworking + *yuppie*), *postyuppie* (post- + *yuppie*), *rumpie* (rural + *yuppie*), *scuppie* (socially conscious *yuppie* / saffron-clad), *superyuppie*, *suppie* (Southern + *yuppie*), *techoyuppie*, *wuppie* (white + *yuppie*), *yappie* (young artistic + *yuppie*), *yuppiehood*, *yuppieness*, *yuppieify*, *yuppity* (*yuppie* + *yuppity*), *yupster* (*yuppie* + *hipster*), *yindie* (*yuppie* + *indie*), *yupish*, *yuppie flu* / *yuppie disease*, *yuppiegate*, *yuppieism*, *yuppiedom*, *yuppification*, *yuppify*, *yuppie-line*, *yuppette* (*yuppie* + -ette), *yupsky* тощо.

Вибір мовної одиниці, утвореної на основі словотвірної моделі з твірною основою *yuppie* та представленими елементами словотвірної парадигми, формують необхідний контекст у процесі моделювання реальності. Структура похідного слова співвідноситься з конкретною словотвірною моделлю, яка й організовує її, розкриває прагматичні характеристики лексичної інновації в англомовному медійному дискурсі.

Увага суспільства до так званих представників соціальних та індивідуальних преференцій унаочнюють наступні приклади використання лексичних одиниць з твірним константним елементом *yuppie*, що актуалізують тактику апеляції до потреб існування індивіда, пов'язану з апеляцією до потреби в належності, зображення входження людей до різних соціальних утворень – сім'ї, клану, групи, колективу, суспільного класу тощо [5: 87]:

*Once a sign of white privilege under apartheid South Africa, the luxury cars that now choke Johannesburg's congested highways are increasingly driven by **buppies** – South Africa's rising class of young black elites who demand nothing but the best.* (<http://dir.salon.com/story/news/feature/2004/04/29/buppies/index.html>);

*To be a **huppie**, you have to know how to make a little money. You want to live well, but keep in touch with the real world.* (New York Daily News, June 8, 2010);

*Like the Yuppies of the 1980s, the **Muppies** of today are driven by ideals of success, status, power and the search to do and be what is "important" (read: "cool"). And were it not for the financial crisis, the Muppies might very well have uneventfully followed their Yuppie predecessors up the corporate ladder and out to the country clubs in the suburbs.* (The Huffington Post, June 15, 2014);

*There's a conflict inherent in what a **scuppie** is. To be socially conscious and upwardly mobile. To be environmentally responsible but like nice things. There's a conflict there.* (The Globe and Mail, May 7, 2008);

*"Yuppie is out. What's in is the **Scuppie** – the Socially Conscious, Upwardly-mobile Person", says Failla.* (PR Newswire, March 19, 2008);

Financial analyst Chad, a known yupster, couldn't wait to wear his new Brooks Brothers sportcoat with his vintage "Jake the Snake" t-shirt to the Unicorns show at the Empty Bottle on Friday. (<https://www.urbandictionary.com>);

Australia tops the list of travel plans for China's new generation of yuppies, or Chuppies, says a new survey. (Asian News International, July 14, 2010).

Отже, у словотвірній структурі нових слів відбивається і семантичне відношення похідного до твірного, і сполучуваність одних словотворчих елементів з іншими, і прагматичні характеристики лексичних інновацій, що як складники англомовного медійного дискурсу моделюють реальність, використовуються для організації повідомлень про появу нових реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
2. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 228 с.
3. Іщенко Н. Г. Системність у лексиці. Наукові записки. Випуск 89 (3). Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. С. 3–6.
4. Карпіловська Є. А. Норма в сучасному українському словотворенні: зразок і реальність. 2011. Вип. 74. С. 43–51.
5. Потапенко С. І. Сучасний англомовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти : монографія. Ніжин : Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. 391 с.

Л. П. Шеремета
Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Інтеграція національної освіти на сучасному етапі передбачає широке використання нових технологій, напрямів і прогресивних підходів до навчання. В умовах становлення української держави як рівноправного партнера у створенні сучасного освітнього простору важливим чинником виступає навчання іноземних студентів у закладах вищої освіти України. Проблема володіння іноземною в системі освіти є актуальною, оскільки в Україні навчається значна кількість іноземних студентів, для яких англійська мова виступає навчальним предметом й освітньою дисципліною, засобом всебічного розвитку, провідником у становленні їх як професійних особистостей. Як наслідок, виникає потреба формування у студентів-іноземців відповідної мовленнєвої компетенції, що є неможливим без їхньої мовної підготовки. Основним завданням викладача англійської мови є вироблення у студентів умінь і навичок комунікативно

вправно користуватися мовними засобами в різних життєвих ситуаціях та у своїй професійній діяльності.

Вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти (зокрема, медичних) передбачає володіння професійною лексикою та обмін знаннями з медичних предметів, обговорення тем, дискутування з їх приводу. Основою при цьому виступає медична термінологія, як результат осмислення та узагальнення фактів, явищ і процесів, що об'єднуються єдиними поняттями – «медицина».

Сучасний розвиток науки й техніки, міжнародної наукової інтеграції в медичній сфері знань, призводить до виникнення великої кількості понять, а відтак і медичних термінів, що потребують, з одного боку, чіткого формулювання й раціональної організації; з іншого – «характер науки XXI ст. закріпив роль англійської терміносфери як матриці глобалізованої науки» [13: 108]. Стає актуальним комплексне вивчення медичної терміносистеми, у тому числі й з урахуванням лексико-семантичних особливостей термінів.

Упродовж останніх років щораз частіше в науці, зокрема лінгвістиці, актуалізується увага на мові медицини, про що свідчить ряд вагомих наукових студій. Так, термінологію фахових мов ґрунтовно досліджували українські вчені Карабан В. І. [3], Кияк Т. Р. [11], Науменко А. М., Огуй О. Д. [4]. У медичному термінознавстві зафіксовано багатий досвід дослідження окремих аспектів, наприклад, історичного – Німчук В. В. [11], Передрієнко В. А., Чернявський М. Н. [12]; питанням радіологічної медицини займалися Корнейко І. В., шкірних хвороб – Петрова Т. О., судово-медичної медицини – Лепеха Т. В., клінічної медицини – Місник Н. В. [9]. Проблемою перекладу та упорядкування медичної термінології займаються Снежик О. П., Бондар Ю. О. [2]. Лексикологію і морфеміку англійської мови вивчають А. Г. Ніколенко [10], Є. І. Гороть, С. В. Белова [1], Ю. Ю. Шамаєва та ін. Варто зауважити, що найбільш розгалужену класифікацію термінів взагалі надає Карабан В. І. [3]. Принципи унормування медичної термінології розробляли Кіцера О. О., Коржинський Я. Н., Павловський М. П., Петрух Л. І., Стецюк Р. І., Ткач А. В. [16]. Питанню медичного дискурсу присвячені праці Дж. Вілса [20], Дж. Ерігеджа [17; 18], Д. Майнарда [19], Н. П. Литвиненко [5; 6; 7; 8], Л. Б. Шутак [15], О. С. Шаніної [14].

У більшості праць спостерігаємо аналіз медичної терміносистеми в цілому, хоча у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві відчувається брак ґрунтовних наукових розвідок, присвячених вивченню лексико-семантичної організації та структури медичних термінів англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гороть Є. І., Белова С. В. Notes on Modern English Lexicology / Нариси з лексикології сучасної англійської мови. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ.ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 372 с.
2. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках: [монографія]. Львів: Видавничий центр НУ ім. Івана Франка, 2009. 358 с.

3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.
4. Кияк Т.Р., Огуй О.Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
5. Литвиненко Н. П. Автокомунікація в медичному дискурсі (на матеріалі діалогів лікар-пацієнт). *Українська мова*. 2009. № 3. С. 83-96.
6. Литвиненко Н. П. Дослідження медичного дискурсу у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві. *Мовознавство*. 2009. Вип. 17. С. 143-152.
7. Литвиненко Н. П. Медичний дискурс як предмет вивчення у процесі мовної підготовки майбутнього лікаря. *Научные исследования. Теория и практика. Педагогические науки*. Вроцлав, 2012. С. 68-70.
8. Литвиненко Н. П., Місник Н. В. Медицина в термінах і визначеннях. К.: Книга-плюс, 2013. 304 с.
9. Місник Н.В.Формування української медичної клінічної термінології. Автореф. дис.... канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2002. 20 с.
10. Ніколенко А. Г. Лексикологія англійської мови – теорія і практика. Вінниця: Нова Книга, 2007. 528 с.
11. Німчук В.В. Мова українського травника XVI ст. *Мовознавство*. 1976. С. 43-55.
12. Передрієнко В.А.Формування української літературної мови XVIII ст. на народній основі. Київ: Наукова думка, 1979. 143 с.
13. Снітовська О.Й. Медична термінологія англійських текстів інструкцій медичних препаратів та відтворення її в українських перекладах. *Записки з романо-германської філології*. Вип. 2 (39). 2017. С. 108-117.
14. Шаніна О. С. Медичний дискурс: комунікативно-прагматичний і сугестивний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2015. 19 с.
15. Шутак Л. Б. Медичний дискурс як невід’ємна частина української дискурсології. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» (Серія «Філологічна»)*. 2014. Вип. 48. С. 256-260.
16. Юкало В.Я. Мовні стереотипи в комунікаціях лікаря. Автореф. дис.... канд. філол. наук. К., 2003. 24 с.
17. Heritage J., Maynard DW. Communication in Medical Care: Interaction Between Primary Care. *Physicians and Patients*. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press, 2006. P. 112–145. Режим доступу до статті: <https://doi.org/10.1017/SBO9780511607172>
18. Heritage J., Maynard DW. Problems and prospects in the study of physician-patient interaction: 30 years of research. *Annu. Rev. Sociol.* 2006. P. 51–74. Режим доступу до статті: <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.32.082905.093959>
19. Maynard DW., Heritage J. Conversation analysis, doctor-patient interaction and medical communication. *Med. Educ.* 2005. P. 428–435. Режим доступу до статті: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2929.2005.02111>
20. Wilce J. Medical Discourse. *Annu. rev. anthropol.* 2009. P. 199-215.

КОНЦЕПТУАЛЬНА ПЛОЩИНА ПЕЙЗАЖНОГО ОБРАЗУ (на матеріалі австралійської поезії ХХ століття)

Пейзажний образ є лінгвокогнітивним і синергійним конструктором, що інтегрує передконцептуальну, концептуальну й вербальну площини. Передконцептуальна площина пейзажного образу скеровує його формування через автоматичну активацію архетипів, етноархетипів та розгортання образ-схем базових концептів. Вона є ядром пейзажного образу, в якій втілені первісні знання й уявлення австралійської спільноти про першоелементи буття, про природу, викликані її емоційним досвідом.

Концептуальний простір австралійської поезії розуміємо як системну взаємодію концептів (універсальних та етноконцептів), актуалізованих у поетичних текстах. Взаємодію концептів розглядаємо у рамках дихотомії свій :: чужий. Ця дихотомія постає головним орієнтиром людини, як у її зовнішньому, так і у внутрішньому світі, оскільки забезпечує усвідомлення людського Я та належить до універсальї людського мислення [1: 15]. Розмежування концептів у термінах дихотомії дозволяє краще зрозуміти різноманітність та своєрідність відображення австралійського пейзажу у свідомості етносу, а також дослідити взаємопроникнення та взаємовплив культур на ціннісні орієнтири австралійського народу.

В пейзажних образах відтворюється ландшафт з флорою та фауною притаманними австралійській дійсності. Інтерпретаційно-текстовий аналіз семантики аналізованих австралійських текстів ХХ століття уможливив виявлення як універсальних концептів HARMONY, NATURE, HUMAN та ін., так і етноконцептів BUSH / БУШ, PADDOCK/ ПАДДОК, STOCKMAN/ DROVER/ ГУРТОВИК, SWAGMAN/СВЕГМЕН, CITY / МІСТО, HOME/HOUSE/ДІМ та ін. Етноконцепти відображають етнокультурні уявлення та етнічне світобачення, етнокультурне осмислення часу, простору і маркують національну мовну картину світу. Універсальні концепти (HARMONY, NATURE, HUMAN та ін.) віддзеркалюють універсальний для всього людства спосіб осмислення оточуючого світу.

Етноконцепти австралійської лінгвокультури (BUSH, PADDOCK, STOCKMAN/ DROVER, SWAGMAN, CITY, HOME/HOUSE) репрезентують концепти з етнокультурною специфікою, відтворюючи пізнання навколишнього світу австралійцями, зміст яких передається вербально або невербально від покоління до покоління. Результатом розгортання етноконцептів у поетичному тексті стають різноманітні концептуальні схеми (метафоричні, метонімічні, оксимороні), які лежать в основі формування різних видів пейзажного образу (руристичного, урбаністичного), в яких реалізуються концептуальні ознаки відповідних етноконцептів.

Руристичними визначаємо образи, в яких відтворюються широкі відкриті простори, аутбек (outback), буш, природні зони, ліси, національні парки, гори, річки, міські окраїни, сільські (руристичні) житлові райони, тобто не тільки рельєф або землекористування, а їх суміш. Основою концептуального простору руристичного пейзажного образу є універсально-поняттєва або базисна площина, що охоплює концептуальні смисли логіко-поняттєвого шару етноконцептів BUSH, PADDOCK, SALT та ін., що входять до концептосфери субконцепту RURAL універсального концепту NATURE, реалізуючи національну неповторність пейзажного образу. Поняттєва площина етноконцептів дозволяє усвідомити концептуальні ознаки, тобто смисл та структуру субконцепту, які зумовлюють його подальше розгортання в поетичному тексті. Архетипний шар становить підґрунтя етноконцептів, входить до універсально-поняттєвої площини і структурований імплікативними ознаками архетипів, архетипних образів, символів, що асоціюються з етноконцептами. Образно-асоціативна площина концептуального простору руристичного пейзажного образу представлена концептуальними схемами, які є результатом розгортання етноконцептів BUSH, PADDOCK, SALT, SCRUB, підґрунтя яких формують імплікативні ознаки етноархетипу Дух Землі: *життя та смерть, реінкарнація і творення*. В поняттєвому ключі субконцепту RURAL репрезентується номінативними одиницями *bush, mulga, coolibah, giant trees, tea-tree, gum, river-gum, scribbly-gum, spinifex, saltbush, field, a piece of land, fence, cattle, ploughland, furrow*.

Лінгвокогнітивний аналіз австралійських поетичних текстів XX століття, в яких розгортається руристичний пейзажний образ, засвідчив, що референт BUSH осмислюється через концептуальні кореляти HARMONY, RENEWAL, концептуальний референт PADDOCK у термінах концептів корелятивів LIFE /SALT/ DEATH/ CONTAINER. Концептуальні імплікації етноархетипів впливають на формування змістової структури субконцепту RURAL, насичуючи його новими смислами: *шлях до іншого життя, душа фермера, екологічна загроза, зв'язок з першопредками*.

Урбаністичний пейзажний образ відтворює життя великих міст, міський побут, особливості психіки, породжені міським укладом, тобто місто у всіх його проявах. Основою концептуального простору урбаністичного пейзажного образу є концептуальні смисли логіко-поняттєвого шару етноконцептів CITY, HOUSE/HOME та ін., що входять до концептосфери субконцепту URBAN універсального концепту HUMAN.

Етноконцепт CITY в урбаністичному пейзажному образі об'єктивується через образи *місто-хаос* і *місто-космос*, ознаки яких структурують його образно-асоціативний і смисловий шари, а саме: *загубленість, пустота, байдужість та самотність, катастрофа, жадібність, егоїзм, пиша, заздрість, відсторонення та суперництво*, які активують етноархетип Лабіринт; *гармонійність, музичність, організованість, сила землі аборигенів* активують етноархетип Космічна енергія.

Семантико-когнітивний аналіз австралійських поетичних текстів виявив експлікацію як базових складників етноконцепту HOUSE/HOME, так і індивідуально-авторських: *сімейне вогнище, географічна місцевість, будівля, притулок, живий організм, світ природи* та ін. Семантична наповненість лексичних одиниць, за допомогою яких відбувається мовне втілення етноконцепту HOUSE/HOME, та концептуальні ознаки, які об'єктивуються у поетичному тексті і реалізуються в урбаністичному та руристичному пейзажному образі, відрізняються від універсальних. Етноконцепт HOUSE/HOME стає моделлю світобудови та людською проекцією і включається у систему ЛЮДИНА – ДІМ – МІСТО – КРАЇНА (РІДНІ КОРЕНІ) – СВІТ (ПРИРОДА).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Присяжнюк Л. Ф. Свій / Чужий в образній системі романів Г. Гріна: семантико-когнітивний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / Л. Ф. Присяжнюк. – К.: КНЛУ, 2007. – 19 с.

Л.О. Добрінська,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СПОСОБИ ОКАЗІОНАЛЬНОГО СЛОВОТВОРЕННЯ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Поповнення словникового складу англійської мови в перші роки нового сторіччя, як і в останні десятиліття в цілому, здійснювалося майже виключно за рахунок власних мовних ресурсів шляхом лексичної і семантичної деривації.

Розглядаючи зміни в лексико-семантичній системі англійської мови, необхідно зазначити, що спостерігається формування нових словотворчих елементів і моделей, функціонування нових розгалужених словотворчих і лексико-семантичних парадигм, що концентруються навколо найбільш важливих понять. Дослідження інноваційних явищ свідчить, що потребує уточнення традиційне розуміння сутності і механізму словотвору як процесу поєднання кореневої основи зі словотворчим афіксом або з іншою основою, оскільки чимало похідних інновацій «порушують» таке розуміння, являючи собою, на перший погляд, лише поєднання афіксів або «комбінуючих форм». Такі інновації спостерігаються в способах okazіонального словотворення в англійському постмодерністському художньому тексті. Okазіоналізми завжди перебували у фокусі уваги багатьох лінгвістичних студій. Проте лінгвокогнітивний аспект способів okazіонального словотворення ще не був предметом системного вивчення, зокрема, на матеріалі постмодерністського художнього тексту. Це питання стає особливо актуальним у світлі постмодерністської поезики, адже саме для постмодерністського художнього тексту характерна відмова від традиційних мовних норм і правил, будь-якої структури, порядку, «гри випадку»,

що спонукають письменників-постмодерністів до пошуків нових стильових й мовних способів відображення свідомості автора. З цією метою в художньому тексті відбувається творення оказіональних новотворів, здебільшого спонтанно, що призводить до порушення правил способів традиційного словотворення або їх незвичної комбінації.

Актуальність статті зумовлена загальним спрямуванням студій з неології на встановлення та обґрунтування механізмів творення нової лексичної одиниці, що передає новий фрагмент знання, і спричинені як динамікою мови в цілому, так і особливостями середовища їх функціонування, яким виступає англomовний постмодерністський художній текст.

Мета статті полягає у визначенні способів оказіонального словотворення в англomовному постмодерністському художньому тексті.

Матеріалом дослідження стали оказіональні лексеми, вилучені методом суцільної вибірки з творів Меріан Кейз. Саме слово «оказіоналізм» (від лат. *occasionalis* – випадковий) означає мовні одиниці, які належать до стилістичних неологізмів, створені в ідіостилі певних авторів текстів і не набули поширення.

Кожне оказіональне слово саме по собі унікальне та неповторне, адже створюється автором для конкретної ситуації і функціонує тільки в даному контексті. Їхня своєрідність виявляється і в тому, що «вони орієнтовані не на правила, спільні для всіх носіїв мови, а на здібності індивіда використовувати можливості, закладені в системі мови». О.Г. Ревзіна пояснює феномен оказіоналізму таким чином: в умовах комунікативного пресингу спонтанно мисляча людина стає на секунду немовби відлучена від звичних мовних механізмів, виривається із влади мови (виривається і її підсвідомість), тоді і створюється оказіоналізм. Визначення лінгвістичного статусу оказіонального слова дискусійне й подекуди суперечливе. Саме неоднорідність нових слів, на якій вперше акцентував увагу Ф.І. Буслаєв у своїй праці «Про викладання вітчизняної мови», породила диференціацію термінів «оказіональне слово», «потенційне слово», «неологізм». Традиційно їх розмежовують таким чином: неологізми – це нові слова в мові; потенційні слова – це слова, які створені (але ще не закріплені традицією слововживання) або можуть бути створені за зразком слів високопродуктивних словотвірних типів; оказіональні слова – це слова, при утворенні яких порушені певні закони словотвірних типів. Термін «словотворення» має подвійне значення. З одного боку, він означає процес деривації – творення похідних слів та, з іншого боку, – певний аспект лінгвістичної науки.

Узагальнене визначення цього терміна як процесу знаходимо у Словнику лінгвістичних термінів: «Словотвір – процес (або результат) творення нових слів на основі однокореневих слів або словосполучень за певними моделями і закономірностями, які існують у мові...».

У лінгвістиці склалося два головних підходи до трактування оказіонального словотворення. Перший представлений у розвідках О.А. Земської, яка намагається викрити специфіку утворення оказіоналізмів як «порушників законів словотворення», як слів, які протистоять узуальним. Вона виділяє такі

способи і прийоми okazіонального словотворення: міжсловесне накладання, контамінація, злиття (зрощення), утворення за зразком конкретної мовної одиниці, побудова слів із вигаданими коренями, важливість початкового приголосного, словотвірний куш, вивільнення афіксів й інших частин слова, використання афіксів як базових основ, каламбурні та паронімічні «ігри» зі словом. Інший підхід представлений І.С.Улухановим, який усі способи словотворення ділить на чисті (чисті узуальні та чисті okazіональні, а останні, в свою чергу, поділяються на зворотні й прямі) та змішані. До прямих чистих okazіональних способів він відносить міжсловесне накладання, зміну фонемного складу і використання афіксів як самостійних слів, а до зворотних – дезафіксацію, десуфіксацію та інші види редеривації.

Важливе розрізнення морфологічних та неморфологічних способів утворення okazіоналізмів. В основу такої диференціації покладено дослідження М.М. Шанського про основні способи словотворення в російській мові. Даний підхід більш узагальнений та системний. Тож пропонуємо в англomовному постмодерністському художньому тексті розрізняти саме ці способи утворення okazіоналізмів. Морфологічний спосіб словотвору – це механізм творення нових слів на основі існуючих в мові основ і словотворчих елементів та правил їх поєднання в словесні єдності.

Морфологічне okazіональне словотворення відбувається шляхом: – афіксації (префіксації та суфіксації). Наприклад: “Ashling considered her gruesome choice and Clodagh’s face was a picture of leftoutness”. Цей новотвір вирізняється дещо своєрідним поєднанням компонентів у слові, де суфікс – ness зі значенням “якість, стан” приєднується до прикметника, утвореного шляхом усічення компонентного складу стійкого словосполучення to feel left out, що означає “почуватись небажаним у певній ситуації”.

Проблема okazіонального словотворення виходить на новий рівень аналізу у зв’язку зі становленням когнітивної парадигми знання. Когнітивна лінгвістика сьогодення невпинно «зміщує акцент на роль людського фактору в мові, тобто на те, як людина пізнає й осмислює названі нею феномени навколишнього світу». Нового ракурсу набуває і дослідження процесів мовних змін, вивчення і опис комплексу проблем, що стосуються номінативного потенціалу нового слова, його здатності фіксувати, накопичувати і відтворювати у свідомості людини певний осмислений нею фрагмент реального світу.

В. М. Титаренко
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СЛОВА УГОРСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ В ПІВНІЧНОУКРАЇНСЬКИХ ПАМ’ЯТКАХ XVI–XVII СТ.

Запозичення з угорської мови називають різними термінами: мадяризм, рідше гунгаризми. Українсько-угорські зв’язки, які сягають ще часів Київської Русі, у різні періоди мали неоднакову інтенсивність. Тісні контакти переважно були на суміжних землях – Західної України (Галичина) та Угорщини. Північноукраїнська територія в XVI–XVII ст. безпосередньо не контактувала з угорським народом, а відповідно й мовою, тому мадяризм могли проникати в

поліські пам'ятки за посередництвом польської мови або усним шляхом із західноукраїнських діалектів.

Запозичення з угорської мови ставали предметом різносторонніх студій багатьох українських (Є. Барань, С. Гриценко, Й. Дзензелівський, С. Ковтюк, В. Лавер, П. Лизанець, В. Німчук, В. Орос, О. Рот, П. Чучка та ін.) та угорських (Е. Балецький, Л. Деже, Л. Кіш, І. Кнежа, Ш. Мокань, І. Удварі, Л. Чопей, В. Штефуца та ін.) мовознавців.

У досліджуваних північноукраїнських текстах ділового стилю функціонувала незначна кількість угорських слів. Наявність відповідників у польській мові може свідчити про її посередність у їх проникненні.

Мадяризи в аналізованих пам'ятках виявлено лише у двох тематичних групах, а саме: військова та побутова (назви одягу) лексика. До першої групи належить лексема *ка(р)вашь* (Житомир 1630, СР: 223) (п. *karwasz*, уг. *karvas* [BES I: 638]) 'металевий наплечник'. Розширювали слова угорського походження підгрупу на позначення осіб, пов'язаних із військовою справою: *добошь* (Житомир 1650, ДМВН: 201) (стп. *dobosz*, уг. *dobos* [ЕСУМ II: 98]) 'військовий музикант: барабанщик; литаврист'; *га(у)дукъ* (Володимир 1603, ТУ: 238; Житомир 1611, АКЖГУ: 58) (уг. *hajdű* [ЕСУМ I: 453]) 'солдат придворної охорони'; *кгермекъ* (Луцьк 1563, Сл.УМ 7: 138) (стп. *giertek*, уг. *gyertek* [BES I: 423–424]) 'джура, зброєносець'.

До назв військового вбрання відносимо лексему *шишакъ* (Єрна 1571, ВГ: 85; Житомир 1590, АЖГУ: 48) (п. *szyszak*, уг. *sisak* [Фасмер IV: 445]) 'шолом', запозичену ще в киеворуський період.

Для низки слів угорська мова була посередником: *кордъ* (Луцьк 1563, ТУ: 102; Володимир 1578, ТУ: 171; Житомир 1635, АЖГУ: 180) (п. *kord*, уг. *kard*, перс. *kārd*, *kareta* [ЕСУМ III: 13]) 'короткий меч'; *палашь* (Володимир 1608, ТУ: 244; Житомир 1630, СР: 228) (п. *palasz*, уг. *pallos*, тур. *pala* [ЕСУМ IV: 262]) 'різновид меча'.

Дискусійною є етимологія номена *шабля* (Володимир 1578, ТУ: 169; Житомир 1590, АЖГУ: 45) 'шабля'. М. Фасмер вважає слово запозиченим із угорської мови (уг. *szablya* [Фасмер III: 541]), О. Булика потрактовує його як полонізм (п. *szabla* [Булика: 358]). В. Борись указує на орієнтальне походження, можливо, з тунгуського **sele-me*, однак до польської мови лексема потрапила з угорської, можливо, з останньої і давньоруське *сабля*. Не виключає автор і запозичення із староруської, у якій номен функціонував уже в X ст. [ESB: 590]. А. Брюкнер відзначає німецьке походження (нім. *Säbel* [Brükner: 538]). Безсумнівною є зміна *s* на *ш* саме в польській мові (в угорській початкове *sz* вимовлялося як *s*), яка пояснюється уникненням мазурення [ESB: 590; Brükner: 538]. Отже, в українській мові форма *шабля* поширюється з кінця XV ст. [ССУМ II: 553], найімовірніше, під впливом польської мови, оскільки в Словнику давньоруської мови зафіксована лише форма *сабля* [Срезневський I: 238–239]. В. Мойсієнко початкове *ш* пояснює впливом польської орфографії [3: 334], хоч

не виключаємо й лексичного запозичення. Уживається в текстах також давніша форма *сабля* (Луцьк 1563, ТУ: 102; Житомир 1590, АЖГУ: 77).

Мадяризи виявили в досліджуваних текстах, котрі поповнили побутову лексику, зокрема назви різновидів одягу: *газука* (Луцьк 1565, ТУ: 112) (стп. *hazuka*, можливо, уг. *hasuka* [BES I: 524]) ‘верхній одяг, переважно підшитий хутром’; *макгерка*, *мангерка* (Луцьк 1573, ТУ: 155; Житомир 1584, АКЖМУ: 87) (п. *magierka*, уг. *magyar* [BES II: 124]) ‘нехутряна шапка’, останній номен поширений у сучасних говірках досліджуваного ареалу: *магерка* ‘плетена шапка’, ‘літня шапка’, ‘повстяна шапка’, ‘сукняна кругла шапка без вух’, ‘будьяка шапка’, ‘полотняна шапка з візерунками по колу’, ‘шапка у вигляді чепчика з гудзиком зверху’ [1: 90]; *магерка* ‘джамірка: сукняна шапка, що нагадувала формою польські військові шапки й характеризувалася певними виступами’ [1: 175], *магіерка*, *магірка* ‘округлої форми чоловіча шапка з овечого хутра’ [2: 120].

Угорське посередництво наявне в словах *кунтушъ* та *бакгазия*. Лексема *бакгазия*, *бакгазея*, *бакгазыя* (Луцьк 1573, ТУ: 154; Володимир 1578, ТУ: 169; ЖК 1583, АЖМУ: 51) ‘бавовняна тканина, ситець’ у подальшому не стала надбанням української мови. А. Брюкнер, а за ним і О. Булика вказують на шлях лексеми з турецької чи арабської мов через угорське посередництво до польської, а звідти до білоруської (п. *bagazja*, уг. *bagazia*, тур., ар. *bagazija* [Brückner: 10; Булика: 25]). За нашими спостереженнями, номен у староукраїнську мову, як, імовірно, і в старобілоруську, потрапив безпосередньо зі східних мов. Підтвердженням є час функціонування лексеми в пам’ятках: в аналізованих північноукраїнських текстах слово засвідчено з другої половини XVI ст. (як і в білоруських, за ілюстрацією відповідної статті О. Булики), а в Словнику Польщизни XVI ст. номен не зафіксований. А. Брюкнер виявив лексему в польській мові майже на століття пізніше, ніж у староукраїнській (у текстах В. Потоцького). Слово *кунтушъ* (Житомир 1650, ДМВН: 194) (п. *kuntusz*, уг. *köntös*, тур. *kontoş* [ЕСУМ III: 143]) ‘кафтан із відкидними рукавами’, напевно, після того, як зникла реалія, у середньополіських говірках стало номінувати інші види одягу: ‘чоловічий довгий одяг із доброякісної тканини, у якому поли, комір, рукави обшиті хутром’, ‘верхній одяг із якісного сукна з великими прорізами для рук і довгими фальшивими рукавами, які звисали донизу або частіше перекидалися на спину’, ‘чоловічий і жіночий старовинний одяг, який носила шляхта’, ‘верхній одяг, подібний до фуфайки’, ‘верхній розпашний одяг без гудзиків’, ‘халат із фабричної тканини’ [1: 80].

Отже, у північноукраїнських пам’ятках ділового стилю XVI–XVII ст. кількість слів угорського походження була незначною. Ці мадяризи найімовірніше потрапили разом з реаліями, котрі позначали. Належали вони до двох тематичних груп (військова лексика та назви одягу), лише окремі з таких слів зберігаються в сучасному поліському наріччі, низка мадяризмів з’явилася за польського посередництва. Також є лексеми, переважно тюркізми, котрі в староукраїнську мову потрапили через посередництво угорської мови

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. – Житомир, 2002. – 184 с.
2. Лисенко П. С. Словник поліських говорів. – К.: Наукова думка, 1974. – 259 с.
3. Мойсієнко В. М. Фонетична система українських поліських говорів у XVI – XVII ст. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 446 с.
4. Пономар Л. Г. Назви одягу Західного Полісся. – К.: 1997. – 182 с.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АЖГУ Акти Житомирського гродського уряду: 1590 рік, 1635 рік / Підгот. до вид. В. М. Мойсієнко. – Житомир, 2004. – 256 с.

АКЖГУ Актова книга Житомирського гродського уряду 1611 року / Підгот. до вид.: А. М. Матвієнко, В. М. Мойсієнко. – Житомир, 2002. – 392 с.

АКЖМУ Актова книга Житомирського міського уряду кінця XVI ст. (1582–1588 рр.) / Підгот. до вид. М. К. Бойчук. – К.: Наукова думка, 1965. – 192 с.

ВГ Волинські грамоти XVI ст. / Упорядн. В. Задорожний, А. Матвієнко. – К.: Наукова думка, 1995. – 245 с.

ДМВН Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст.: 3б. док. / Підгот. до вид. В. В. Німчук, В. М. Русанівський та ін. – К.: Наукова думка, 1981. – 316 с.

ЕСУМ Етимологічний словник української мови: / За ред. О. С. Мельничука: В 7-ми т. – К., 1982 – 2012. – Т. 1–6.

Булика – Булыка А. М. Даўня запазычанні беларускай мовы. – Мінск: Навука і тэхніка, 1972. – 384 с.

Сл.УМ Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. – Вип. 1–16. – Львів, 1994–2013.

СР Селянський рух на Україні 1569–1647 рр. Збірник документів і матеріалів / Упорядники Г. В. Боряк та ін. – К.: Наукова думка, 1993. – 357 с.

ТУ Торгівля на Україні, XIV – середина XVII століття: Волинь і Наддніпрянщина / АН УРСР. Археограф. комісія та ін.; упор. В. М. Кравченко, Н. М. Яковенко. – К.: Наукова думка, 1990. – 408 с.

Срезневский – Срезневский И. И. Материалы для словаря древнерусского языка по письменным источникам. – Спб., 1893-1903. – Т. 1–3.

ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: У двох т. – К.: Наукова думка, 1977–1978.

Фасмер – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4-х т. – М.: Прогресс, 1964–1987.

BES Bańkowski A. Etymologiczny słownik języka polskiego / A. Bańkowski. – Warszawa, 2000. – Т. 1–2.

Brükner Brükner A. Słownik etymologiczny języka polskiego / A. Brükner. – Kraków: Wiedza Powszechna, 1957. – 806 s.

ESB Boryś W. Słownik etymologiczny języka polskiego / Wiesław Boryś. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2005. – 863 s.

Л. В. Ящук
Житомирський державний університет імені Івана Франка

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ В ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА

Залежність стилістичних категорій від структурно-семантичної організації речення найповніше дослідила С. Я. Єрмоленко. Поетичний синтаксис як вершинну форму існування художнього мовлення також студіювали А. П. Загнітко, Г. Ф. Калашникова, І. І. Ковтун, Л. Ф. Тарасов та ін.

Образність поетичних творів Олега Ольжича, особливості його поетичного синтаксису, систему тропів, основні риси ідіостилю вивчали А. П. Загнітко, Є. Я. Єрмоленко, М. І. Пентилюк, Л. Я. Дмитришин, Л. П. Денисенко, Г. К. Конторчук, Г. І. Гримашевич та ін. [6; 5; 4; 3; 2; 9; 7; 1]. «Розсуваючи межі інтелектуального поетичного слова, не мислячи його інакше як у зв'язку із загальною ідеєю вільної Української держави, – підкреслює С. Я. Єрмоленко, – Ольжич утверджує художньо-естетичні мовні вартості – нові мотиви, втілені в лексико-семантичних засобах виразності, карбованих синтаксичних конструкціях, що досягають афористичного звучання, у характерних зразках публіцистично-оцінних характеристик, якими перейнята його громадянська поезія» [4: 13].

У пропонованій розвідці встановлено типи складних елементарних і неелементарних конструкцій у поезіях збірок Олега Ольжича «Рінь» (1935) і «Вежі» (1940), визначено центральні та периферійні щодо вживання моделі, проаналізовано їхні структурні й семантичні особливості.

У художньому стилі функціонують різнотипні синтаксичні конструкції. Вірші поета засвідчують збереження цієї тенденції, оскільки в них більшою чи меншою мірою реалізовані всі типи складних елементарних і неелементарних речень. Закономірно, що серед складних конструкцій у досліджуваних поетичних текстах переважають складні елементарні речення, з-поміж них найбільш продуктивні складнопідрядні: *Ніщо мистецтво і мана теорій, бо ж нам дано знайти життя само в красі неповторимій і суворій* [8: 74].

Регулярно вживані елементарні складносурядні конструкції: *Ми резерви, та ось вже без ліку ми з світанком піднімемось сивим* [8: 74] і безсполучникові структури: *Скільки сонця летіть на землю, Як зітхає земля по зливі!* [8: 63].

Найбільш поширені складнопідрядні елементарні речення з прислівними означальними підрядними частинами, які поєднуються з опорним компонентом за допомогою сполучних слів *що* та *де*: *Завтра чи тепер кінець, що наближається без стриму?* [8: 79]; *І ми будем гідні не слави й похвал – учинку,*

що горами руха! [8: 93]; *Вели не в майбутнє, де бурі і грім, в минувшину спогади всі ці* [8: 85].

Уживані й займенниково-співвідносні конструкції, що містять сполучне слово *хто*, яке корелює з експліцитним або імпліцитним вказівним займенником *той*: *Ой не так неохоче стріляє той, хто виріс під реви гарматні* [8: 74]; *Хто дихав хоч день так вільно, до смерти хмільний украй* [8: 71]; *Хто має уши – хай слуха! Хто має серце – люби!* [8: 85]; Узагальнена семантика, чіткий поділ на дві частини наближає такі речення до афоризмів.

Частини складносурядних елементарних конструкцій найчастіше поєднані єднальним недиференційованим сполучником *і*, тому роль виразників семантико-синтаксичних відношень перебирають на себе інші засоби (семантика компонентів, лексичні актуалізатори): *Пройшли пурпурні фінікійські дні, замкнувши цикл, і знову так потрохи зриває час суворо-мовчазні граніти легендарної епохи* [8: 72] – на послідовність подій у цьому реченні вказують видо-часові та способові форми дієслів-присудків *пройшли* – *зриває* та прислівник часу *знову* в другій частині. *На листя ти задивився бліде, на черепашку равлика прозору, і в цю хвилину дівчина пройде з школярським ранцем сходами нагору* [8: 70] – співвідношення форм дієслів-присудків обох частин і наявність лексичного компонента, який указує на одночасний перебіг подій *в цю хвилину*, служать виразниками семантико-синтаксичних відношень одночасності подій.

Елементарні безсполучникові речення характеризуються наявністю повторів: *Вчора лишились за нами у мряці ліси, вчора відкрилась рожева умита долина* [8: 65]; *Де вагання всі молодечі, де лицарські мої гордини?* [8: 69]; *Гах! як нагло увірвуться співи, як заб'ється бубон з переляку!* [8: 68].

На рівні багатоконponentних речень також кількісно домінують складнопідрядні конструкції, зокрема з однорідною супідрядністю: *А в сутінках, коли пора кінчать, коли сурма усіх спочити кличе, ще довго на риштованнях стоять струнки і невгамовні будівничі* [8: 78]. Трапляється в цьому типі речень й імпліцитний сполучний засіб перед другою однорідною частиною: *Де шлях у жовті вривається стіни і урвище над закрутом стремить, наш погляд неухважливий на мить затримує жорсткий прошарок ріни* [8: 63].

У складних реченнях з різними типами синтаксичного зв'язку теж переважають структури з підрядним зв'язком, а саме: конструкції зі сполучниковим підрядним і сурядним зв'язком та конструкції з підрядним і безсполучниковим зв'язком: *Мій меч бринить, та чую, що на грані мене не зрадять крицеві долоні* [8: 66]; *Просте каміння – як прості слова, відбите світло – шелести і шуми, – вони звучать, мов мушля, що ховає ще музику глибинної задуми* [8: 71].

Помітне місце в системі складних багатоконponentних речень поезій Олега Ольжича посідають безсполучникові складні речення: *Зайнявся ранок, вечір зажеврив – горить червоно понад нами порох* [8: 78]. На периферії щодо вживання, як і в сучасній літературній мові, перебувають складносурядні

неелементарні одиниці: *І небо – синь, і синява – розлив, і хвилі – каламутні і мінливі* [8: 74]. За спостереженнями Ю.Є. Ричагівської, менша частотність складносурядних одиниць у поетичному тексті компенсується продуктивністю безсполучникового зв'язку, тобто у віршованому мовленні на синтаксичному рівні певні типи зв'язку представлені збалансовано, оскільки художній стиль концентровано виражає літературну мову загалом; він у функціонально зміненому вигляді використовує можливості всіх мовних стилів [10: с. 8].

Трапляється у віршах Ольжича й такий засіб структурування тексту, як парцеляція, яка може являти собою виокремлення підрядного компонента або складнопідрядного речення: *На страх і за кару – суди польові, І землю поглинула тиша. Щоб відповідь наша – атаки нові – ударила тим голосніше* [8: 91]; *Проклятий невиразний ранок. Невиразні луни облав. І простори, де наостанок зацькований вовк пробігав* [8: 83–84].

Отже, аналіз структурно-семантичної будови складного речення в поезіях Олега Ольжича дозволяє зробити такі висновки, що до продуктивних елементарних і неелементарних речень належать складнопідрядні конструкції, регулярно вживані складносурядні елементарні та безсполучникові елементарні й неелементарні, на периферії перебувають складносурядні елементарні. У досліджуваних поетичних творах помітна тенденція до широкого використання речень із 3–4 компонентами, тобто речень мінімальної довжини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гримашевич Г. «Жити повно, широко і скоро»: функціонально-стилістичне навантаження прислівників у поетичних текстах Олега Ольжича / Галина Гримашевич // Волинь–Житомирщина : історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – 2018. – Вип. 29. – С. 4–9.
2. Денисенко Л. П., Кисіль Т. С. Стилістичні особливості інфінітивних речень у поезії Олега Ольжича / Л. П. Денисенко, Т. С. Кисіль // Вісник Запорізького державного університету. – Запоріжжя, 2001. – № 2. – С. 1–2.
3. Дмитришин Л. Я. Особливості метафоричних структур у поезії Олега Ольжича / Л. Я. Дмитришин // Філологічні студії. – Луцьк, 2000. – № 3. – С. 82–87.
4. Єрмоленко С. Мовотворчість Олега Ольжича / Світлана Єрмоленко // Дивослово – 1998. – № 10. – С. 13–15.
5. Загнітко А. П. «Він керувався сонцем» (Про мовотворчість Олега Ольжича) / А. П. Загнітко // Культура слова. – 1996. – Вип. 48–49. – С. 59–64.
6. Загнітко А. П. Національно-світоглядні основи поетичної граматики Олега Ольжича / А. П. Загнітко // Формування громадянської свідомості молоді : тези і матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої роковинам Олега Ольжича (24–25 лютого 1995 року). – Донецьк : ДонДУ, 1995. – С. 187–191.

7. Конторчук Г. Конотації синтаксичних одиниць у поезії Олега Ольжича / Ганна Конторчук // Волинь–Житомирщина : історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – 2013. – Вип. 24. – С. 250–260.

8. Ольжич О. Незнаному Воякові / О. Ольжич. – К. : «Дніпро», 1994. – С. 63–97.

9. Пентилюк М. Традиційність і новаторство ідіостилю Олега Ольжича / Марія Пентилюк // Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення творів української діаспори). – 2006. – Вип. 2. – С. 15–20.

10. Ричагівська Ю. Є. Структурно-семантичні параметри складного речення в поетичному мовленні : автореф. дисер. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова / Ю. Є. Ричагівська. – Луцьк, 2009. – 20 с.

І. В. Дмитрієва
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІ ПОШУКИ СЕМЮЕЛЯ БЕККЕТА

В основі естетичних шукань драматурга постає свідомість людська, і все, що відбувається в п'єсах лише тінь від того, що відбувається в людській свідомості. Драматург відмовляється від ідентифікації абсолютів, таких уніфікованих цілісних категорій, поняття монолітності і сталості. Його символіка фрагментарна, яка подається частинами, відірваними від цілого. П'єси не ідентифікують конкретний історичний, культурний, соціальний контексти. Персонажі постають для читача відірваними від важелів расової чи національної приналежності, і в той же час можуть бути внесені в будь який соціально-історичний контекст, конкретний побут та обставини. Таким чином, Беккет ніби відриває частину від реальності і описує її, виводячи дискурс п'єс на рівень найширших узагальнень.

Фрагментарність постає ключовою і в побудові п'єс, які часто позбавлені вербального компоненту, або репрезентують частину замість цілого. Так, маємо п'єсу «Подих», яка повністю позбавлена словесного обрамлення, в ній фігурують вказівки щодо інтенсивності освітлення та тривалості самого крику. П'єса в загальному має зайняти на сцені 30 секунд. Основною дійовою особою є артикуляційний компонент, глядач не бачить людину, яка відтворює звук, не чує нічого крім нього і тиші. Крик постає відірваною фрагментарною категорією від загальної монолітної субстанції, яка її відтворює.

Відсутність вербального компоненту маємо в п'єсі «Ніч та мрії», де дія на сцені реалізується за допомогою мелодії Шуберта та жестів рук. В п'єсі «Не я» глядач має бачити лише безлику та безмовну постать слухача та героїню, яка буде освітлена таким чином, що в світлі прожекторів опиниться лише її рот, який буде проговорювати незв'язний монолог. Глядач таким чином позбавлений можливості бачити тіло повністю. Рухи та жести невидимі, маємо акцентуацію лише на одній деталі, яка знову ж таки вирвана з сталого компоненту як фрагмент

чогоось. Однак така фрагментарність не є метонімічною, тому що не символізує чогось поза нею, чи над нею. Ці об'єкти репрезентують тільки себе і артикулюють своє звучання, яке лишень і набуває неповторності, будучи відокремленим від загальної матерії. Таким чином реалізується ліотарівська криза метарозповідей, «ми постаємо свідками роздроблення, розщеплення «великих історій» і появи безлічі більш простих, дрібних, локальних «історій-оповідань» [1: 213].

Постмодерний світоустрій наділений категоріями позачасовості, плюральності, антиуніфікації, антисигніфікації. В п'єсах Беккета це реалізується фрагментарністю дискурсу, дискретністю, неоднорідністю, протиріччями, кільцевою структурою оповіді. Ці елементи з'явилися в п'єсах Беккета ще до того, як термін постмодернізм був введений в літературний колобіг.

Смерть сюжету перш за все актуалізується відсутністю лінійного розвитку, вони постають «результатом інтуїтивного пізнання автором людського стану поліфонічним методом, публіка стикається з організованою структурою викладу і образами, які взаємопроникаються і мають бути розкриті тотально, як всі теми розкриті симфонічно, завдяки симультанному впливу» [2: 44]. Хіба не ця поліфонічність і є втіленням плюрального дискурсу постмодерністського світосприйняття? Таким чином, гасло про те, що постмодернізм – це старе вино в нових бурдюках, можна цілком спокійно запозичити з певним уточненням, зазначивши, що постмодернізм – це нове вино, але в старих бурдюках.

П'єса «Всі, що падають» нашоухує на роздуми з самого початку. Мартін Есслін стверджує, що назва п'єси була взята з псалму 144, де Господь підпирає усіх падаючих, усіх зігнутих Він випростовує. Чи означало це метафоричний зв'язок з дитиною, яка впала під рельси поїзда, яка можливо була спричинена агресією містера Руді? Постмодерністський текст наполягає на мовних іграх, і Ендрю Кеннеді, згадуючи Стівена Коннора відмітить, що його твори намагаються підірвати раціональне розуміння зсередини самої раціональності, повертаючи логічні структури проти самих себе і використовуючи слова щоб виразити невиразне. Слово, проти якого протистоїть Беккет, залишається єдиним засобом його ж виразності. Ставлення драматурга до слова завжди амбівалентне, оскільки, нівелюючи його, він одночасно підносить його на найвищі рівні артикуляції сутностей та об'єктів.

Провідною стратегією постмодерністських текстів постає гра з словами, гра з мовою на синтаксичному, граматичному та семантичному рівнях. Діалог Лаккі розглядається уособленням руйнації метатекстів та дискретності буття. На відміну від модерністичного прагнення до створення метанаративу за Ліотаром, або ж домінантного коду за Джеймісоном в тексті, який протистоятиме хаосу буття, постмодерністичні установки наполягають на зміщенні центрів на периферію, а маргінальних позицій в ядро, на дробленні всього на самодостатні субстанції. Мислення Лаккі протистоїть всім ієрархічним установкам, і апологує постмодерністичній концепції нонієрархії та нонселекції. Маємо тут яскравий приклад постмодерністської мовної гри, яка направлена проти стримуючих

рамок, вільна від мовних кордонів. Таким чином Лаккі знищує метанаратив і маємо тут вже чистий постмодерністський продукт. Абсолютна відсутність розділових знаків в монолозі, наявність академічних алюзій робить його яскравою маніфестацією літератури постмодернізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ильин И.П. Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм. – М.: Интрада, 1996. – 251 с.
2. Esslin M. The Theatre of Absurd. Revised and enlarged edition. London: Cox and Wyman Ltd, 1980. – 462 p.
3. Beckett S. The complete dramatic works/ S. Beckett. – London: Faber and faber, 2006. – 476 p.
4. Hassan Ihab. The dismemberment of Orpheus. Toward a postmodern literature. – London: The University of Wisconsin Press, 1982. – 315 p.

**С. А. Вискушенко,
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

КОРЕЛЯТИВНІСТЬ ПОНЯТЬ «КОНЦЕПТ», «ПОНЯТТЯ» ТА «ЗНАЧЕННЯ»

Принципово важливим при описі концепту як центрального поняття когнітивного напрямку вивчення термінологічної лексики є питання співвідношення понять «концепт», «поняття», «значення». Існує низка робіт дослідників, у яких терміни «концепт», «поняття» і «значення» ототожнюються, використовуються як синоніми з метою запобігання монотонного повтору. Більше того, у західному термінознавстві будь-які смисли відносять завжди тільки до поняття, а непередметні компоненти значення та лексичне значення одиниці фахової мови, як правило, ігноруються.

Як наголошує А. А. Залевська, вже давно доведеним фактом є те, що визначені сутності – концепт, поняття, значення, досить важко піддати прямому спостереженню. Дослідниця підкреслює, що під час обговорення відповідних категорій необхідно пам'ятати про те, що науковці можуть висувати лише певні гіпотези щодо зазначених понять і жоден з цих поглядів не може претендувати на «роль істини в останній інстанції» [4: 36-37]. У нашому дослідженні ми не ставимо перед собою завдання детального аналізу різноманітних трактувань вищезазначених феноменів. Вважаємо за потрібне представити тільки основні позиції дослідників з означеної проблематики та підкреслити ті, які лежать в основі наших бачень.

Щодо питання диференціації концепту й поняття, то було встановлено, що сучасний етап наукостворення дає підстави говорити про два абсолютно полярні погляди. Так, представники першого напрямку, до якого тяжіємо і ми, досить слушно вважають, що концепт є ширшим за поняття. Підкреслюється, що

поняття є одним із структурних компонентів концепту, найбільш стабільним пластом, змістовним ядром, яке є узагальненим абстрагованим знанням певної спільноти [1: 54-55]. У роботі «Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики» А. М. Приходько зазначає, що поняття і концепт мають співвідноситися між собою в гіпо-гіперонімічний і разом із тим в асиметричний спосіб: основою концепту є поняття, але основою поняття не є концепт [8: 53-55]. На підтвердження своєї думки науковець у зазначеній роботі демонструє тришарову структуру концепту, у якій понятійна складова є основою концепту.

У межах другого напрямку ці поняття ототожнюються. Так, А. О. Худяков стверджує, що концепт є базовою формою здійснення понятійного мислення та понятійним інвентарем [10: 102]. Деякі науковці взагалі виступають за витіснення терміна «поняття». Відповідно до погляду Н. Ю. Шведової, концепт – взагалі поняття, яке є «поіменоване» мовою у вигляді лексичного значення слова [11: 506]. Визначаючи правомірність такого підходу, вважаємо, що ототожнення цих двох понять не є правильним. Хоча концепт та поняття близькі, належать до одиниць мислення, однак поняття є лише компонентом концепту, його змістовим ядром. Вважається, що кожне поняття має об'єм (сукупність предметів або явищ певного класу, що охоплені відповідним поняттям) і зміст (сукупність спільних і відмінних у ньому ознак одного чи декількох предметів або явищ) [12: 144]. Водночас, концепт включає тільки зміст поняття і також смисл слова, що співвідноситься з цим поняттям. А сукупність уявлень, знань, які супроводжують певне слово, і є концепт, репрезентований цією лексичною одиницею [3: 6], тобто концепт розглядається як абстрактна одиниця, певний окремий смисл, окрема ідея свідомості, як основна оперативна одиниця мисленнєвих процесів, що відображає зміст отриманих знань, досвіду, результатів діяльності людини та пізнання нею навколишнього світу у вигляді «квантів» знання [5: 316]. Отже, концепти виникають під час побудови як об'єктивної, так і гіпотетичної інформації, даних про об'єкти, явища та їхні властивості й якості. Концепт, на відміну від поняття, відбиває не просто істотні ознаки об'єкта чи явища, які достатні для розуміння його сутності, а всі ознаки, що є релевантними і заповнюють знання про довкілля у відповідній мовній спільноті. Відмінність між концептом і поняттям полягає ще й у тому, що поняття існує до тих пір, поки воно виражене в мовній формі, а концепт може містити в собі елементи, які не мають вербальної репрезентації. До концептуальної інформації долучаються ще й уявлення, образи, а саме: мисленнєві картинки, схеми, символи, фрейми, скрипти/сценарії, пропозиції.

Аналіз досліджень з питання співвідношення понять «концепт» і «значення» дає можливість говорити, як і у випадку з «концептом» і «поняттям», про існування двох протилежних позицій: перша – ототожнення значення з концептом (А. Вежбицька, Р. Джекендоф, М. В. Нікітін та ін.), друга – значення є частиною концепту (М. М. Болдирєв, С. А. Жаботинська, О. С. Кубрякова, І. А. Стернін та ін.).

В основі наших бачень лежать позиції представників іншого погляду, які стверджують, що якщо ототожнювати концепт і значення, то тоді необхідно буде виділяти в семантичній структурі кожного слова індивідуальні компоненти значення, що спростує існуюче загальноприйняте положення про різницю між значенням і смислом [2: 26]. У нашому дослідженні ми спираємося на висновки аналізу З. Д. Попової та І. А. Стерніна про співвідношення концепту та значення через категорію відображення, що дозволило виявити як те спільне, що їх пов'язує, так і те специфічне, що їх відрізняє [7: 91-104]. Авторами була висунута теза, відповідно до якої, щоб диференціювати поняття «концепт» і «значення», необхідно виявити їхні загальні риси, відмінності та відношення. За визначенням дослідників, різниця між концептом і значенням полягає в тому, що вони є продуктом діяльності різних видів свідомості, когнітивної й мовної. Особливість семантики мовної одиниці полягає в тому, що вона не просто відображає дійсність як концепт, а є частиною концепту та виступає у вигляді частини мовного знака в акті комунікації. Щодо спільних рис, то і концепт, і значення однаково є відображенням і пізнанням дійсності (об'єктивної та суб'єктивної) свідомістю людини. У цьому зв'язку маємо підкреслити, що обидва явища когнітивної природи. Так, досить доречно підкреслено, що свідомість людини, яка локалізується в мозку та є його функцією, відображає об'єктивну та суб'єктивну дійсність. Як значення, так і концепт є результатом когніції – відображення дійсності свідомістю [9: 485].

Усе вищезазначене підтверджує думку, що значення складає певну частину вербалізованого концепту. Так, К. В. Данілов досить конструктивно наголошує, що більшість слів є багатозначними, один і той же мовний знак концентрує численні ознаки одного концепту. За мовним знаком відбувається закріплення суспільного досвіду контакту з відповідним об'єктом або феноменом різними мовними спільнотами, які виокремлюють для характеристики цього об'єкта, явища тільки певні, релевантні саме для них ознаки. Відповідно, у значення слова входять ознаки актуальні як у загальнолюдському/загальноприйнятому плані, так і обумовлені певною спільнотою [3: 8].

Відношення між концептом і значенням полягають у тому, що значення виступає частиною концепту, яка позначається мовним знаком, що регулярно використовується та відтворюється в межах певної спільноти. Більше того, як зазначають сучасні дослідники домену когнітивної лінгвістики, співвідношення слова та концепту можна уподібнити видимій та невидимій частині айсберга. Компоненти лексичного значення виражають значущі концептуальні ознаки, але не в повному обсязі. Концепт ширший за лексичне значення, його структура значно складніша та багатогранніша [6: 7]. Отже, як слушно підкреслює М. М. Болдирєв, значення передають лише частину наших знань про навколишній світ. Переважаючий об'єм знання зберігається у свідомості у вигляді різних мисленневих структур – концептів, у зміст яких можуть включатися нові характеристики. Відповідно, ці характеристики будуть вимагати нових форм вербалізації [2: 25-35].

Підсумовуючи вищевикладене, можна припустити, що лексичне значення, відображене у звуковій оболонці терміна, є лише одним із компонентів такого складного явища, як концепт, який включає в себе поняття. Отже, співвідношення концепту, поняття, значення – ніби три фази мисленнєво-пізнавального процесу. Таким чином, категорії концепт, поняття, значення перебувають у постійній і безпосередній взаємодії, без якої неможливе накопичення й розвиток наукового знання про об'єктивну реальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алефиренко Н. Ф. Концепт и значение в жанровой организации речи : Когнитивно-семасиологические корреляции / Н. Ф. Алефиренко // Жанры речи : сб. науч. статей. – Саратов : Изд-во ГосУНЦ “Колледж”, 2005. – Вып. 4. – С. 54-55.
2. Болдырев Н. Н. Концепт и значение слова : [научное издание] / Н. Н. Болдырев // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж : ВГУ, 2001. – С. 25-36.
3. Данилов К. В. Англо-американские правовые концепты *crime* и *punishment* в лингвокультурном освещении : [учебное пособие] / К. В. Данилов. – Саратов : Изд-во “Научная книга”, 2005. – 128 с.
4. Залевская А. А. Психолингвистический подход к проблеме концепта : [научное издание] / А. А. Залевская // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж : ВГУ, 2001. – С. 36-44.
5. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке : Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – РАН. Ин-т языкознания. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
6. Пименова М. В. Предисловие / М. В. Пименова // Введение в когнитивную лингвистику : сб. науч. статей. – Кемерово, 2004. – Вып. 4. – С. 5-8.
7. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ : Восток-Запад, 2007. – 314 с.
8. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
9. Стернин И. А. Методика исследования структуры концепта : [научное издание] / И. А. Стернин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж : ВГУ, 2001. – С. 58-65.
10. Худяков А. А. Концепт и значение / А. А. Худяков // Языковая личность: культурные концепты : сб. науч. статей. – Волгоград-Архангельск : Перемена, 1996. – С. 97-103.
11. Шведова Н. Ю. К определению концепта как предмета языкознания / Н. Ю. Шведова // Языковая личность: текст, словарь, образ мира : сб. статей. – М. : Изд-во РУДН, 2006. – С. 506 – 510.

12. Татаринов В. А. Общее терминоведение : энциклопедический словарь / В. А. Татаринов. – М. : Московский Лицей, 2006. – 528 с.

Горбачова Н. І.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ПІДЛЕГЛИМ ТАКТИКИ ВІДМОВИ У ХОДІ ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З КЕРІВНИКОМ

Тактика відмови базується на пріоритеті інтересів підлеглого й ігноруванні інтересів, наказів чи прохань службовця-керівника [1: 187]. У контексті асиметричного спілкування відмова характеризується як потенційно конфліктогенна тактика, оскільки вона ігнорує інтереси, накази, прохання співрозмовника-керівника й потребує додаткових комунікативних зусиль адресанта, як вибачення або обґрунтування негативної реакції [2: 136]. Аналіз діалогічного спілкування засвідчив, що використання відмови дозволяє адресантові з нижчим статусом понизити статус адресата-керівника [3: 1] за умови успішної реалізації цієї тактики.

На лексичному рівні тактика відмови експліцитно виражається за допомогою заперечних прислівників, повторення яких в одній чи декількох репліках інтенсифікує прагматичне значення цієї тактики.

Заперечений прислівник no підлеглий використовує для вираження експліцитної відмови, що ілюструє такий діалог:

Donna: You want me to ask him.

Luis: Yeah. Would you please?

Donna: No.

Luis: Why?

Donna: Because it would be so much more fun for me to listen to you ask him.

Luis: Well, let me get this straight (Suits/Season 3 / Episode 2).

Тактика відмови (*No*) реалізована секретаркою експліцитно, заперечним прислівником *no*, що дозволило їй досягти своєї мети й уникнути виконання наказу співрозмовника-керівника, оскільки останній висловлює намір діяти самостійно (*Well, let me get this straight*).

Кількаразове повторення заперечного прислівника *no* в одній репліці слугує інтенсифікатором змісту тактики відмови:

Harvey: [...] You're gonna go through those bylaws, and you're gonna find me a way to get rid of Robert Stensland.

Mike: No, no, no, no. I have to go see my grandmother.

Harvey: (gasps) Is she dying?

Mike: No.

Harvey: Cancel on her (Suits/Season 1/Episode 3).

Персонаж-керівник дає розпорядження підлеглому, однак останній відповідає прямою відмовою, вербалізованою за допомогою заперечного

прислівника *no* (*No, no, no, no*), повторення якого є емоційним і логічним підсиленням змісту висловлення [4: 144]. У наступному реченні персонаж-підлеглий викладає аргументацію власної позиції для пом'якшення відмови виконувати обов'язки (*I have to go see my grandmother*), важливість якої виражено модальним дієсловом *have to* із семантикою обов'язку виконати дію. Однак зрештою Майк не досягає бажаного, оскільки керівник вербалізує наказ ін'юнктивом (*Cancel on her*), що підкреслює його вищий статус, а тому тактика відмови підлеглого зазнає невдачі.

Повторне використання заперечного прислівника *no* в декількох репліках свідчить про тверде рішення підлеглого не виконувати прохання чи наказу керівника:

Luis: I have two house seats to the staged reading of a new Albee play.

Donna: Edward Albee?

Luis: Yes. Meryl Streep. And Glenn Close.

Donna: No.

Luis: We can go.

Donna: No. No. I cannot tell you what I do not know, Louis. Okay (Suits/Season 2/Episode 2).

Застосовуючи заперечний прислівник, Донна відмовляє Луїсу виконати його прохання, попри сподівання керівника підкупити співрозмовницю (*I have two house seats to the staged reading of a new Albee play*) запрошенням на виставу, яке вербалізує за допомогою словосполучення *house seat* “a theater seat reserved by the management for a special guest” (театральне місце, зарезервоване управляючим для особливого гостя) [5], підкреслюючи особливість співрозмовниці. Однак Донна продовжує реалізувати відмову, що свідчить про твердість її позиції.

Якщо тактика відмови реалізована без використання заперечного прислівника, а її значення втілюється в семантиці висловлювання, йдеться про імпліцитне вираження відмови, що ілюструє такий діалог:

Rachel: You called me?

Luis: Sure did. Have a seat.

Rachel: I'd prefer to stand.

Luis: Fair enough (Suits/Season 1/ Episode 9).

Рейчел виражає імпліцитну відмову на запрошення керівника присісти (*I'd prefer to stand*) за допомогою антитези, яка протиставляє пропозицію керівника, вербалізовану виразом *have a seat* “sit down” (сісти) [5], бажанню підлеглої, вираженому дієсловом *stand* “support oneself on the feet in an erect position” (підтримувати себе на ногах у вертикальному положенні) [5]. Адресат успішно декодує висловлення Рейчел (*Fair enough*), що свідчить про його повагу до бажання підлеглої й тим самим підвищує її статус.

Визначено два види відмови: відмова від виконання наказу та відмова від запрошення керівника провести вільний час разом.

Тактика відмови від виконання наказу керівника вказує на наявність іншої позиції в підлеглого та на його небажання підкорятися співрозмовникові, що продемонстровано в такому прикладі:

Jesica: I want to thank you for taking on that pension case – with Jack Soloff.

Mike: I didn't take on the pension case with Jack Soloff.

Jesica: Yes, you did.

Mike: Jessica, no. You can't make me work with that man (Suits/Season 5/ Episode 7).

Майк повідомляє Джесіку, що він відмовляється працювати зі старшим партнером фірми (*I didn't take on the pension case with Jack Soloff*). Проте вона сперечається з його рішенням, стверджуючи зворотне (*Yes, you did*). Це повідомлення провокує Майка на використання тактики експліцитної відмови від виконання наказу (*Jessica, no. You can't make me work with that man*), вербалізованої заперечними прислівниками *no* та *not*.

Тактика відмови від запрошення керівника сигналізує про небажання адресата-підлеглого приймати його, наприклад у діалозі:

Luis: Well, listen, I have some work to get to so maybe we can meet for lunch tomorrow at the club. Say, 1:00 pm?

Mike: Uh you know, tomorrow ...

Luis: I know I just posed that as a question, but I really didn't mean it that way (Suits/Season 1 / Episode 2).

Відмова підлеглого від запрошення (*Uh you know, tomorrow...*) вербалізована за допомогою вигуку *uh* “the written form of the sound people sometimes make when they pause in speaking, thinking of what to say next or how to say it” (письмова форма звуку, який іноді видають люди, коли вони зупиняються під час мовлення, думаючи, що сказати далі або як це сказати) [6], що вказує на роздуми підлеглого, інтенсифікується виразом *you know* “used when one is not sure of what to say or how to say it” (уживається, коли особа не впевнена, що чи як сказати) [5] і лексичним повтором темпорального прислівника *tomorrow*, оскільки здійснено спробу вгадати причину відмови. Однак керівник ігнорує цю спробу, констатуючи обов'язок підлеглого приєднатися до нього в клубі.

На актомовленнєвому рівні тактику відмови репрезентують деклінативи, реф'юзиви та квеситиви.

Деклінативи вербалізують тактику відмови від пропозиції:

Louis: I mean, you were masterful. The charity, his lone lunches at his favorite restaurant, having Jack show up at the perfect time. I mean, you are not only a brilliant attorney, you're the backbone of this entire...

Rachel: Louis, I'm not going mudding with you (Suits/Season 5/ Episode 5).

Підлегла реалізує тактику відмови від запрошення керівника деклінативом (*Louis, I'm not going mudding with you*), вербалізуючи його за допомогою заперечної форми конструкції *to be going to* “be certain to happen in the future” (бути впевненим у тому, що станеться в майбутньому) [5] та особового займенника у формі другої особи однини, вказуючи на адресата-керівника.

Реф'юзиви виражають відмову виконати наказ чи прохання керівника, наприклад:

Louis: Hardman. I want you to convince Harvey to let me on the Monica Eton case.

Donna: I'm sorry, Louis. I can't do that (Suits/Season 2/Episode 14).

Для вербалізації тактики відмови від виконання наказу керівника (*I can't do that*) секретарка послуговується заперечною формою модального дієслова *can* із семантикою неможливості виконання дії [5] та займенником *that*, який указує на наказ керівника. Тактика вибачення (*I'm sorry, Louis*), виражена експресивом, слугує інструментом пом'якшення негативного впливу відмови на статус керівника.

Квеситиви вербалізують імпліцитну відмову, виражену у формі запитання через страх чи небажання мовця-підлеглого спровокувати конфлікт із керівником. Наприклад:

Harvey: Figure it out.

Mike: Can't we do that after...

Harvey: No, and you keep talking, I'm gonna start billing you. And my time runs \$1,000 an hour (Suits/Season 1/Episode 2).

Харві дає Майку завдання, виражене ін'юнктивом (*Figure it out*), що вказує на домінуючий статус першого, але у відповідь підлеглий робить спробу реалізувати тактику відмови непрямо (МА квеситиву: *Can't we do that after...*), пропозицією виконати наказ пізніше, вербалізуючи це за допомогою модального дієслова *can* для вираження пропозиції [5], займенника *that*, який указує на наказ керівника, та прикметником *after* "later in time" (пізніше) [6].

Тактика відмови має респонсивний характер [7: 30;], тобто використовується в *реактивних* репліках, що підтверджує цей діалог:

Donna: That's because I fired her.

Luis: You what?! She was the smartest fourth-year we had!

Donna: She was also insubordinate, and I made a decision.

Luis: I don't give a shit what you made. She was working for me on Delta Securities, and I need her back.

Donna: Okay, Louis, I'm not getting her back (Suits/Season 7/Episode 4).

Директор по персоналу Донна без відома Луїса звільнила працівницю через порушення правил фірми. Але керівник вимагає її повернути, аргументуючи свою позицію (*She was the smartest fourth-year we had!*) залученням прикметника позитивної оцінки розумових якостей індивіда *smart* "witty, clever" (розумний) [5] у формі найвищого ступеня порівняння. У відповідь на це Донна спочатку непрямо апелює до власного статусу, підкреслюючи власні повноваження (*I made a decision*), а в реактивній репліці застосовує тактику відмови (*I'm not getting her back*), виражену за допомогою особового займенника у формі першої особи однини та заперечної форми фразового дієслова *get back* "return" (повертатися) [6], констатує відмову виконувати наказ керівника.

Тактика відмови втілена *успішно*, якщо адресат-керівник погоджується з нею, висловлюючи інтенцію виконати завдання самостійно. Це твердження ілюструє фрагмент діалогу між Луїсом та його секретаркою:

Louis: Well, then, why don't you go to the newsstand down the street?

Gretchen: Cause I'm your secretary, Louis, not the paper boy, and that's that.

Louis: No, that is not that, because a day hasn't gone by that I haven't read the newspaper since I was nine. So if it's all the same to you, I'll go out and find one myself (Suits/Season 7/Episode 13).

Секретарка Гретхен відмовляється виконати прохання керівника (МА реф'юзиву: *Cause I'm your secretary, Louis, not the paper boy*), протиставляючи свою посаду *secretary* “one employed to handle correspondence and manage routine and detail work for a superior” (працівник, найнятий для того, щоб працювати з листуванням, керувати розпорядком і детальними планами керівника) [5] посаді *paper boy* “a boy who delivers newspapers” (хлопець, який доставляє газети) [MW], чим вона підкреслює відсутність обов'язків приносити газети. Луїс погоджується з нею і каже, що може зробити це сам (*I'll go out and find one myself*). В аналізованому прикладі секретарка успішно реалізувала тактику відмови.

Отже, у спілкуванні мовців з асиметричними статусами було виявлено два види відмови – відмова від виконання прохання/наказу керівника і відмова від його запрошення. На мовному рівні вони вербалізуються за допомогою заперечних прислівників, повторення яких в одній чи декількох репліках інтенсифікує зміст відмови. Тактика відмови має респонсивний характер і реалізується в реактивній репліці одразу після відповідної репліки керівника. На актомовленневому рівні ця тактика виражається деклінативами, реф'юзивами та квеситивами. Підлеглі реалізують розглядану тактику або успішно, або не досягнувши прагматичної мети – висловити небажання виконувати наказ чи прохання керівника чи проводити з ним свій вільний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Шевчук О. О. Конфронтативна стратегія в мовленні персонажів сучасної англomовної прози: гендерний аналіз // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2009. С. 187–190.
2. Осовська І. М. Види відмови та їх мовне вираження // Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія. Чернівці : Рута, 1996. Вип. 1. С. 135–139.
3. Tanck. S. Speech act sets of refusal and complaint: A comparison of native and non-native English speakers production // TESOL Working Papers. 2002. № 4 (2). P. 1–22.
4. Мороховский А. Н., Воробьёва О. П., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В. Стилистика английского языка. Киев : Главное издательство издательского объединения “Вища школа”, 1984. 241 с.
5. Merriam-Webster Dictionary. URL : <http://www.merriam-webster.com/dictionary/time>. (назва з екрану).
6. Collins Dictionary. URL : <https://www.collinsdictionary.com> (назва з екрану)

7. Почепцов Г. Г. Коммуникативно-прагматические аспекты семантики. Филологические науки. 1984. № 4. С. 29–36.

О.М. Романюк,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СТИЛІСТИЧНИХ ОДИНИЦЬ СИНТАКСИЧНОГО РІВНЯ УКРАЇНСЬКОЮ

Створення системи художніх образів персонажу досягається вживанням мовних засобів, вибір яких визначається загальною метою твору. Мовленнєва характеристика персонажа будується на основі закріплення за ним певних експресивно-синтаксичних і стилістично-фразеологічних форм. Як правило, особливу увагу дослідники приділяють саме лексичному складу реплік, який вважається основною відмінною ознакою персонажа, його «родзинкою», яка підкреслює соціальну статус або професійну приналежність персонажу, нехтуючи при цьому синтаксичними характеристиками.

Основними рисами синтаксичної характеристики мовлення того чи іншого персонажу також вважають:

1) структуру, довжину та завершеність речень. Речення довгі та наддовгі, розгалужені, що включають сурядний та підрядний типи синтаксичного зв'язку як чинник мовленнєвої характеристики персонажу можуть свідчити про освіченість, схильність до міркувань, досить високий соціальний статус героя. Декілька простих або поширених складних речень, часто незавершених і не поєднаних тематично кваліфікують як внутрішній монолог або потік мислення, коли думки переплітаються, доповнюють, розширюють чи заперечують одна одну.

Проаналізуємо синтаксичні особливості мовлення персонажів англomовного детективного роману «Вбивство у Східному Експресі» та засоби їх передачі українською у перекладах А. Сметюха (2015) та Н. Хаєцької (2017). Персонаж американської дами Місіс Габбарт з перших сторінок вражає синтаксичними особливостями мовлення. Агата Крісті робить це свідомо, оскільки саме ця жінка виявляється тією людиною, яка холоднокровно спланувала всі деталі злочину. Монолог персонажу, характеризується великою кількістю вставних фраз, прямої мови для передачі думок, емфаз, відходу від ініціальної теми. Всі ці синтаксичні характеристики свідчать про те, що персонаж знаходиться у стані емоційного збудження, не може чітко формулювати свої думки, наприклад,

Of course I'm sure! The idea! I know what I'm talking about. I'll tell you everything there is to tell. I'd gotten into bed and gone to sleep, and suddenly I woke up – everything was dark – and I knew there was a man in my compartment. I was just so scared I couldn't scream, if you know what I mean. I just lay there and thought, 'Mercy, I'm going to be killed!' I just can't describe to you how I felt. These nasty trains, I thought, and all the outrages I'd read of. And I thought, 'Well, anyway, he won't get my jewellery'—because, you see, I'd put that in a stocking and hidden it under my pillow—which isn't any too comfortable, by the way; kinda bumpy, if you know what I mean. But that's neither here nor there. Where was I? "[p.53]

Надія Хаєцька у своєму перекладі зберігає всі пунктуаційні знаки (знаки оклику, тире, знаки питання) і точно передає емоційний стан жінки зберігаючи всі вставні слова і фрази, чітко демонструє відхід від теми в останньому питальному реченні,

Звичайно, я впевнена! Так! Я знаю, про що кажу. Я розповім вам усе, що тільки можу розповісти. Я лягла в ліжко і вже було заснула, і раптом прокинулася — було темно — і я знала: у моєму купе хтось є. Я була така налякана, що навіть не могла кричати, якщо ви розумієте, що я маю на увазі. Я просто лежала й думала: «Господи, мене зараз уб'ють». Я навіть не можу описати, що я відчувала. Ці огидні потяги, думала собі я, і всі неподобства, про які я читала. І я подумала: «Ну, у будь якого разі, йому не дістануться мої прикраси». Бо, бачте, я поклала їх у панчохи й сховала під подушку — це не зовсім зручно, оскільки подушка тоді горбиста, якщо ви розумієте, про що я. Але це тут ні до чого. На чому я зупинилася? (Н.Х.) [с.106]

А.Сметюх привносить у текст від себе: в його перекладі відсутнє вставне речення – *everything was dark* – яке перекладено локативною обставиною, вставні фрази – *I thought, because, you see, if you know what I mean*. Окрім цього, перекладач не еквівалентно і не адекватно передає останнє питання *But that's neither here nor there. Where was I?*. Замість того, щоб підкреслити, що Місіс Габбарт переключилася з теми нічної пригоди на прикраси і забула на чому зупинилася, А. Сметюх невдало передає зміст, чому перекладач вирішив, що Місіс Габбарт турбувало питання, чому саме вона стала жертвою?

Звісно впевнена! Ще б пак! Я знаю, про що говорю. Я вам зараз усе розповім. Я вже майже спала в себе в ліжку, але раптово прокинулася і в абсолютній темряві відчула, що в моєму купе знаходиться чоловік. Я була така нажахана, що не могла кричати, думаю, що ви зрозумієте мене. Я лежала й думала: «О, ні, мене зараз уб'ють». Ви собі не уявляєте, як я почувалася. Ці жахливі потяги — ніхто мене не врятує. І я подумала: «Нехай, але він не отримає моїх прикрас, так як, я поклала їх у панчохи та заховала під подушкою — це, звісно, не було дуже добре. Але чому саме я — жертва?»(А.С.) [с. 34]

Вживанням коротких простих речень характеризується мовлення помічника Містера Ретчетта МакКвіна. Синтаксичне оформлення його думок характеризується лаконічністю, чіткою логічністю, він намагається уникнути довгих пояснень, надання надлишкової зайвої інформації, наприклад,

Mr. Ratchett was in the same hotel. He had just had a row with his secretary. He offered me the job. I took it. I was at a loose end and glad to find a well-paid job ready made, as it were»[р.30].

Ми з друзями жили у тому ж готелі, що й містер Ретчетт. Він саме шукав собі секретаря. Запропонував мені роботу і я погодився. У мене майже не було грошей і вирішив не відмовлятися від такої високооплачуваної роботи (А.С.) [с.18]

А. Сметюх, так само як і Н.Хаєцька, не дотримується вживання простих речень і об'єднує два в одне – *Запропонував мені роботу і я погодився*. При цьому він вирішує випустити факт, що Містер Ретчетт посварився з секретарем, а не просто його шукав.

2) вживання певних стилістико-синтаксичних мовних засобів. Так, наприклад, у мовленні Місіс Габбарт зафіксовано вживання такого синтаксичного стилістичного засобу як парцеляція, який безперечно надає

мовленню цього персонажу емоційності. Парцеляція полягає в розчленуванні синтаксично зв'язного тексту на інтонаційно відокремлені відрізки розділені крапкою з метою створення певних стилістичних ефектів. У парцеляції засобом актуалізації та виділення виступають другорядні члени, доказом чому служать їхні широкі контекстуальні зв'язки – наявність у композиційно вузлових відрізках тексту. Так, наприклад,

“Poor creature, she’s a Swede. As far as I can make out she’s a kind of missionary. A teaching one. A nice creature. Not much English [p.22].

Бідолашна шведка. Як я зрозуміла, вона місіонерка. Учителька. Прекрасна жіночка, але не дуже добре говорить англійською. (А.С.) [с.12].

Бідолашка та шведка. Наскільки я зрозуміла, вона місіонерка, учителька. Приємна особа, хоча й не надто добре говорить англійською (Н.Х.) [с.41]

Виділені в окремі інтонаційні синтагми іменні фрази слугують уточнюючим змістовим компонентом у характеристиці Міс Оглссон, надають цим характеристикам більшої інформативної ваги. Проте, ряд парцелятив в обох перекладачів завершується трьома одиницями, останній *Not much English* обидва перекладачі передаються простим реченням.

Стилістична фігура, яка виражає навмисно незавершену, раптово обірвану думку називають апосіопезою (умовчання). Апосіопеза допомагає краще передати емоційний стан мовця або особливості ситуації. Так, щоб придати ситуації емоційної напруги, для того, щоб підкреслити важливість того, що трапилося М. Боук залишає свою фразу обірваною, даючи можливість співрозмовнику для переживання, додумання чогось жахливого, що точно передають обидва перекладачі

“You may well ask that. First this snow—this stoppage. And now –” He paused – and a sort of strangled gasp came from the Wagon Lit conductor.

“And now what?”

“And now a passenger lies dead in his berth—stabbed.”

Гарне питання. Спочатку цей снігопад, через який ми зупинилися, тепер... — Він зупинився, і було чутно глибоке зітхання провідника.

— Що тепер?

— Тепер один із пасажирів лежить мертвий у своєму купе — його зарізали (А.С.) [с.15].

І ви ще питаєте. Спершу сніг, ця зупинка. А тепер...

Він замовк, і почувся придушений стогін провідника.

— А тепер що?

— А тепер мертвий пасажир лежить у своєму ліжку зарізаний. (Н.Х.) [с.51].

3) вживання **клефтових IT-конструкцій**, які безперечно є засобом експресивного синтаксису, тому що їх дискурсивна функція полягає у тому, щоб пов'язати нову і відому інформацію, а також зробити акцент на ремі повідомлення. Такі конструкції притаманні мовленню детектива Пуаро, за допомогою них він ставить логічні акценти на тих фактах, які, на його думку, є більш важливими. Так, у наступному прикладі, Пуаро емоційно зазначає, що докази це добре, але його в першу чергу цікавить психологічне підґрунття злочину. Але необхідно зазначити, що така конструкція характерна лише для англійської, де будь який нестандартний порядок слів сприймається як акцентуація того чи іншого члена речення. Наприклад,

It is the psychology I seek, not the fingerprint or the cigarette ash [p. 36].

Тут більше йде в хід психологія, а не відбитки пальців чи попел сизару (А.С.) [с.23].

Я звертаюся по допомогу до психології, а не до відбитків пальців або попелу цигарок (Н.Х.) [с.76].

Цю клефтову конструкцію, на наш погляд, потрібно було перекласти за допомогою посилювача саме до психології, лише до психології, що акцентувало б увагу виключно на цьому факті. Жоден з перекладачів не застосував цю трансформацію.

4) нетипове розташування конститuentів речення. Так, у наступному прикладі, Пуаро використовує нестандартний для англійської мови порядок слів, виносить додаток на першу позицію речення, тим самим акцентуючи увагу на тому, що він дійсно має певний успіх. Структура речення схематично має вигляд OSV,

“Some little success I have had, perhaps.” Hercule Poirot tried to look modest but failed signally [p.13].

Англомовне нестандартне розташування елементів в українській мові з вільним порядком слів передати досить важко. В перекладі А.Сметюха ми спостерігаємо вживання лексеми *таки*, яка акцентує увагу на лексемі *вдалося*, тоді як у перекладі Н.Хаєцької цю функцію виконує сполучник *і*,

– Напевне, щось мені таки вдалося, – скромно зауважив Пуаро (А.С.) [с.

5]

Ну, можливо, чогось я і досягнув, — Еркюль Пуаро намагався здаватися скромним, але йому це явно не вдалося. (Н.Х.) [с. 22].

Для виділення характеристики предмета чи явища, надання їй важливості Пуаро прибігає до акцентування означення, починаючи з нього речення. У такому випадку поширена структура речення має вигляд AttOSV. У цьому випадку нестандартність порядку слів краще вдається передати А. Сметюху, який використовує також інверсований порядок слів, починаючи речення з означення, тоді як елемент акцентування на якісній ознаці комедії втрачається у Н.Хаєцької, яка надає перевагу прямому порядку слів, наприклад,

Rather an odd little comedy that I watch here,” said Poirot to himself thoughtfully [p.10].

– Якусь цікаву комедію бачу я зараз, – задумався Пуаро і згадав, що раніше думав про те ж саме (А.С.) [с.4].

— Я був свідком дивної невеличкої комедії, — замислено сказав про себе Пуаро (Н.Х.) [с.17].

5) функціонування **риторичних питань**, які є ефективним засобом діалогізації монологічного мовлення і слугують для смислового і емоційного виділення його смислових центрів, для формування емоційно-оцінного відношення адресата до предмету мовлення, а також для інтенсифікації перлокутивного ефекту. У нашій вибірці вживання такого виду питань характерне для Пуаро, при цьому, задаючи питання, детектив на нього сам і відповідає. З одного боку, це свідчить про те, що читач може прослідкувати мисленнєвий процес детектива, а з іншого – про те, що Пуаро є екстравертом і не соромиться висловлювати свою думку. У наступному прикладі, пояснюючи свою нестандартну поведінку з Мері Деббенгем, Пуаро впевнений, що досягнув мети – спантеличив англійку,

'Yes—in the armour of a young lady's self-possession. I wished to shake her sang-froid. Did I succeed? I do not know. But I know this: she did not expect me to tackle the matter as I did.' [p. 82].

А. Сметюх і Н. Хаєцька у перекладі вдаються до риторичного питання і відповіді на нього, проте, на нашу думку А.Сметюху не вдається зберігти часову віднесеність запитання. Він вживає майбутній час, хоча з контексту зрозуміло, що Пуаро роздумує над ситуацією, яка вже трапилася і яка має вже наслідки *she did not expect me to tackle the matter as I did*. Більш релевантним вважаємо у цьому випадку переклад Н.Хаєцької.

Трищину у захисті цієї молодій леді. Я повністю відкидаю її холоднокривність. Чи мені це вдасться? Не впевнений. Проте я знаю одне: вона не думає, що я взявся за цю справу настільки серйозно. (А.С.) [с. 56]

Так, щоб пробити броню витримки цієї молодій леді. Я прагну розтрисати її холоднокривність. Мені вдалося? Не знаю. Та в одному я впевнений: вона не очікувала, що я візьмуся за справу в такий спосіб (Н.Х.) [с.164]

Отже, синтаксичні особливості перекладу у детективного романі Агати Крісті пов'язані з передачею структури, довжини та завершеності речень; певних стилістико-синтаксичних мовних засобів (апосіюпези і парцеляції); клефтових ІТ-конструкцій; нетипового розташування конститuentів речення; функціонування риторичних питань. Оскільки англійська і українська мови належать до різних за будовою типів мов (аналітична і фіксований порядок слів у реченні та синтетична і вільний порядок слів відповідно) основні проблеми виникають у способі передачі саме клефтових ІТ-конструкцій і нетипового розташування конститuentів речення.

Ю.В. Лисецька

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ІСТОРИЧНА ДИНАМІКА РОЗВИТКУ СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКИХ ДИСКУРСИВНИХ МАРКЕРІВ

У середньоанглійський період (початок XII–XV ст.) спостерігається бурхливий розвиток дискурсивних маркерів. Характерною особливістю середньоанглійської мови є вживання великої кількості первинних і вторинних дискурсивних маркерів. Протягом середньоанглійського періоду найбільш уживаними є такі дискурсивні маркери:

- *and*:

(1) **And** God hath made all that is made, **and** God loveth all that he hath made; **and** he that generally loveth all his even Christen for God [i.e. for Gods sake] he loveth all that is [1].

- *but*:

(2) **But** this semeth to me to be rizt counseil; be gedrid to thee al the puple, fro Dan vnto Bersabe [2].

- *if*:

(3) For the shewing I am not good but **if** I love God the better; and in as much as ye love God the better, it is more to you than to me [1].

- *because*:

(4) *Bicause of þin infirmite/ as seint Austin hap tauzt. whanne þou art constreynd [2].*

- or:

(5) *in þe spiritual part/ or officeris in temperalte. we must obeie to hem/ in þat þat þei obei to God. & lerne vs [folio 78a] þis obedi- -ence/ for þus it is writen [3].*

- now:

(6) *For who dar now in þise daies. talke of Crist or þe doom/ & certis þe bodi may not lyue [3].*

- then:

(7) *Then ben maad horsis, and stalouns, louyeris to wymmen; ech man neizede to the wijf of his neizbore [3].*

- so:

(8) *so þei moun regne as lordis/ Þus ben alle þre astaatis. enfectid in leccherie/ fro þe lewid man to þe clerk. and noon amenden opir/ and þerfore þe Lord seiþ. [folio 99b] Iere [3].*

- also:

(9) *And also Thare toke Abram, his sone, and Loth, the sone of Aran, the sone of hys sone, and Saray, his sonys [2].*

- thus:

(10) *That thus fro thee I am goon forth, Y dredde lest vio|lentli thow shuldist taak awey thi dowz|tris [2].*

Протягом середньоанглійського періоду спостерігається виникнення власне маркери епістемічної модальності. Зафіксовано епістемічні вставні конструкції, тобто маркери епістемічної модальності, що сприяють встановленню контакту між мовцем та слухачем, виконують функцію атрактанта уваги і підвищують емотивність висловлення. Багато зарубіжних вчених досліджували маркери епістемічної модальності у процесі граматикизації. Маркери епістемічної модальності проходять три стадії: від матричної клаузи, що вимагає наявності *that*-комплемента, через опціональність вживання останнього до епістемічної вставної конструкції [4]. Маркери епістемічної модальності на кшталт *me thinke/methought* виконують функцію експлікатора евіденційності, вказуючи на суб'єктивність істинності. Дієслівна природа цього маркеру епістемічної модальності зменшується, натомість розширюється сфера вживання. Наявність маркерів епістемічної модальності в дискурсі є факультативним, функціонально вони сигналізують про наміри мовця, виконуючи текстову функцію, тобто привертають увагу слухача, розпочинають, підтримують та завершують розмову. Варто зазначити експресивну функцію маркерів епістемічної модальності, що стосується засобів вираження відношення мовця до дискурсу.

Теологічний дискурс XII–XV ст. відображає подальший розвиток маркерів епістемічної модальності. Серед найбільш вживаних середньоанглійських маркерів епістемічної модальності виокремлюємо наступні:

- *me thinke/methought*:

(11) *And me þinkip þat he synnip / For methought all the pain and travel that might be suffered of all living men, might not have deserved the worshipful thank that one man shall have that wilfully hath served God [1].*

(12) *As in the first methought I had sume feleing in the passion of Christe, but yet I desired more be the grace of God [1].*

- *y sey* (I say):

(13) *I say not this to them that be wise, for they wit⁴ it well, but I say it to you that be simple, for ease and comfort; for we be all one in love: for verily it was not shewed to me for that God loveth me better than the least soul that is in grace... [2].*

- *that is to say*:

(14) *For in mankind that shall be saved, is comprehended all; that is to say, all that is made, and the Maker of all; for in man is God, and in God is all; and he that loveth thus, he loveth all [2].*

Подальше дослідження потребує детального семантичного аналізу розвитку та використання маркерів епістемічної модальності за наступними критеріями: контекст та висловлення повідомлення, однозначність та багатозначність одиниць дослідження, аналіз та порівняння епістемічних значень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Julian of Norwich. Revelations of Divine Love [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.catholicspiritualdirection.org/revelations.pdf>
2. John Wycliffe. The Holy Bible [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://quod.lib.umich.edu/c/cme/AFZ9170.0001.001/1:14.17?rgn=div2;view=fulltext>
3. John Wycliffe. The lanterne of lizt [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://quod.lib.umich.edu/c/cme/ANA2749/1:3?rgn=div1;view=toc>
4. Quirk R. Comprehensive Grammar of the English Language. Longman, 1989. 1779 p.

Дончев Ф. А.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПОНЯТТЯ ІДІОСТИЛЮ В МЕЖАХ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Інтерес до глибинних механізмів створення текстового простору простежується в лінгвістиці художнього тексту, де під ідіостилем розуміється «система логіко-семантичних способів репрезентації домінантних особистісних смислів концептуальної системи автора художнього тексту, об'єктивованої в естетичній діяльності і передбаченою індивідуальною трансформацією мовних виразів» [1]. Вважаємо, що визначення В.А. Піщальникової вводить ідіостиль в більш широкий дискурсивний простір, ніж зазначені вище автори, це цілісна система, яка «виникає внаслідок застосування своєрідних принципів відбору, комбінування і мотивованого використання елементів мови» [1] в різних формах усної і письмової мовної практики.

У сучасній лінгвістиці відзначаються і інші погляди на зміст поняття ідіостиль. Зокрема, існують дослідження, зайняті вивченням особливостей індивідуального стилю письмової мови людини в цілому, що спирається на прийняте в лінгвістиці визначення мовної особистості та її зв'язок з загальним уявленням про комунікативної компетенції. Ю.Н. Караулов запропонував

виділити семантичний, когнітивний та мотиваційний рівні мовної особистості [2], які в різній мірі індивідуалізують комунікативну поведінку людини. Багаторічні спостереження за особливостями прояву нормативності в мовній культурі привели дослідників до висновку про існування мовної компетенції і рівнів її сформованості, що проявляються в особливостях користування мовою і виділення декількох типів мовної особистості, наприклад, В.П. Нерознак [3] запропонував два типи мовної особистості – стандартну, яка відображатиме усереднену літературно-оброблену норму мови і нестандартну, що володіє верхніми і нижніми регістрами мови.

У роботах Г.І. Богина, Ю.Н. Караулова, О.Б. Сиротіної та ін. на основі здатності особистості породжувати цілісні мовні твори вирізняються рівні розвитку мовної культури мовної особистості [4; 5]. Ці та інші думки отримують уточнення в межах соціопрагматичного та психолінгвістичного підходів до аналізу процесів і продуктів мовно-мислинневої діяльності.

В рамках соціопрагматичного підходу особлива увага приділяється соціально-стратифікаційній типології мовної особистості, яка будується на соціальних, антропологічних, вікових, гендерних, національних відмінностях між людьми, що виявляється в особливостях усного та писемного мовлення. Прийнято вважати [6], що на відміну від листа, який характеризується високим рівнем канонічності, уніфікованості та раціоналізму уявлення думки, способи реалізації мети повідомлення в усному мовленні непередбачувані і ненавмисні, що відбивається в високому рівні варіативності плану вербального і невербального вираження і мовної рефлексії мовної особистості. Дана особливість обумовлює впевненість дослідників в можливості лінгвістичної ідентифікації особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Виноградов В. Введение в переводоведение / В. Виноградов. – Москва: РАО, 2001. – 734 с.
2. Баранов А. Постулаты когнитивной семантики / А. Баранов. – Екатеринбург: Литература и язык, 1997. – 235 с.
3. Богин Г. Типология понимания текста / Г. Богин. – Москва: Лабиринт, 2004. – 320 с.
4. Караулов Ю. Русский язык и языковая личность / Ю. Караулов. – Москва: Наука, 1987. – 264 с.
5. Карелова И. Национальная концептосфера и идиоконцептосфера / И. Карелова. – Волгоград: Факел, 2009. – 436 с.
6. Нерознак В. Лингвистическая персонология / В. Нерознак. – Москва: МГЛУ, 1996. – 116 с.

Сучасний стан і перспективи лінгвістичних
досліджень та проблеми перекладу

Наукове видання

***СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ
ЛІНГВІСТИЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ***

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПАМ'ЯТІ ДОКТОРА ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК,
ПРОФЕСОРА Д. І. КВЕСЕЛЕВИЧА (1935-2003)**

22 травня 2020 р.